

OLLION

ILLUST
REERI
TUD
KUU
KIRI

NR 10 OKTOOBER 1931

Miljonid inglased on lugenud seda ja loevad ikka ja jälle.

Oliver Goldsmith: Wakefieldi kirikuõpetaja

Tõlkinud *Joh. Silvet*. Värvilise pildiga, autori pildiga ja pikema sissejuhatusesega. 270 lk., hind 3 kr., köites 3 kr. 50 s.

Wakefieldi kirikuõpetaja on tõeline hingeekarjane, vähemagi variseerlikkusega, kuid huumoriga ja tõeseda elutarkusega. Tema elu rohke perekonna keskel on meeldiv idüll, kus juhtub nalja ja vempe ja kus vaimne õhkkond on puhas ja siniselge. Kuid siis satub ilusatele tütardele osav meelitaja, kes sellesse päikesepaistelisse ellu toob mürsku ja tormi; elatunud pastor muutub võitlevaks lõukoeraks — uhkeks ja järelejätmatuks.

Selle sündmuste jooksu, julgustava huumori ja mõjuva elutarkuse kõrval näeme selgejoonelist pilti inglise maaelust 150 a. tagasi, armuelu kombeid ja lõpuks ka üllatavat vanglat. Inglismaa on seda väärtteost lugenud juba üle 150 aasta ja ikka ilmuvad uued trükkid.

Eesti Kirjanduse Seltsi kirjastus

KINO

CENTRAL

Kunstipäraseid ja suureväärtuslikke filme näete ainult kino Centralis.

Oktoobrikuu eeskavas:

1) Vajatakse tantsitäre Lõuna-Ameerikasse

Kõikide kinode suurim tõmbefilm

Peaosades: DITA PARLO, HARRY FRANK, HARRY HARDT

2) Ariane

Claude Anet romaani järele

Peaosades: ELISABETH BERGNER ja RUDOLF FORSTER

3) Ataman kindral Platoff

Suurteos, mis kinno toob kogu Tartu

Peaosades: OLGA TŠEHHOVA, PEETER VOSS, CONRAD VEIDT

4) Naerev leitnant

Kuulus Oskar Strauss'i operett

Peaosades: MAURICE CHEVALIER, CLAUDETTE GOLBERT

Film ületab kuulsa Armastuse paraadi

Mis te ka ei teeks, aga neid filme vaatama tulete tingimata!

Tartu Triikpesu Vabriku pesu- ja töökoda

TARTUS, SÖÖGITURG 4, TELEFON 2-22

Pestakse ja triigitakse kantud pesu

järgmistest tööhindadega:

Pikeekrae . . . . . 6 senti	Rinnaesine . . . . . 15 senti
Püst- ja nurkkrae 10	Triiksärk . . . . . 35 . . . . .
Mahapööratud 12	Frakisärk . . . . . 45 . . . . .
Mansetid 15	

Peale selle liht- ja voodipesu ning aknakardinate pesemine ajakohaste tööhindadega.

Kantud pesu võetakse pesemiseks vastu:

Söögiturg nr. 4, II k., T. Triikpesu vabrikus
Rüüli tän. 11 „Hoff-Man's Method“ kiirpressim.-töökojas
Rila tän. 41 „Hoff-Man's Method“ kiirpressim.-töökojas
Vene tän. 12 / Narva tän. 40 / Raekoja tän. 19

*Korraliku väljatootmise peale paneme erilist rõhku
Soovikorral tehakse pesu juures tgasuguseid parandusi*

Raadio

Raadio

on vastuvõtja asjatundjale!

Seibt on vastuvõtja ja muusikariist.
ei ole mitte igapäine lärmikarp, mis sageli
raadio aparadi nime kannab.

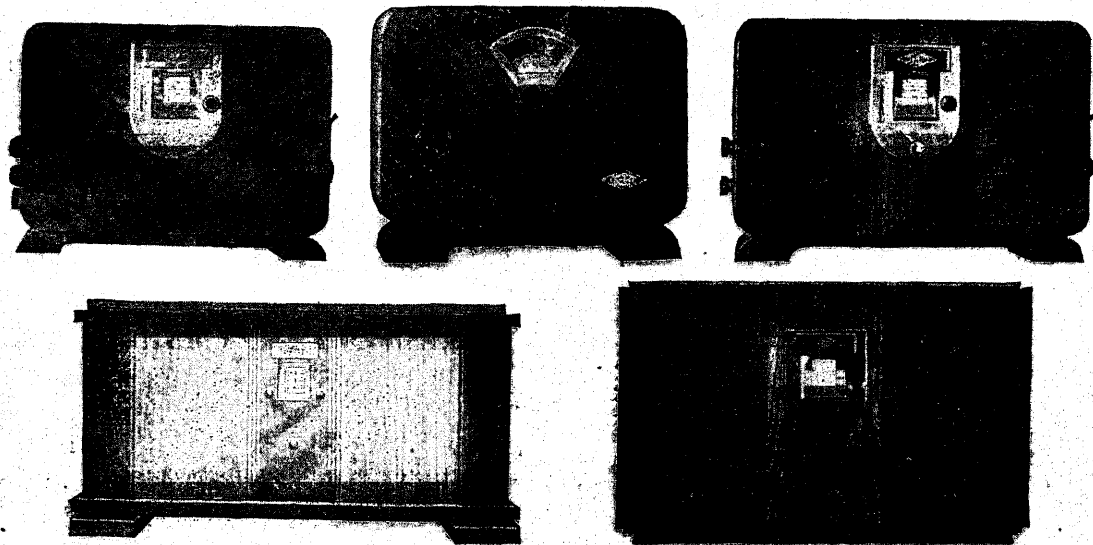
Seibt on kõige selektiivsem!
on kõige puhtama kõlaga!
on kõige tugevama ehitusega!

Seibt on kõige jõurikkama häälega!
on kõige loomulikuma häälega!
on kõige lihtsam käsitada, nii lihtne et seda lapski suudab!

Sellepärast eelistab asjatundja SEIBT raadiot.

SEIBT valmistab aparate igas suuruses ja hinnas.

SEIBT aparaatidest leiab igaüks oma maitsele ja taskule vastava meelelahutuse.

SEIBT aparaatide hinnad Kr. 90.— kuni Kr. 600.—.

Nõudke SEIBT aparaatide demonstreerimist ja võrdlust teistega.

Dr. Georg Seibt Raadio, Berlin.

Esindaja A.S. Karl Lembérg, Viru 3, Tallinn.

OLION

TEINE AASTAKÄIK

N 10 (22)

OKTOOBER 1931 ^{SF,}
7008

Saateks

Tänapäeval maailmarahvad ei ole enam oma elus, olus, mõtlemises, oma koguarengus piiratud enesesse. See ilmneb eriti nüüd, kus kõik Euroopa rahvad alles hakkavad täies ulatuses taipama, kuhu nad on jõudnud jooksus viimaste, väga hälvitatud aastakümnete, mis on tõmmand kaaskannatusse kogu maailma: võitjaid, võidetuid, erapooletuid. Kogu Euroopa on muutunud saatusüksuseks.

Võib-olla sellepärast on jälle nii märgatavalt suurenenud huvi üksteise vastu: niidid jooksevad siia ja sinna nagu lõngad kangaspuil. Juba kõik tsiviliseeritud rahvad suhtlevad vastastikku — mitte vähema kergusega kui vesteldakse lauanaabriga ühises saalis. Sest niisamuti kui on olemas tehniliselt, majanduslikult, poliitiliseltki (kõigi näivate lahkkelide ja tülide kõrval) inimmõtte maailmsus, niisama korrespondeerivad üha enam ka rahvaste hingelised elemendid. Ikka laiemasse hulkadesse tungib teadvus kõige ühtlusest, mis kannab inimpalet.

Selt vaatekohalt pälvivad tunnustust „Olioni“ katsed tutvustada meiegi laiemale kihtidele meist kaugemaid ja meile vähem tuntud rahvaid.

Aga mitmekordselt tervitatav näib minule eesti publikule informatsiooni pakkumine Tšehhoslovakkias, millest meil on — nagu korduvalt pidin veenduma — alles väga ebamäärane kujutus. Ja ometi see rahvas väärib lähemat tundmaõppimist. Tõsi küll, tšehhid on slaavlastel ja meil on slaavlaste vastu — oma kogemuste põhjal meie idapoolse naabriga ja säält meile laenutatud harjumustega — eelarvamusi. Aga tšehhides me ei leia (tegelikult) midagi sellest muhedast slaavlastest, mis meile ei meeldi venelaste man. Vastuoksa, leiame säält rea omadusi, mida hindame kõrgelt. See elujõuline, täiesti euroopalikul astmel seisev rahvas kuulsusrikka, põhiliselt protestandilise minevikuga evis omapäraseid rahvusliku kultuuri traditsioone ammu enne seda, kui Euroopale lõid loitma Jan Hus'i tuleriida leegid. Sajad aastad võõrast iket ei ole suutnud sumbutada ei tšehhi kultuuri ega tšehhi vaimu. Päevil, kui reformatsioon ja tšehhi vabadus näis lõplikult hääbuvat, väsimatu Jan Amos Komenský, „sünnilt moraavlane, meelsuselt tšehh, elukutselt teoloog“ kandis toda tšehhi vaimu kaugele üle kodumaa piiride, õpetades Euroopa rahvaid, kuidas kasvatada uut, õnnelikumat põlve, kellele avaneb via lucis ja kelle juure, lõpuks, peab tulema angelus pacis. Ja see tšehhi vaim pärandus põlvest põlve selle rahva seas, kelle juhtideks alati on olnud suured mõtlejad, kuni üks neist, filosoof, patrioot ja ülikooli professor Masaryk võis vaba Tšehhoslovakkia esimese presidendina sisse sõita kuldseesse Praagasse.

See tšehhi vaim ei ole venelase palistamatu „lai hing“, see on rahva solidaarse ühtluse, „protestandilise“ kainuse vaim, see on enne kõike ohjeldatult-leegitsev lakkamatu töövaimustus.

Siin ma näen teineteise mõistmise võimalusi tšehhide ja eestlaste vahel, vaimuhõimluse tellinguid.

Alles vähetuntud rahva man mõnedki erinevad jooned näivad alul võõrastavaina. Nii tundus ka nende ridade kirjutajale, kui ta esmalt hakkas ringi vaatama tšehhoslovakkia põimses elus. Aga mida lähemalt ta tutvus tšehhi representatiivsete kirjanikkude, kultuurtegelaste ja säält harukordselt kultuursete riigimeestega, seda enam selgus talle, kuivõrd õigus oli ühel tšehhi ärkamisaja kirjamehel, kes iseloomustab oma rahvast umbes nii:

Tšehhid on kui vana vein. Mida enam teda jood, seda enam hakkab maitsma.

Vilmar Adams

TOIMETAJA JA VÄLJAANDJA GEORG NAELAPEA

TOIMETUS JA TALITUS

TARTUS, RIIA T. 64—3

TELEFON 5-42

AADDRESS: OLION — TARTU

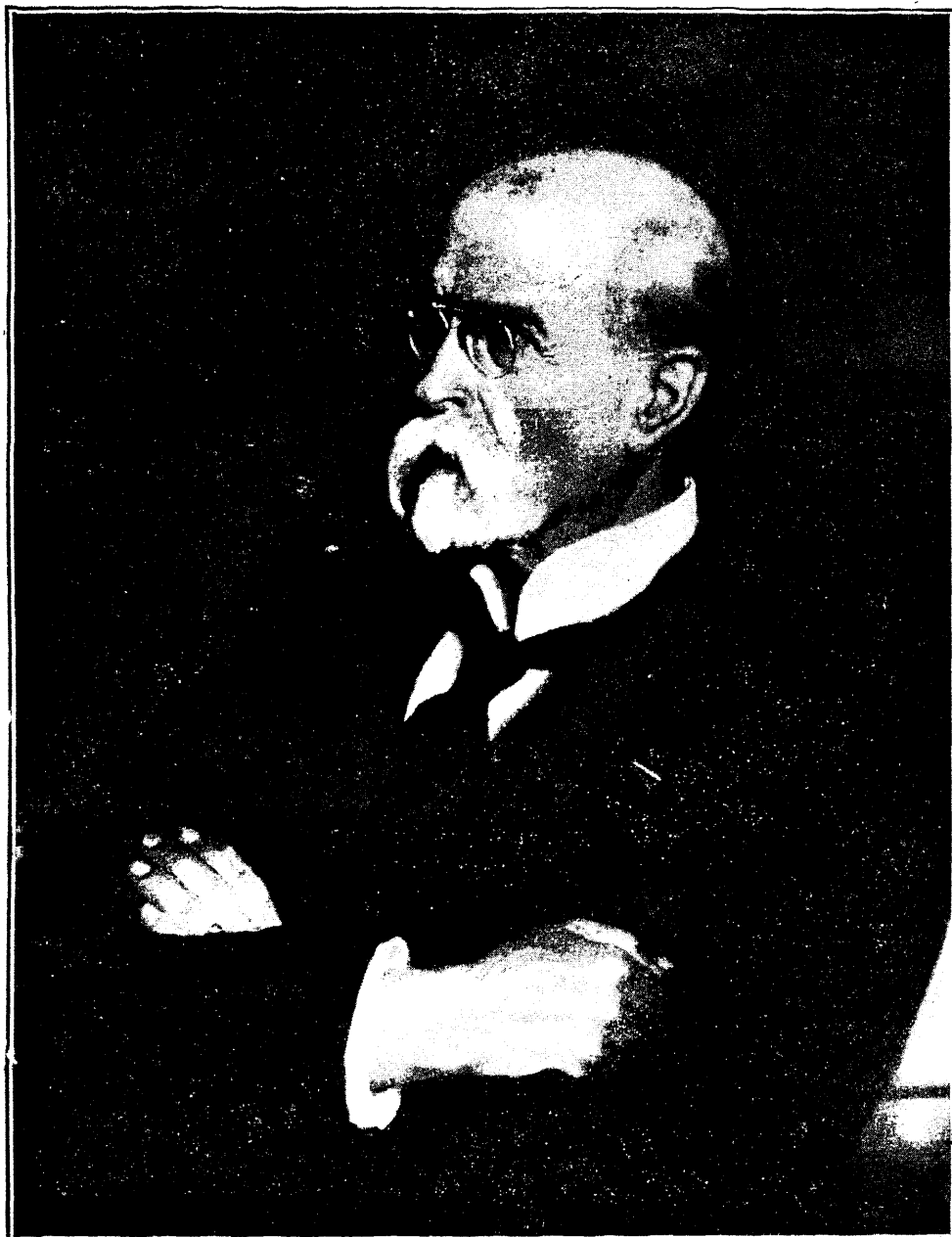

OLION ILMUB KORD KUUS

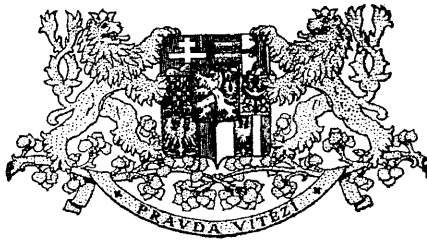
TELLIMISHIND: AASTAS 6 KROONI
POOLAASTAS 3 KROONI

ÜKSIKNUMBER 75 SENTI

TSEHHOSLOVAKKIA VABARIIGI PRESIDENT T. G. MASARYK

T. G. Masaryk

Tšehhoslovakkia suur riigivapp

Ühtlus õigluses, inimlikkuses ja vabaduses

MOODSE tehnika nüüdne epohh lühendab kauguse rahvaste vahel; inimese loov vaim kõrvaldab takistusi ja annab rahvastele võimaluse üksteist lähemalt ja sügavamalt tundma õppida. Laevad, raudteed, telegraaf, raadio, lennukid jne. on teed, mille kaudu levivad kultuur ja püüded parema inimliku tuleviku poole. Kuid on veel olemas jõudsam ja paremini proovitud tee, mis rahvaid ühendab, nimelt kunst, inimliku püüete kaunim õis, mis ka suurt osa on mänginud Eesti ja Tšehhoslovakkia rahvaste lähenemise puhul.

Suhted Eesti ja Tšehhoslovakkia vabariigi vahel on väga sõbralikud ja olid juba head sellest päevast peale, kus mõlemad vabariigid välja kuulutati; ei võinudki olla teisiti, sest mõlemad vabariigid on sündinud maailmasõja marust, mõlemad leidsid alguse revolutsioonilises liikumises ja palavas armastuses rahva vastu, mis parteilise egoismi oli võitnud ning klassi- ja seisusehuvid alistanud kogurahvuslikule idealismile; mõlemad on veendunud, et õige demokraatia tõsist rahu ja inimeste ning rahvaste vastastikust austust endaga kaasa toob, — mõlemad on loodud Euroopa poliitika najal ja mõlemad edenevad ja püsivad ka edaspidi selle kaudu.

Lähenemine meie kahe rahva vahel on õige tunduvalt edenenud viimaste aastate jooksul, mida võib ära märkida kui tähelepanavat sündmust, sest ühe rahva huvid teise vastu on harilikult tingitud hõimutundest või naabrusest; meie juures ei ole see sündinud mitte ühest ega teisest asjaolust; meie oleme rahvuslikult kaugelseisvad sugud ja ka meie maade geograafiline asend ei soodusta väga lähenemist. Kuid ka sel asjaolul on oma head küljed. Naabus toob endaga kaasa tihedat kokkupuutumist, ja see võib kergesti üle minna hõõrumistele. Meil seevastu ei ole erilisi huve, mis võiksid meid lahutada. Meie maid ühendab õigluse, inimlikkuse ja vabaduse mõte, mis on iseloomustavaks nii Eesti kui ka Tšehhoslovakkia demokraatiale ja mis evib suure tähtsuse üldise rahu alalhoidmise tegurina. Kuid on veel mitmed teissugused sidemed, mis meid vastastikuselt seovad: mõlemad vabariigid on tööstuslikult väga arenenud maad, millede elanikud majanduslikel põhjusil on teineteisest huvitatud, mõlemad oleme väike rahvas, kes oma sõjaväe ainult enesekaitseks ülal peavad, meil on peaaegu ühesugune minevik ja jälgime samaid ausaid ideaale, milledega ükski rahvas ei või püsida.

Poliitilise läbikäimise suhtes moodustab 1927. aasta kindla aluse edaspidiseks arenemiseks; alates selle aastaga on sõlmitud rida lepinguid, mis koostööd reguleerivad, esimesel kohal kaubaleping, mille läbi kaubavahetus tunduvalt kergendati ja uusi lähenemise võimalusi pakuti.

Vastastikku sõlmitud lepingud ei tunnista ainult meie rahvaste vabat tahtmist läheneda ja vastastikust läbikäimist korraldada, vaid moodustavad ka soodsaid tingimusi meie rahvaste koostöö arenemiseks ning materjalise jõu ja moraalse energia tõsiseks maksmapanemi-

seks. Üldse peab konstateerima, et kõigi meie seniste läbikäimiste aluseks on olnud vastastikune otsekohe- sus ja täieline tõsidus.

Ma olen õnnelik, et võin nentida, et mu siinse tegevuse ajal kuue aasta jooksul vastastikused suhted ja sõbralikud sidemed meie rahvaste üksikute rühmade vahel on muutunud üha tihedamaks mitte ainult poliitilisel ja majanduslikul alal, vaid ka mõttevahetuse ja kultuurilise koostöö alal. Iseäranis sõbralikud suhted Eesti ja Tšehhoslovakkia kirjanike, ajakirjanike, kaitseväge lendurite, laulukooride ja sportlaste vahel on ses suhtes juba omandanud teatava traditsiooni ja moodustavad suurel määral meie mõlemaile riikidele edaspidiseks läbikäimiseks kindla ja ustava aluse.

Mis seni tehtud meie rahvaste lähenemiseks, võib rahuldavaks nimetada, kuid on soovida, et me üksteisele veel ligemale astuksime, teineteist toetaksime ning oma töö vilja vahetaksime. Kuid kahe rahva lähenemine evib ainult siis praktilise väärtuse, kui ta on ehitatud mitte ainult vastastikusele lugupidamisele, vaid ka vastastikusele täielisele tundmaõppimisele kõigil aladel.

Mis puutub Eesti ja Tšehhoslovakkia suhete edaspidiseks korraldamiseks, siis olen arvamusel, et kultuurilise ja majandusliku koostöö platvorm on juba rahuldavalt stabiliseerunud, kuid seda, mida mõlemad riigid vajavad ja mida elu nõuab, et tuleb mitte ainult plaane vaid juba olemasolevaid programme terve, elava ja reaalse sisuga täita. Me sammume lähenemise teel edasi ja seepärast peab meile iga päev, igas sihis endaga kaasa tooma tõelise koostöö fakte. Vastastikune arusaamine ja püsiva ohvrimeelse koostöö eeltingimused kasvavad päev-päevalt kaubavahetuse elustamisest ja üha tihedamaks muutuvast kultuurilisest kokkupuutumisest.

Loodan, et sõbralikud sidemed, mis meie riike seovad, tulevikus veel tihedamaks muutuvad ja et me jõuliselt kindlustatud vastastikuse koostöö, täielise vaadete kokkukõlastamise ning kestva otsekohe seõpruse läbi võime rahulikult vaadata oma suhete edaspidisele arenemisele ja oma rahumissiooni täitmisele Euroopas.

*

Ajakirja *Olioni* toimetaja ohvrimeelse lahkuse tõttu on mul õnnestunud saavutada selle *Olioni* tšehhoslovakkia numbril ilmumine. See on Eestis mu viimne meie rahvaste lähenemiseks ettevõetud aktsioon, sest varsti lahkun 6-aastase tegevuse järele armsast Eestist, kus olen läbi elanud ilusamaid hetki oma elus.

Sel juhusel väljendan siira rõõmuga südamlikumaid õnnesoove Eesti vabariigi edaspidiseks arenemiseks ja kalli eesti rahva heakäiguks. Elagu, õitsku- ja kasvagu Eesti-Tšehhoslovakkia sõprus.

Tallinnas, 28. augustil 1931. a.

VLADIMIR ČERNOŠEK
Chargé d'Affaires de Tchécoslovaquie
en Estonie

Josef Knap

Oleviku tšehhi kirjandus

LOOVA produktsiooni uuestisünd pärastõjaaegseis kirjanduslikes ringkonnis ei ole mitte ainult tšehhoslovakia kirjanduse iseärasus. Pärast 1918-nda a. elas kirjandus ainult seda läbi, mis kogu Euroopa kirjandus on läbi elanud. See uute loovate isikute ja püüete vool, see uus vaimline elu, süvendatud arusaamisega, mis saavutatud on inimkonna ainsalaadse konflikti kaudu, see uuelaadsete tunnete ja uue maailmavaate vool, hääled, mis vaiksids sõja luupainaja põhjusel ja mil nüüd niipalju on ütelda, — see noor vool ei suutnud muidugi mööduda tšehhi kirjandusest, mille keskkoha asend Euroopa kirjanduste hulgas ning traditsiooniline kalduvus lääne kirjanduste poole tegid isoleerumise võimalikuks.

Olevikku iseloomustab teatav tasakaalustatud rahu; pärast seda kui tormilised pealesõjaaegsed impulsid olid end vabastanud, leidis aset klassifitseerimine ning valmimine, ja määratu teoretiseerimise järele positiivne kunstiline töö. Nüüd ei looda enam uusi voole ja kirjanduslikke kavu, mil milt nii rikas oli pärastõjaline aeg, autorite profiilid on korralikeks muutunud. Katsete asemele on töö asunud.

1928-ndast aastast saadik, kus rootsikeelses tõlkes ilmus küllaltki lühidalt, selgesti ja suurepäraselt iseloomustavalt kirjutatud ülevaatlik Arne Novák'i raamat *Den tjeckista litteraturen i Fugelperspektiv*, ei ole pilt oluliselt muutunud, kuigi lugupeetud uueaja kirjanikud välja on annud viimasel ajal terve rea tüübilisi töid, nagu Fráňa Šrámek, Viktor Dyk, Josef Hora — lüürika alal ja Božena Benežová, Jaroslav Durych j. t. — romaani alal. See lühike kirjutis tahab sealt edasi sammuda, kus Arne Novák'i raamat lõpeb ning väikese tähelepanu kinkida erilisele vaimlisele õhkkonnale, väljaarenenud isikuile ja noore kirjandusliku põlve olulisele tööle Tšehhoslovakias. Noorendamine kirjanduses leiab ikka tuge noores põlves. Uuendamises koondub uute loovate jõudude perioodiline juurevool poeesia vananenud organismi. Mõtete ebaselgus ja kunstiline valmimatus, lööksõnadele ja kavadele toetamine, rohkem impulsse kui positiivset tööd, — kõik see iseloomustab noort luuletajate generatsiooni; see käib ka tšehhi pärastõjaaegse põlve kohta. Tundliku vaatlusandega haaratakse kinni kõigest uuest, mis ilmub teispoole piiri, otsitakse uusi luulelisi väärtusi ja väljendusi, tehakse suure innuga eksperimente ning vahetatakse kirjanduslikke sihte ja märksõnu ilma seejuures laskmata end rohkem segada kui naised kinnaste vahetamisel. Elatakse joovastava tegevuse ilusas palavikus nagu lärmitsedes sissekukkuvad primitiivid. Maailmas valiti uus orienteerumine. Iseloomustav seejuures on vastupanek traagilisele ja jäledus komplitseeritud psühholoogilise differentseerumise ja valminud kirjandusliku kultuuri peenuse vastu; ei vaadatud enam skandinaavia kirjandusele, mis avaldas aastate eest kahtlemata suurt mõju Antonín Sová ja pärastpoole Fráňa Šrámek'i kaasaeglastele. Selle vastu said suure poolehoidu osaliseks vene pärastrevolutsioonilised kirjanikud Tšehhoslovakia noorte luuletajate juures. Aeg soodustas äärmisi sotsiaalseid loosungeid, mis noorsoo poolt pühaduse kumaga ümbritseti. Vene revolutsiooni kõnemehed vaimustasid proletaarseid luuletajaid ja Jessenin'i väljakutsuv talupoeglikkus leidis vastukaja. Siiski oli prantsuse lüürika, mis Apollinaire'i mõjuga algas, otsustav.

Kui vaatame tagasi sellele ettevalmistamise ajale, siis leiame, et raisatud on palju jõudu, kirgi ja tõsidust sellele madalale, konstrueeritud ja skeemilis-programmilisele tööle. Möödunud aastate kalkulkivide alil puhkab palju kirjandusliku nooruse ebaselgeid ja eksinud püüdeid: vitalism oma heleda eluoptimismiga, sensualism oma usuga noorte värskeisse tundmutesse, naturalism looduse kiidulauluga keset tsivilisatsiooni, un-

nism ja primitivism inimliku alanduse austamisega, ekspressionism oma kangekaelse otsimisega uute kõlbluseaduste järele, proleetide poeesia revolutsiooni või ainult demagoogia paatosega...

Kuid siiski oli see aeg viljakas käärimise aeg, võitluse aeg, sihitud vabadusele ja mitte ainult ühe luuletaja looming; esimesel kohal saab aga varaselt surnud Jiří Volkeri pärandus veel kaua evima aukoha tšehhi lüürikas.

*

Proletaarne poeesia, mida ka keskpäraste luuletajate ülespuhutud ja naiivne reetoorika ei suutnud diskreditteerida ja mis Jiří Volkeri ja Josef Hora kaudu alles leidis oma puhta lüürilise väljenduse, asendati viimaseil aastail uue vooluga, seekord revolutsioonäärsega rohkem vormilt kui sisult. Kui proletaarne poeesia oma ideeliste väärtustega välja kutsus vastupanu ja põlastust, siis uus vool — poetism — sai naeru ja meelepaha osaliseks poesia vanade vormide ja kujutuste pooldajate poolt. Poetismil oli julgus esineda programmiga, mille järele poesia ei tähendanud muud kui ennast rahuldavat fantaasiamängu, luuletajate kaunist ja õrna mängukanni sõnanõiduse laadi. „Puhas poeesia“, vabastatud raskeist vaimliste probleemide kütkeist, — peab olema kerge ja õhuline nagu pilv, peab väljendama meeleolude muutlikkust ja kaduvust, maailma humoori ja kurvameelsust, eksootilist lõhna, tal peab olema palju ühist unelmaga. Poetism murrab vana luulelise vormi, põlgab loogikat, korda ja kindlaid kujusid, poeetiline luule ei ole talle muud kui assotsiativsete kujutelmade ja piltide ahela tulemus. Arusaadav, et seesugune kava peab sisaldama puhta lüürika väljenduse kõrval ka palju omavoli ja banaalsust. Hoogsusest vabanemine ja lüürika mänglev peenenemine on ta ainsad positiivsed tulemused. Suurest hulgast luuletajast on see ainult kolme teene, nimelt Vítezslav Nezvali, Jaroslav Seifert'i ja Konstantin Biebl'i. Nezval'i suurem luuleteos *Imelik nõid* ja *Edison* on väärtuslikemaid ja puhtaimaid dokumente selle voolu alal.

On arusaadav, et igas põlves, — kas õigusega või mitte, jäägu otsustamata — revolutsioonäärne tiib kõige rohkem paelub tähelepanu. Noorttšehhi poeesias said sellest kasu nimelt poetistid. Siiski peab ka tähelepanu pühendama teisele noorele lüürikale, mis selle kõrval kristalliseerus ja ilma eksperimentideta poesia igavest sisu — inimese hingeelu vahakordi saatusega — varieeris. Oma viimaseis kogutud teoseis *Tähed voogude kohal* ja *Põlev maja* väljendas A. M. Piša mõjuvalt oma pessimistliku südame usutunnistust. František Branislav avas õrnades pastellitoonilistes värsides oma sensitiivse siseelu puhta ja intiimse rütmi. Jan Čarek tõi uue poeesiasse (eriti kogutud teoses *Vaene perekond Herrendorfist* ja *Pimeduse onnides*) maa läbitungiva lõhna, lõuna-tšehhi lagendike iseloomu ning isamaja kaotanud inimese sügava kurbmeelsuse. Seevastu tundub kirde-Böömimaa mägestikest päritolu Karel Erbeni luules (*Vaene laud*, *Hiiglamägestik*, *Plaanvanker*), ta püüab meile pakkuda kristallklaari lüürikat, kus mägede dramaatiline rütm koondatud on ballaadi hämarusse, kus äike kõlab ning vaimud ilmuvad.

*

Tšehhi proosa väljapaistvaimaid isikuid on käesoleval ajal vastuvaidlematult Vladislav Vančura, kahe novelliköite ja nelja romaani autor: *Pagar Jan Marhoul*, *Põld ja sõjaväli*, *Lanningi suvi*, *Viimse-päeva kohus*. Seda autorit iseloomustab iseäraline stiliseeritud naturalism, mille eepika sarnleb petlikele monumentaalsele freskodele. Seal kus ta luuletajasilm maha

POEET ANTONÍN SOVÁ

jätab tumeda mateeria, grotesksed ja sünged saatused, toored ja brutaalsed ringkonnad, seal võlub ta visio-naarse paatosega, mis eriti tundub Vančura teises ja neljandas romaanis. Seejuures on ta väljendusjõud uus ja sugestiivne, mispärast väljapaistev on ta mõju noor-tesse romaanikirjanikesse.

Josef Kopta saavutas läbilööva menu oma kir-jutiste ja romaanidega tšehhi leegionide ringkonnist Siberis maailmasõja ajal. Romaan *Kolmas rood* arendab eepikat ja tšehhi sõjavabatahtlike peenelt hääles-tatud psühholoogiat Venemaa suuril legendikel. Kopta ei pane oma sõjapiltidesse välist pateetikat, kuid pöö-rab oma pilgu sõdurite hingeelu nähtustele. Nii loob ta kollektiivse saatuse draama, üldse kollektiivse hinge. Ta maailmavaateks on tundeline eetiline humanism, mida ta osavasti ja peene tundega on kujutanud romaa-nides *Vaht nr. 47* ja *Ainus väljapääs*.

Tšehhi sõjaromaan ei ole saanud nii suure kuulsuse osaliseks kui mõned saksa ja prantsuse teosed, kuid siiski väärib erilist tähelepanu Jaroslav Bednar'i raamat *Punane maapind*, milles käsitellakse elu sõjalaat-saretis Itaalia rindel. Filmi kirevusega, mis mitte ainult väliseid sündmusi ei kujuta, vaid peegeldab ka ajaloo sisemist pulsilööki, koosneb Bednar'i romaan väikeste, aga mõjuvate piltide ahelast, mis lõpuks moodustavad üheainsa ühise sõjapildi. Romaan on polüfooniline, selle kangelane — frondi sipelgapesa, hospitalid, arvutud unustusse langenud. See on luule sõjast, koleduste sümfonia, valude ja inimliku halastuse laul.

Ka Jan Weiss'i teosed on mõjustatud endistest sõja-elu nähtustest. Sõjalaatsaretis tuli autoril kannatada

palaviku hooge ja meelemärkuseta olekuid, kui soetõbi teda voodis kinni hoidis, seisukordi, kus inimene maa ja taeva vahel kõigub ja saab petlike unenägude ohv-riks. Sellega on ka seletatav Weiss'i kalduvus unelma poole juttude või romaanide motiivides, milles unenägu nagu teist realiteeti käsitellakse. Tal on kindlasti sügav ja intensiivne unelma-anne, seepärast võib ta virtuoos-liku meisterlikkusega mõista unenägu, edasi anda, teda suurest lausest kuni viimse üksikasjani arendada ja temast üllatav-ilusaid luulelisi kujusid luua. Seda tõendas ta näiteks oma romaanis *Maja tuhande korraga*.

Vastandiks temale paistab välja Miloslav No-hejl'i romaan-looming oma tugevate, põlevate konk-reet-tundeliste joonistustega. Tema viimane romaan *Põletav juulikuu* on suve, nooruse ja armastuse laul, kõrgete, selgete, värske ja kõige vähem sentimentaal-sete tundmuste laul. Nagu lüürikas, nii ka romaanis tuleks veel mainida terve rida nimesid, näiteks Hiigla-mägestiku realistliku Zdeněk Rón'i, talupojaelu romaanlike freskode autori A. C. Nor'i, päraastõja-aegse põlve glossaatori Benjamin Klička j. t. omi, kelle loovad füsiognoomiad nüüd evivad kõige usaldava-maid jooni.

Need tšehhi noorema põlve skematiseeritud kunsti-kavad avalduvad rohkem lüürika alal, proosa on neist suuremalt osalt puutumata. Noor tšehhi romaan võlgneb oma võrdlemisi hea edu mitte niipalju kirjanduslikele vooludele kui loovaile isikuile, nende mitmesuguste diffe-rentseerunud profiilidele, nagu see arenemise käigus peabki sündima.

JAN HOREJC

LIHVITUD KLAASKARIKAS

Dr. E. Dostál

Kunst Tšehhoslovakkias

Ei ole kerge anda täitsa objektiivset pilti ühe maa kaasaegsest kunstist. Oleme kultuurilise ja kunstilise arenemiskäigu keskel, mille pilt iga päevaga muutub ja mõnikord väljendame otsuse, mis meil homme tuleb parandada või tagasi võtta, sest selgub, et tänased teosed ei tarvitse homsed olla. Täpne informatsioon tšehhoslovakkia kunsti kohta on ainult siis võimalik saada, kui, hoolimata nüüdisaja kunsti võistlusest, vaatleme rikka ja väärtusliku kunsti elu peavoole seisukohalt, mis objektiivset otsust võimaldab, nimelt kui räägime kunsti teose iseloomust.

Tšehhoslovakkia maalijate seisukord realiteedi suhtes ning viis, kuidas nad sellele reageerivad oma teostes, võib olla väärtuslikuks kriteeriumiks mitmesuguste voolude ja individualiteetide jaotamisel, mis väljendavad kokku tšehhoslovakkia maalikunsti mõistet. On kunstnikke, kes realiteedi ta vormide ja värvide rikkuse täiel määral positiivselt omaks võtavad, olles selle truudeks intepreetideks. Mõnikord läheneb nende maalijate kunst, näiteks Jakob Obrovský, Fr. Ondrušek'i, Fr. Naske ja teiste oma, dekorativismile, mis vaatlejat joonte, kujude ja värvide meeldivusega võlub. Seejuures võlgnevad need maalijad ka vastuvaidlemata palju impressionismile, kui ka nad ei tarvita täielikult impressionistlikke vorme. Suur plastiline, realistlik mõju, värvide ja joonte kooskõla on selle kunsti peatunnused, mis püüab teostada traditsionaalseid esteetilisi teoseid. Siia võib ka paigutada maalija Max Švabinsky tööd, kes oma viimases monumentaalses teoses *Lõikus* on kasutanud kõiki neid allikaid. See Tšehhoslovakkia põllumajanduse gloriifikatsiooni pilt on loodud osalt realistliku plastikaga, osalt impressionistliku skitseerimisega. Noorte maalijate tööde näituste külas-

tajaile võib näida, et impressionism Tšehhoslovakkias juba täitsa on võidetud. Kuid see ei ole nii, sest võistlus pärastimpressionistlike voolude ja impressionismi vahel kestab veel tänani sama ägedusega edasi. Maastikumaalijad, nagu Alois Kalvoda, Antonin Hudeček, August Mervart, R. Havelka ja eriti Stan. Lolek on veel impressionismi truud pooldajad, kuigi mõned neist impressionismi interpreteerivad formaalse ja värvilise dekoratismi mõttes. Ka Slovakkias püsib impressionism veel üsna kindlal alusel, nagu seda tõendavad G. Mally, Jar. Votruba, Jan Alexy, Jaroslav Jareš'i ja teiste tööd. Ka Joža Úprka, moraavia folkloori tüübiline maalija, ja tema järeltulijad õppisid impressionismist, kuidas moraavia slovakkide rahvusriiete priiskavat värvirikkust kinni hoida. Täitsa omapärane nähtus tšehhi tänases maalikunsti on Alfons Mucha, suurte dekoratiivsete ajalooliste kompositsioonide looja, kes komponeeritud joonte ja ornamentaalsete elementide stiliseerimisega ning suurte pindalaliste maalidega meenutab 1900. a. setsessiooni maalimist.

Teine maalijate rühm näitab oma tööde najal, et looduse vormide ja värvide truu jäljendamine ei tarvitse olla maalikunsti ainsaks sihiks, vaid see peaks pigem selles seisma, et loodust üle trumbata selles mõttes, et kunstiteos loodusest selle poolest erineb, et see arendab teisi vorme, teisi värve, teisi esteetilisi töid kui loodus. Nagu prantsuse ja saksa maalikunstiski, nii algab ka tšehhoslovakkia maalikunsti pisut aega enne maailmasõja puhkemist terav reaktsioon realismi ja impressionismi vastu. Cézanne, Matisse, Picasso ja — pärast sõda — Derain on need kunstnikud, kes suuresti mõjutanud on uueaja tšehhoslovakkia maalikunsti are-

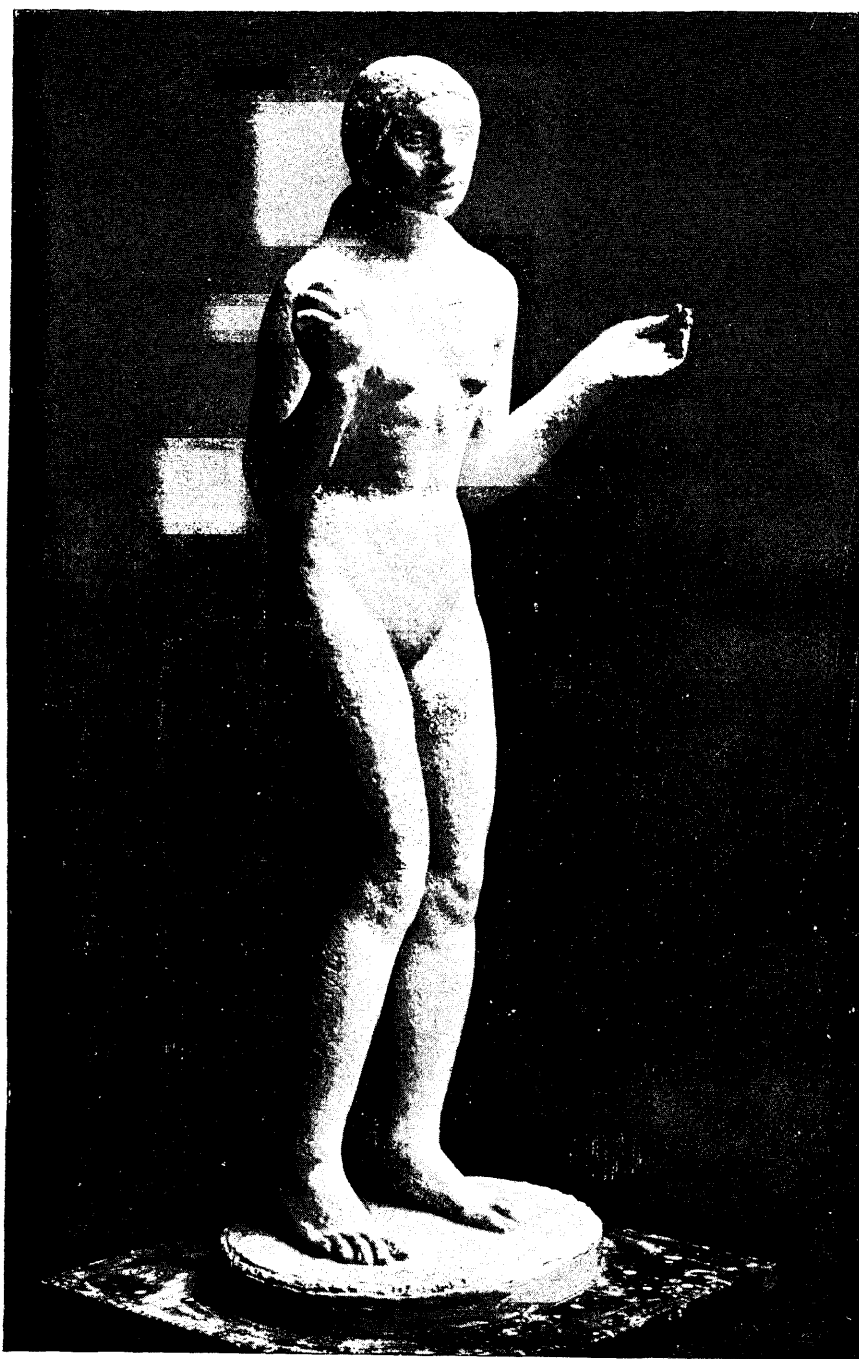

JAN STURSA HAAVATUD

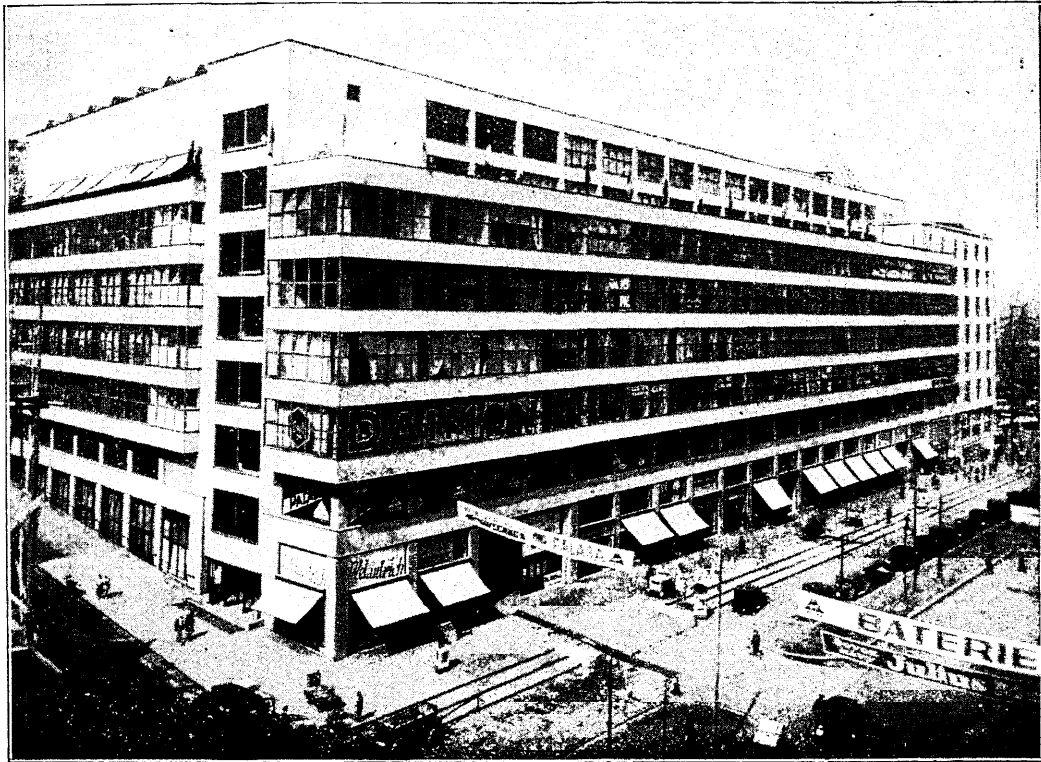
OTTO GUTFREUND

TÖÖSTUS

JAN ŠTURSA

EVA

Praha mustriimessi näituse palee

nemist ja teid näidanud, kuidas võita realismi uue idealistliku kunsti läbi. Vormide stiliseerimine, siin nõrgem, seal kõvem, mis isegi teatava primitivismile võib viia, siis veel loobumine realistlikust värviküllusest, mõnikord isegi ruumi dekompositsioon ja kõigi abinõudega füüsilisele sisule pandav rõhk, — see kõik iseloomustab idealistlike mitte-naturalistlikult orienteerunud maalijaid ning realiteedi, tõioliu uuele väljendusviisile.

Üleminekut realismist uuele idealismile, mille võib üsna sihikindlasti läbi viia, moodustab maalijate rühm, kes võrdlemisi kaineesti stiliseerivad tõioliu kujusid ja vorme, et saavutada suuremat vormilist ja sisulist väljendust — ekspressiivsust — sellest, mis nad maalivad. Selle rühma võime ka lükkida maalijaid, kelle töömeetodid silmanähtavalt erinevad, kuid siiski ligemal vaatlemisel osutavad ühiseid aluseid ja kalduvusi. Vinzenz Beneš, Karl Holan, Miloslav Holý, Pravoslav Kotik, Vaclav Rabas, V. Nechleba, naiskunstnik Zdenka Burghauserová, Brno kunstnikud Fr. Süsser ja Peter Dillinger kuuluvad siia oma maalimise sihi poolest, sellest hoolimata et nad on mitmesuguste kunstnike korporatsioonide liikmed, mis rohkem traditsiooni kui programmi poolest erinevad. Need maalijad ei eemaldu palju tõioliudest, stiliseerivad vastavalt jooni, vorme ja värve, nii et nad ei tarvitse ühte langeda loodusega, ja käsitlevad tõioliusid nii, et sisu ja vormid peajoontes selgesti esile kergivad. Rahvuslikud ja folkloristlikud teemid, varemalt nii eelistatud, kaovad sellest maalikunstist, selle vastu väljendub sageli üsna tugevasti sotsiaalne ja sotsioloogiline noot. Kaugemal neist maalijaist seisab maalijate Josef Čapek'i, Jan Zrzavý, Rudolf Kremlička, Vaclav Špála, Anton Procházka rühm. Ei taha nimedega väsitada, kuid igauks mainitud kunstnikest evib reljefse individualiteedi, mis väärib lühikest iseloomustamist. Josef Čapek juhhib tõioliu vormid kontsentreeritud kubist-

likku lihtsusesse, mis, ebatõenäoliste värvidega seotud, tugeva jume annavad agulielu teemidele. Jan Zrzavý igatseb renessansi ilu ning komponeerivate joonte ühtlustuse järele; ka tema, ehk küll kaugel realismist, stiliseerib tõioliu nõrkade, ovaalsete, primitiivsete vormide kaudu, mis on harmooniliste loominguete komponendiks. Rudolf Kremlička leidis põhjapanevais kõverais joonis inimese keha mõjuva väljenduse, mis ta mõjuva plastika najal täiendas, tarvitades vastavalt värve. Ka Vaclav Špála geometriseerib võrdlevalt kujusid ning töötab kompositsioonis suurte värvivastanditega, eriti tumesinises ja punases värvis. Anton Procházka on leiutanud erilise maalitehnika, n. n. vaha-etsimiskunsti, kusjuures kujude primitivism saab reljefse väljenduse tugeva plastika ja värvide läbipaistvuse kaudu. Ta abikaasa Linka Procházková sammutab sama teed, kuid tema maalikunst kaldub rohkem ühtlustatud dekoratiivse kunsti poole. Kunstnikest, kes omaks võtsid kubismi saavutused, on tänini veel kubismi tähtsaim pooldaja Emil Filla, kelle dekoratiivsed *nature morte'id*, värvid ja kujud esinevad läbimõeldud kubistlikes kompositsioones. Kubismile võlgneb ka palju Jaroslav Král, kes kõik tõioliude kujud geomeetrilistesse piltidesse ümber moodustab, ja nüüd ka Fr. Muzika, kes püüab suure vormilise väljendusandega väljendada geomeetrilisi plastilisi kujusid, nagu me seda näiteks Juan Gris'i *nature morte'des* näeme. Väljaspool realismi piirides liigub kahe tšehhi Pariisis elutseva maalikunstniku looming, nimelt Fr. Kupka orfism ja Josef Šima superrealism, keda superrealismi teel veel Štyrsky ja naismaalija Toyen kaastavad.

Eriti kõrgel astmel seisab ka tšehhoslovakkia graafika, milles tšehhi maalikunsti mitmekülgsus sisuliselt ja vormiliselt väljendust leiab. Et ainult iseloomustada mitmesuguseid voole, olgu siin nimetatud Max Švabinský, puhta inspiratsiooniga tuntud noorefik ning graafilise tehnika meister, kes paljude noore-

RUDOLF KREMLIČKA

TORSO

mate graafikute õppemeistriks on saanud, Hugo Boettinger, — teravmeelne karrikaturist, A. Alex — rembrandliku hämaruse meister, impressionistid T. F. Šimon ja J. Stretti-Zamponi, tuntud mõlemad oma Praaga ja Pariisi graafiliste veduutide kaudu, siis veel graafikud, kes töötavad tugeva väljenduse poole, nagu Jan Konůpek, Jan Rámbousek, A. Mayer, Brno graafik Eduard Milen — ekspressiivse joone meister, siin peenelt konstrueeriv, seal tugevalt ettekandev, Jan Vachal'i peaaegu keskaegse fantaasiaga kunstniku puulõige. Kuigi nimetame vaid mõned tüübilised esindajad tšehhoslovakkia graafilise kunsti alal, siiski jätkub sellest lühikesest loetelust näitamaks, et tšehhoslovakkia graafika jõudsasti sammub ideelise ja tehnilise edu poole.

Kuigi tšehhoslovakkia kujutav kunst kahe silmapaistva kujuri Jan Štursa ja Otto Gutfreund'i surma läbi on kannatanud, näitab siiski ka see kunstiala mitte vähem saavutusi ja lubadusi tähendavat tegevust kui teised kunstialad Tšehhoslovakkias. Tšehhoslovakkia suure tehnilise haridusega kujurid jälgivad

suure hoolsusega kõiki Euroopa kujutava kunsti voole ning tendentse ja püüavad suure eduga saavutada euroopalist taset. Seejuures tuleks tähendada, et realism püsib väheste eranditega vormide arusaamises ja väljatöötamises, kuid võib seejuures ka stiliseeritult esineda. Eksootiline plastika, kubism ja kujude primitivism on avaldand vaid mööduvat mõju nüüdisaegsesse tšehhoslovakkia kujutavasse kunsti.

Nii kui maalikunstis, nii ka kujutavas kunstis tuleb ilmsiks suur ideerikkus. Monumentaalselt dekoratiivne on Ladislav Šaloun'i ja Franz Bilek'i kunst, nende plastika paistab mõnikord välja gooti vormikeelele reminitsentsidega, mille abil iseäranis Bilek tahab saavutada tugevat psüühilist väljendust.

Ka hiljuti surnud Franz Uprka impressio-nistlik ja folkloristlik kujutav kunst kuulub öieti nüüdisaegse tšehhoslovakkia plastika pilti. B. Kafka ja J. V. Maratka töödes näeme selgesti, kui sügav ja viljakas oli suure Rodin'i kunsti mõju neisse kujureisse. O. Španiel'i, Vaclav Vokálek'i, Josef Kubiček'i, J. Pelikan'i ja teiste tööd ermitsevad

MORAAVIA-SLOVAKKIA NAISTE RIIDEID

rahuliku asjaliku realismiga. Oma töödes näitas Jan Štursa teed, kuidas tugevama või nõrgema vormide stiliseerimisega saavutada tugevat väljendust. Sel teel sammuvad pärast Štursa surma nimelt mitmekülgne Karel Dvořák, siis Ladislav Beneš ja Karla Žaková-Vobiševá, ja mõnes töös Brno kujur J. Axmann. Need kunstnikud, kuigi nad muudavad tõsielu oma kunstiliste intentsioonide järele, ei kaota iialgi ühendust sellega.

Vahest oleks kohane rääkida esimesel kohal tšehhi ehituskunstist, sest mis külastajale esimesel hetkel Tšehhoslovakkias silma paistab, on moodse ehituskunsti suur areng, mis kõigis suuremais Tšehhoslovakkia linnades võib pärast sõda jälgida. Võib ütelda, et Tšehhoslovakkias ehituskunst on täitsa võitnud historismi, mis valitses Euroopa ehituskunsti 19-nda sajandi teisel poolel ja 20-nda alul. Paljudele tšehhi arhitektidele ei olnud just kerge loobuda ajaloolisest stiilist, sest mõned linnade ehitusviisid, näiteks Praaga, kutsusid oma gooti ja baroki iludusega otsekohe jäljendamiselle ja matkimisele. Kuid sealgi, kus alalhoidlikkuse vaim kõige rohkem on püsinud, nimelt ehituskunsti koolides, tungivad juba igalpool läbi moodse ehituskunsti tendentsid. On arusaadav, et paljud vanemad arhitektid ei või omaks võtta edu uusimaid saavutusi. Nooremale arhitektidele Tšehhoslovakkias näivad vananenud ja kompromislikud olevat juba need püüded, mis 20-nda sajandi alul ilmsiks tulid historismi vastu ehituskunsti ja mis evivad lõviosa moodse ehituskunsti juhtivate ideede võidus. Ehituskunsti uute aluste loojaks oli kadunud arhitekt Jan Kotěra, kelle järeltulijaks olid Otokar Novotný, B. Hübschman, F. Rojt, siis Brnos — O. Syřište, St. Sochor, V. Fischer, ning Slovakkias — Dušan Jurkovič, kelle teeneks

oli rahvakunsti ornamentaalsete ja dekoratiivsete elementide kasutamine rahvusliku ehituskunsti väljaehitamisel. Kotěra tööd jätkavad P. Janak ja eriti Josef Gočár, kes lühikest aega enne maailmasõja puhkemist oma kaubamaja ehitusega historismi otsustavalt võitis. Tema koolist, mis õppijale lubab individualistlikku arenemist kuni moodseimate sihtideni, — väljus paljulubavaid talente, kes teiste arhitektidega koos — moodse vaadete pooldajatega nagu Leo Corbusier Prantsusmaal ja Valter Gropius Saksamaal, — loobusid kodunenud arhitektoonilisest vormest ning püüdsid mateeria uute käsitusviiside poole, kusjuures pindade liiklemine täitsa allub tektoonilisele ehitusele. Nad kasutasid moodse ehitusmaterjali, eriti raua, klaasi ja betooni võimalusi, et saavutada otstarbekohasust ja asjalikkust, mis on ehituskunsti peasihid. Ornament ja fassaadi dekoratiivne jaotus, mis omavõrra kogu ehituse kulissiks on, astuvad nüüd tagaplaanile. Kalous, Tyl, Krejcar, Linhart, Havlíček — Praagas, Fuchs, Višek ja teatavas mõttes ka Čermák — Brnos, on moodseima ehituskunsti tähtsaimaid esvõttelejaid, selle ehituskunsti, mis pärast oma lapsehaguste läbipõdemist üha rohkem maad võtab ning tähtsat mõju avaldab uute linnaosade kogupildisse.

See lühike ülevaade kunstilise tegevuse üle Tšehhoslovakkias lubab meile pilgu heita selle rahva kirevale ja rikkalikule tegevusele, kes tunneb elavalt oma kuuluvust Euroopa suurte rahvaste pere hulka ja oma algupärase, teiste rahvaste toodangutega paralleelselt käiva loomisega tahab kaavitada kunsti edukäigule ja kunsti arenemisele kogu Euroopas. Võõraste vaatlejate erapooletumad hääled, mis sageli on kuuldavaks saanud, tunnistavad, et need Tšehhoslovakkia kunstnike püüded ei ole tagajärgedeta olnud.

Svatém Mistru Janovi Husi.

Adug
me se
wšitnu
w Panu

Gejssi Krystu wzdycny a zwlasse
tento den Slawny kteryzto Swatec
ny nabožně a wážně slawime se ch
temuz Panu Gejssi przi památce

Alle Gradualu Mestního Místu Pražského z Roku 1572. melosel pro Spolek Husova domu w Praze Jan Křtitel Husi. L. 74. 1572

Wiclif, Hus ja Luther (paremal) Hus'i surm (all) Ühest kantsoniaalist aastast 1572

AUGUST JANSEN

AUTOPORTRÉE
ōli

A. JANSEN

PR. SEPPÖIS
ōli

AUGUST JANSEN

*PEETRI MAJAKE
õli (1928)*

AUGUST JANSEN

*MUHU SAAREL
õli (1913), Einpauli omand.*

Vilmar Adams

Ood tšehhi naistele

Oo, põlise slaavluse ilusad naised,
Teid kiitmata olla laulik ei saa.
Kuis olete armsad, kuidas olete maised!
Ja kogu maailm teile rõõmulik saak!

Kui helde on naeratus neidise tšehhi!
Kui töötav mehe eest emalik hool!
Kuis südame lihtsus ja päiksus teid ehib
Ja lemb teie pääsmatult märki last nool!

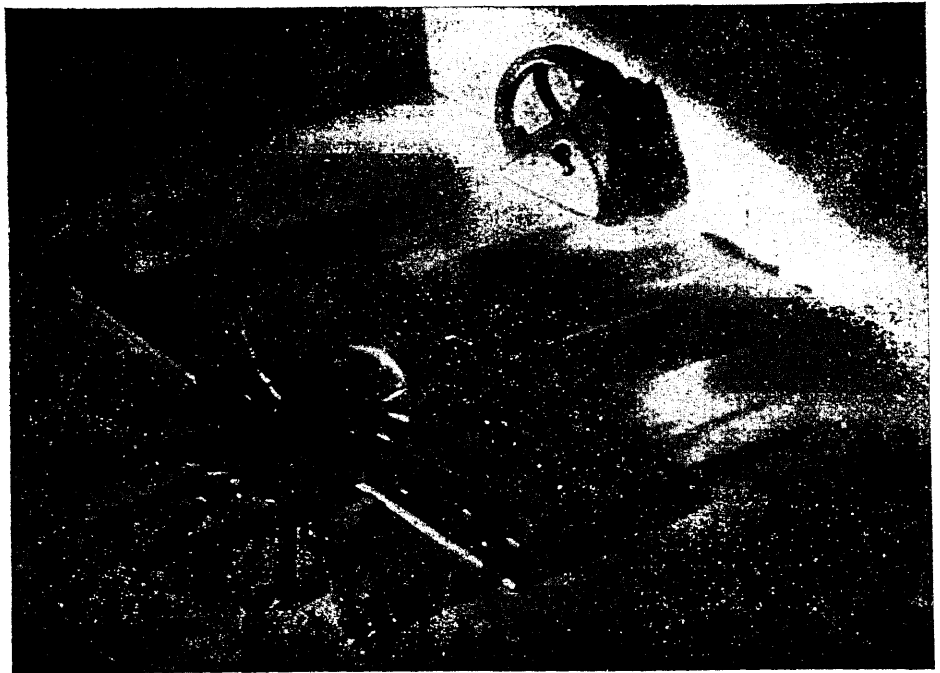
Te hoolitsset kehad intiimsed ja kuldsed,
On lõbus end kaotada silmades neis,
On kevadetõmmet, on kummalist tuld ses
Te kõnnaku valsis, mis lembesse reis!

Sa sassi läind päevade rahustav hari,
Ja teenijat teenib Sus meeleldi mees.
On kutsuv Su suu, suule valminud mari,
Su liikmete peekris keeb õrnuste leek.

Ma just selles maisuses näen sinitaevast.
Su elavas elus ma hommikut näen.
Sa loodud, et naerda, et kergenda vaeva,
Et mehele ulata mängleva käe.

Näen rõõmutult põhjamaalt kerget Su kirge,
Su silmades ootust, mis sulneim on viin...
Sa sõber ning lembi, Sa naine ning Virgo:
Last ootab Su nisadest mürgitu piim!

Fot. Weittenhiller

VÕTMEKIMP

Miroslav Rulfe

Oleviku tšehhi teater

KUI uurime mitmesuguste rahvaste tähtsamaid teatripohhe, siis näeme järjekorraliselt, et draama kujutab nende kultuurepohhide kristalliseerumist ja et draamaatilise vormi ja suurte dramaatiliste kirjanike sünni eelkäijaks on saja-aastane rahvuslik, sotsiaalne, usuline ja kunstiline areng. Meie teatril puudusid need eeldused ta loomise ajajärgul 18-nda sajandi teisel poolel: ei olnud individuaalset ja rikkalikult arenenud rahvuslikku elu, millest ta oleks võinud targata. Otse selle vastu: meie teatril oli alul ülesanne äratada seda elu ja kujuneda olles ise rahvusliku uuestisünni protsessi teguriks. Ta esimese ajajärgu teatrirvorm on rahvuslike revolutsioonärsete lööksõnade propageerimise abinõu, mis meeldis eriti sel põhjusel, et ta konkreetsem ja mõjuvam oli kui surnud kiri. Esimesil dramaatikuil puudus seepärast mitte ainult elu sisu, mis neile oleks võimaldanud luua tšehhi draama ja tšehhi teatritehnika, vaid neil puudus ka esimesel ajal huvi nende küsimuste kohta. Rahvusliku ärkamisaja teatril on rutulised repertuaari nõuded ja tal ei jää muud üle kui võõraid palu ümber töötada ja nende eeskujul ning tehnikal kirjutada uusi palu rahvusliku tendentsiga kodumaalistel teemidel. Need olid saksa saaturagöödiad, Shakespeare ja Scribe, kes määrasid esimese tee tšehhi ajaloolistele näidendeile, siis Kotzebue, Raymund, Grillparzer, Molière ja Labiche, pärastpoole Hauptmann, Sardou, Dumas ja Ibsen, kes olid kaasasutajaks meie seltskondlike näidendite ja rahvatükkide juures, kuhu ilmusid alles arenemise käigul tšehhi elu tüübilised elemendid. See tšehhi elu oli alguses vaene ning oli alal hoidnud oma algupärasuse maal ja väikekodanlikes ringkonnis. Seepärast oli ka loomulik, et lavale ilmus esmalt lihtne kodanik, et esimene individuaalne element draamas oli žanrikuju, mis ühiselt vastas ka tolaaegsete tšehhi dramaatikute primitiivsele tehnikale. Ning just need sagedasti satiirilisel joonistatud kujud andsid meie realismile juba alguses teatava kalduvuse groteski poole, mis siis ka jääb ta arenemiskäigu iseloomustaivamaks jooneks samuti kui kalduvuski üksikasjalisele iseloomustusele ja žanrile.

Meie draama — nimelt ajaloolise — teine iseloomuline joon on kalduvus ideoloogiale, mis ka on meie esimese aja teatri äratamise missiooni pärandus. See on veel selle allegooria jäänus, millega tol ajal töötati, kus kujude dramaatiline veendumisjõud ja elavus vähem tähtsad olid kui rahvuslik idee, mida kuulutati. Ja just see ideoloogia, millega meie dramaatikuil veel sageli tuleb sõdida, on tõenduseks sellele, kui sügavalt meie draama arenemisse on juurdunud ta äratamise algused ja et me veel tänini neid mõnes ilma seda ise teadmata läbi elame.

Ajajärk enne a. 1914 oli kogemuste kogumise ja võitluste ajaks: teater pöördus aegamööda oma algupärasest ärkamise missioonist kunstilise missiooni poole ning kohanes üsna ruttu kõigi Euroopa arenemise faasidega — romantismiga, klassitsismiga, realismiga, naturalismiga ja impressionismiga. On loomulik, et see palavikuline tempo ei luba teatril jõuda nendes üksikuis harrudes oma individualiteedini, vaid surub ta tegevuse reproduktiivsele pinnale. See reproduktiivne eera valmib kunstiliseks küpsuseks Jaroslav Kvapil'i juures, kellega algab meie teatrijuhatuses iseseisev kunstiline looming. Kvapil on eklektik euroopaliku ülevaatega, peaaegselt Reinhardti järele orienteeruv; oma juhtimisel paneb ta esijoones rõhku teose luuleliste osade kasutamisele, mis tihti lopsakalt matsid enda alla puhtdramaatilise kujundamise. Ta etenduste ühinevaks elemendiks olid harilikult dekoratiivne stiliseerimine ja impressionistlik meeolu, mis väljusid üksikajadest.

Teist K. H. Hilari'i esinemisega algavat erat võime sellevastu nimetada produktiivseks eeraaks: teater ei rahuldu enam mitmesuguste komponentide lihtse applikatsioonidega juhatuses ja näitlejate suhtes, vaid püüab omapärase väljendusviisi ja elava kunstilise tegevuse poole teatraalses mõttes. Meie teatri teine ajajärk tähendab sellega ka esimesi katseid luua iseseisvat tšehhi teatri teatristiili, püüdeid panna teatrirevolutsiooni läbi tšehhi teatri traditsioonile esimesed nurgakivid.

Juba algusest peale püüab Hilar sellele sihile jõuda kahel teel: esimesel kohal püüdis ta teatrit teatraliseerida, s. o. anda temale vastavalt teiste kunstialadega iseseisvat ja üheväärtuselist elu, teisel kohal — temale anda aktuaalsust, s. o. teda välja tuua akadeemilisest üksikolust ja liigitada oleviku laiadesse vooludesse. Hilar suhtub aktivistlikult teatri, dramaturgia ja juhatuses: ta nõuab, et teater astuks otsekohe elu arenemiskäigu vahele ja oleks esteetiliste, moraalsete, rahvuslike ja sotsiaalsete väärtuste kaaslööjaks, et ta oleks võitluse abinõuks, maailma teatriks, kõigi ideede pildiks, mis elu edasi ajavad. Kujundamise ja juhatuses küsimused ei ole tema juures mitte ainult lihtse teatritehnika küsimused, vaid ühelajal ka ilmavaate küsimused. Selle aktivismi läbi, mis selle sõna laiemas mõttes jätkab meie esialgse teatri primitiivset aktivismi, avatakse meie teatril uued teed ja arenemisvõimalused. Hilari peateened on, et ta oma tegevuse ajal Weinberg'i linnateatri ja rahvusteatri juhatajana õigel ajal toetas noori anderikkaid jõudusid ja neid juhtis dramaatilise väljendusviisi laiasse voolu, seega silda ehitades selle lõhe üle, mis uueaja kunsti ja teatri vahel hakkas ilmuma ning ajal võimaldas endale luua teatri oma füsiognoomia järele.

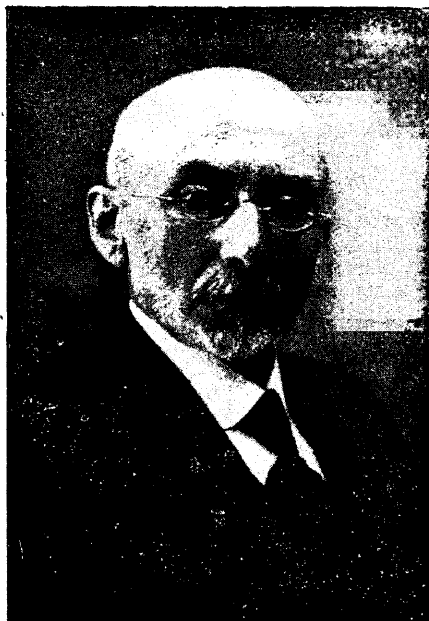
Ajalooliselt seisukohalt vaadatakse küll ükskord neile viimasele kümnele aastale kui viljakamale etapile meie teatri arenemise elus: see on noorusest ja võitlusest ülepurskav etapp, kus teater on saanud püüete ja loomise juhtivaks teguriks. Temaga kaob vananenud mõiste teatrimaalijast, kellele kulissid olid vaid raamiks tüki meeolule, temaga kaob ka lava dekoratiivne lahutus. Värv, valgus, kostüüm ja vorm muutuvad draama otseseiks komponentideks, lava kasvab välja piltlikust tasapindlusest kolmemõõtelisse ruumi ning lavaline dekoratsioon asendatakse lavalise loomingu ja arhitektuuriga. On loomulik, et selle lava lahendamise ülesandeks tähtsaina esinevad uued loovad voolud ilmuvad, mis väljenduvad ekspressionismi, kubismi, purismi, konstruktivismi ja neorealismi näol: kuid need uued voolud ei ole enam mehhaaniliselt lavale toodud, vaid selle nõudeist loodud. Sünnib iseseisev tšehhi teatrilooming, sageli üks parimaid, mis Euroopas viimase kümne aasta jooksul sel alal on nähtud. Noorte arhitektide ja kujutavate kunstnike hulgas võtsid kõige väljapaistvamad osa sellest võitlusest, mis kees ümber lava, ja nimed nagu Brunner, Josef Čapek, Feuerstein, Heythum, Hrska, Kysela, Špála j. t. tõendavad, kuidas meie nüüdisaegne teater on sageli ühinenud meie elava kunsti rütmiga. See uus ajajärk tõi ka veel rohkem endaga kaasa: ta andis tšehhi teatril esimese lavavormi klassiku — Vlastimil Hofmani, kelle monumentaalne, enam kui sajast lavastusest koosnev töö tulevikus tähendab nurgakivi tšehhi kujunevale teatritraditsioonile.

Elav loov jõud väljendub niisama ka juhatuses, kus definitiivselt lõpetatakse realismiga ja uut väljendust otsitakse dünaamilises tõusus, lühenduses ja vaimust läbitungitud realiteedis. Lavaline impressioon taganeb range juhatuses-arhitektuuri eest, mis arvestab niihästi näitleja ilme ja häälega kui ruumigagi ning loob oma korra, oma kunstilise teatraalse tõsiolu. Me elame läbi tšehhi ekspressionismi eera, mis arenes enne Jessnerit,

me näeme, kuidas luuakse tšehhi groteskne stiil ja kuidas kutsutakse ellu tšehhi groteskne naljamäng, me näeme võitlust, mis keeb kollektivismi ja masside suurejoonelise juhatuse ümber, me elame läbi katsed konstruktivismi ja müstilise realismi alal, mis püüab paljastada reaalsete kujude ja sündmuste metafüüsilist sarnasust. Me paneme tähele, kuidas käesoleva aja juhatuse püüab vabastada teatrimateeria, et ta vaimu avaldaks, nagu see näitleja vabastab, et talle võimalust pakkuda keha rütmiliseks mängida-laskmiseks ning liikumise ruumilise ilu maksmapanemiseks. Offensiivse ja initsiatiivse Hilar'i kõrval, kelle juhatuse toetas liikumisele ja selle dünaamilisele tõusmisele, on see Karel Dostál, kes loob eeskujuliselt tasandatud juhatuse ning püüab moodse commedia dell'arte maksma panna. Ka ilmub terve rida uusi näitlejaid (me nimetame näiteks Vydra't, Zakopal'i, Karen'i, Kohout'i, Vávrat't, Vojta't, Smolík'i, Bečvárová, Sedlačková't, Scheinpflugová't, Iblová't j. t.), kes moodustavad uue näitlejate-põlve ning viivad lõpule uue kujundava stiili, mille nurgakivi on pannud 20-nda sajandi suurimad näitlejad: Eduard Vojan ja Marie Hübnerová (†). Eduard Vojan'i surma läbi 1920. aasta alul kannatas tšehhi teater suure kaotuse, sest see Euroopa kuulsusega näitleja, kes sügava intelligentsi, intuiitiivse teravmõistuse ühendas mitmekülgse vormipuhutusega, oli terve rea suurte dramaatiliste kujude loojaks, andes neile otsustava kuju terve supupõlve kestes.

Säärast arenemist võime näha ka tšehhi draama juures. Ajalooline draama, mille ärkamise eera kõrgustipp seisab suure rahvusliku kirjaniku Alois Jirásek'i ajaloolistes epopöades, — toonitab jällegi nõudmist tendentsi ja aktualiteedi järele, mis olid meie arenemise tüübiliseks tunnusemärgiks, ning laiendab neid uute filosoofiliste ja sotsiaalsete sfäärideni. Mineviku sündmused on oleviku dramaatikuile esijoones abinõuks keskendada põhielementides rahvuslikku olekut ja nende oma vaadete sümbooliseerida rahva mõtet ja saadetist. Sellega astub ajalooline draama filosoofilise draama sfääri ning kujuneb enamasti tüübiliseks ideoloogiliseks draamaks. Sellele aktuaalsele ajaloolisele draamale pani nurgakivi Jaroslav Hilbert oma tragöödiatega *Falkenstein* ja *Kolumbus*, milledes ta lavale kutsus mineviku kujusid, et nende najal näidata, et inimlikud kired ja saatused on igavesti samad ja et neid ajalooliste nimede katte all lasta mängida oleviku draamat. Seesuguste sihtide poole püüab ka ajaloolises draamas *Posel* (Käskjalg) Viktor Dyk, iroonia ja eituse tüübiline luuletaja, lastes selles välja kõlada sajandi lõpu maailmavalu. Dyk'i iroonia on juba oma olemuselt dramaatiline: see on võitlus suure igatsuse ja väiklase tõsiolu vahel, luuletaja usuvajaduse ja ta võimetuse vahel uskuda. Seepärast kujuneski see Dyk'i dramaatilise vormi põhijooneks. Ta lõi lavalise epigrammi ja aforistliku dialoogi, mille rutulised vahejuhtumid juba mõnes suhtes meenutasid ekspressionistlikke ja pärastekspressionistlikke draamasid. Dyk'i dramaatilisel ja inimlikult ilusaime teos on sümboolne draama *Kuidas Don Quijote mõistusele tuli*, mis sümbooliseerib igavest vastolu igatsuse ja tõsiolu vahel ja mille kujud oma luulelise sisu jõu läbi on saanud üldinimlikuks sümbooliks. Ka Arnošt Dvořák'i teos algab allegooriaga, kelle draama kuningas Wentsel IV-ndas evis uue naturismi värskest, mis tal võimaldas vaistliku kindlusega ajaloost valida inimkuju ja seda lavale tuua, ilma et see eluvärskuse oleks kaotanud. Dvořák'i kaks teist ajaloolist draamat *Hussiidid* ja *Valge mägi* on katsed luua rahvuslik dramaatiline epopöa, mis ajalooliste kujude najal neid jõudusid sümbooliseeriks, mis neid viinud on võitulede ja kaotustele ja kus ajaloo filosoofia juba ainult dramaatilise kontseptsiooniga on väljendatud. Kuid tuli ilmsiks, et autorile ei jatkunud jõudu selleks ülesandeks: *Hussiitides* läks tal veel korda lavale tuua kuuma dramaatilise verrega täidetud mõjuvaid pilte, kuid *Valges mäes* ta rahuldus välise efektidega ja ajakohaste fraasidega ilma meie rahvusliku katastroofi tuuma puutumata.

Tüübiline ideoloog on Stanislav Lom, kes ajalooliste kujude najal armastab sümbooliseerida elu ürg-

POEET OTOKAR BŘEZINA

KUJUR OTTO GUTFREUND

jõudu ning tegevuse ühendab selle metafüüsilise selektusega. Dramaatilises epopöas *Riigipööre* püüab ta kinni hoida meie vabastuse ajaloo filosoofilise groteski näol, mis aga killustatuks ja segaseks jääb. *Žizka*, milles ta tagasi pöördub meie rahvajuhhi lemmikkujule ja mille viiendas vaatuses on probleemi lahendus, mis Lom juba oma dramaatilise tegevuse algusest peale soovib saavutada: juhi probleemi, kes sünnib segases ajas ja ikka on kehastuseks ajaloolisele tahtele korra ja arenemise järele. Lom tunneb maailma õige harva tundmuste ja meelte kaudu ja ta pilk ajaloole kannatab seepärast rohkem inimliku modelleerimise puuduse all. Ideoloogide hulka laval kuulub ka Otokar Fischer, kes küll mõjub siin ja seal haaravalt oma lüürilise saatuse ja kosmilise arguse jõuga, kuid ta näidendid jätvad lõpuks rohkem urgitseva meditatsiooni kui intensiivse dramaatilise tegevuse mulje. Oma väljapaistvaimas teoses Rooma võitlust Spartakuse vastu käsitlevas dramaatilises ballaadis *Orjad* püüab ta teatraalselt dokumenteerida oma filosoofiat inimliku arenemise igavesest tsüklusest, kus vägivallad sünnitab mässu ja mäss jällegi uue vägivalla.

Liikumisest, mis propageerib vaba värssi ja dünaamilist poeesiat, lähtus O t a k a r T h e e r'i *Phaëton*, draamaatiline luuletus titaankonna ülistamiseks, milles ka sümboliseeritakse tšehhi kangekaelsust sõja ajal.

*

Meie seltskondlik draama lähtus rahvamängust, mis talle ka on jätnud tüübilise päranduse: kalduvuse üksikasjalisele joonistamisele. Realism, nagu see oli tšehhi proosas, valmis esialgselt tšehhi talupoja õhkkonnas: see leidis rahvaelus kindlama aluse kui talle seda pakkuda võis ainult nüüd sündinud seltskond, ja siis oli tal ka veel žanrikujutus, nagu seda harrastati rahva naljamängus, tähtsas tehnilises ettevalmistuses sel alal. Alul tegi meie realism vähem tegemist inimese bioloogilise uurimisega kui nende väliste harjumuste ja suhetega, mis esinevad dramaatilises miljöo esimese väljendusena. (Jirák, vennad Mrštík, F. X. Svoboda, G. Preisová, F. V. Krejčí etc.) Neist kirjanikest läks F. X. Svoboda'l korda mõnedes tükkides pealiskaudselt positivismilt siirduda miljöo sügavamale psühholoogilisele joonistamisele.

Realistid tegid endile kunstiliseks peamotiiviks elu ja töö, kuid just neil puudus tihti julgus kinni haarata põnevast tõsiolust. Dramaatik, kes esimesena katset tegi sammuda üle selle jaheda vaheseina luuletaja ja maailma vahel, oli Jaroslav Hilbert, kes aktualiteedi seadis oma kunstilise usutunnistuse nurgakiviks: draama pidi jälle saama oma aja vastukajaks ja südametunnistuseks. Ta teosed: *Süü* ja *Rusikas* 20-nda sajandi esimesilt aastailt tähendavad esimest teadlikku püüet tšehhi ibsenismi poole. Nende draamide põhiküsimuste, nagu süü, südametunnistus, Jumal, pöördub Jaroslav Hilbert tagasi oma pärastõjagaegse triloogia esteetilises näidendis, kus välise reaali teedi katte all avanevad tülitavad vaimlised lõhed. Hilbert võtab neis üles leppimatu võitluse materialismi vastu ja otsib selles kõlbluslikus riius pääseteed kindlas, nii-ütelda usulis korralduses hea ja halva vahel. Neis kahes näidendis, mis sündinud on meie avaliku elu konkreetseist püüdest, katsub Hilbert paljastada haiguse eo, mida põeb meie materialismi ja tehnika sajand.

Realistlik draama, nagu poeesiagi ja proosa, sammus läbi impressionismi eera. Impressionismi väljapaistvam esindaja draamas on Jirí Mahen, kelles elav, sageli taltsutamatu ja kare realism ühineb kaootilise sümbolismi ja ballaadliku nukrusega. Ta väljapaistvaimad teosed on dramaatiline muinasjutt röövlipalik Janošek'ist, mis on mässi ja vabaduse kiidulaul. Kahes teoses, mis käsitlevad maailmasõja probleemi, asetab Mahen inimese füüsilise pimeduse tumedusse ja metsakoobastesse, et seirata üksinduses ja värisedes oma põhiheli, kas see talle vahest kuidagi vastust ei annaks igavestele faustlikele küsimustele maailma mõtte kohta.

Teisi teid realismist uuele väljendustehnikale käib Frána Šrámek, kelle sensualism andis draamale animaalse soojuse ja siiruse meeldivuse, aga ühtlasi ka oma taltsutamatu, improvisatsiooniga pani ta vormi vankuma. Ta dramaatilised laulud nooruse surevaist illusioonidest on täis sentimentaalset ning tundelist õrnust ja erootilist pessimismi. Kuid Šrámek'i teatrilooringu raskuspunkt ei seisa mitte dramaatilises võttes, vaid ennem lüürismis, värvilistes plekkides ja tabamatu pehmes valguses, millega ta ümbritseb oma kujusid. Viimaseis teoseis otsib ta juba teed kindlama dramaatilise kujutamise poole ning kaldub meelega kinematograafilise viisi meetodile, et end sundida intensiivsemale lavategevusele. Dramaatik, kes praegust seltskonda analüüsides juba lahkub realismi pinnalt ja käib ussi radu, on Edmond Konrád. Oma *Širočina's* püüab ta jõuda sotsiaalse vaenu juurteni ja näidata, et klassivõitlus moodustab otse bioloogilise tarviduse, sest vaim ja materia tõmbavad teineteist igavesti külge ja pörkavad teineteisest ja vaimu paradiis puhkab alati nimetuma vaesuse turjal. Konrád on sotsiaalsete tõsiolude objektiivne kohtunik, kuid siiski hoolimata oma tehnilisest andest ja mõtete tõsidusest puudub ta teostel vahenditu elu, mis tema juures ikka eemaldatakse mõistuse spekulatsioonidega.

Oma viimases teoses *Komöödia vürflites* näitab ta kolme abielu vastastikku läbiseatud ja lagunevate aatomite varal, et uueaja seltskonna moraalsprotsessid palju ühist evivad keemia seadustega. Isikud on siin meelega joonistatud marjonetti-iseloomudena, et nad looksid niitlata oleviku *commedia dell'arte*.

Neorealismi poole, mis püüab inimesi ja asju ümbritseda teatava auväärilise puhta õhkkonnaga, kus lihtne ja täpne vorm juba iseendast saab selles peituvat elu väljenduseks, — kaldub František Langer oma *Perifeerias*. Alguse tegi ta juba õigupoolest oma vähenõudlikus naljamängus *Kaamel pääseb läbi nõelasilma*, naljamängus, kus rikas abielullu vaese tüdrukuga, mis Langer otsekohe jätkab vana tšehhi traditsiooni — Klicpera ja Tyl'i žanri-traditsiooni.

Perifeeria dramaatilise aine on ta toonud agulist, selle uueaja suurlinna džunglist, kus verevaene tsivilisatsioon satub uude metsikusse. Seesuguse meheliku tungi kehastus on Langeri mõrtsukas Franzi, kellele seltskond ei tunnusta südametunnistuse rahu õigust sellega, et ei usu ta mõrtsukatööse ja kes seeläbi sunnitakse teist korda saatma mõtsukatööd korda, et saavutada otstust ja südametunnistuse rahu: seega variatsioon motiivile kuritöö ja karistus, mis Dostojevskiga alates ikka pöördub kirjandusse tagasi. Langeri teoste suurim veetus seisab selles, et tal on midagi inimlikult sooja, et ootamatu nali ikka õigel ajal heasüdamliku naeratusga päästab selle alaväärse inimkonna. Langeril on imesteldav anne elu lavale üle viia, ilma et see muutuks kohmakaks või külmaks; ta *Perifeeria* on meie pärastõja-aastate parimaid dramaatilisi teoseid ja surub end pikkamisi läbi menule kogu Euroopas.

Kui uuendatud realism püüab välja kutsuda reaali teedi sisemist sisu ja vaimlist perspektiivi, siis seevastu püüab ekspresionism materiat seeläbi võita, et ta seda vaimuga vägistab ja välismaailmale peale surub mõtte dünaamilise liikumise. Ta armastab sel põhjusel järsked jooni ja lühendusi ning muudab meeleldi inimkujud viirastuslikeks — üheainsa kire või vaenu žestiga elustatud visioonideks. Selle ekspresionistliku meetodi tüübiline tunnustaja tšehhi draamas on František Zavřel, kelle tragöödiad ülistavad metsloomlikku ja ülbet mehe jõudu ja kelle komöödiad pilkavad mehe nõrkusi. Zavřel ei tunne saatuse vahekordi eluprobleemidega: ainus väärtus, millele ta tingimusetu paindub, on brutaalne egoism, mis tal iseendast tõuseb moraalks ja usutunnistuseks, ja satub tihti moraalsete väärtuste puudumisel paljasse sõna-atletismi. Zavřel'il ei ole tähtis reaalne maailm, vaid teatav abstraktne mäng inimlike kirgedega, mis reedutseeruvad elutungi ja elujõu varjudeks: seepärast mõjuvad ta teosed ikka kui puht-konstruktioonid, ta lühihingelised laused pörkavad kokku oma kuiva ja külma tooni tõttu, mil ei ole midagi ühist inimliku südamlikkusega; kuid siiski mõllab tas aeg-ajalt tõsine teatraalne temperament, mis tabab maailma ilmekas lühenduses.

Sügavamalt kui ekspresionism ja uuendatud realism tabas teatrikunstis mõistet liikumine, mis oma tähelepanu juhtis filosoofilistele ja sotsioloogilistele küsimustele ja teaduslikule hüpoteesile, et selle ja tõsiolu ühendamisega pääseda uuele metafüüsilisele mõjule või saavutada uut romantilist kõrvalmaitset. Selle liikumise esimene eesvõitleja ja juht on Karel Čapek, kes draamas nagu proosaski otsib väljapääsu oma skepsisest dramaatilises usus ellu ja oma seadusi õrnas relativismis. Kõik Čapeki teosed lõpevad elukorra ja ta tasakaalu ülistamisega; kõigis neis ei moodusta filosoofiline probleem enam mitte ainult teemi, vaid draama tõsise aine ja tegu, nagu see oli Pirandello ja illusionistide juures. Meil on Čapek esimene, kes on üles leidnud mõtte dramaatilise aktiveedi ja kes katsetanud oleviku filosoofilise draama alal. See uus aine nõudis ka uut tehnikat. Čapek lõi selle kohe oma esimeses näidendis *Röövlid*, dramaatilises luuletuses nooruse igavesest käärimisest, milles ta lavale toob sümboloid, mis elavad täies ja verest ülekeevas inimelus, millega ta lüürismi tegi otsekohe dramaatiliseks väljenduseks. Čapeki kollektiivdraama *R. U. R.* on kibe arvustus tehnilise ja mõistuse kultuuri üle, mis lõ-

puks end hukutab oma täielikkuse läbi. See suurejoone-line teos mehhaaniliste tööliste-robotite mässust, kes oma tegevusetusega hävitavad degeneerunud inimesi, tõestab, et töö on elu bioloogiline tingimus ja et elu ilma tööta tingimata peab hävima; see on esimene tšehhi teos, mis endale rajab tee maailma ning Euroopa, Ameerika ja Jaapani lavadel populaarseks sai. Ka viimases vähem õnnestunud Čapeki teoses *Mikropolos'i asi* on utoopiline motiiv põhieliks; see käsitleb küsimust, kas surematuse oleks inimkonnale õnneks, ja näitab naiskangelase najal, kes vaheta keskajast saadik elab, kuidas inimene pika eluea tõttu peab kaotama kõik moraalsed ja tunde-elulised suhted ja kuidas ta meeletult surma igatseb.

Naljamäng *Putukate elust*, mis Karel Čapek koos oma venna Josef'iga on kirjutanud, on filosoofiline pä-rastsõjaaegses lämmatavas õhkkonnas sündinud revüü; autorid sümboliseerivad selles inimeste egoismi, mis peitub armastuses, kapitalismis, sotsialismis, perekonnas ja riigis, — piltide najal liblikate, parasiitide ja sipelgate elust, seega uues ja omapärasel viisil jätkates vana looma-allegooriat. Selle näidendi sajakordsed lavastused tõestasid, et vennad Čapek'id oma pessimistliku komöödiaga suutsid haarata oleviku huve. Suureks teeneks sellele edule oli ka vorm, mille kaudu nad oskasid osavasti kasutada teatrirevüü paljusid elemente. Karel Čapeki näidendid ei ole mitte ainult selle läbi tähtsad, et nad rikastasid tšehhi draama ainet ja sellele avasid uusi teid; nad moodustavad ka tähtsa momenti tšehhi lavatehnika ja dramaatilise väljendusviisi arengus, sest neil on õnnestunud ühendada lüürismi elava sõnaga ning filosoofilist meditatsiooni tuumaka humoriga, jätkates seejuures sageli tšehhi vanade rahvatükkide stiili. Ka Josef Čapek teeb katset iseseisvalt näidendit luua fantastilise teosega *Paljude nimede maa*. Näidendis on mõned visionaarsed tumedad stseenid, kuid see on killustatud ja selle inimlik veendumisjõud kaob lavalises keerises.

Grotesk, mis on tähtsaim ja uue teatritehnika nii-ütelda emalik vorm, millele ekspressionism oma lühenduste ja valesti-joonistamise meetoditega juba oli pinna valmistanud, leidis meil pärast üldist pä-rastsõjaaegset meeoleolu ka veel kaks teist soodsat tingimust: esimeseks vanatšehhi rahvanaljamängude traditsiooni ja teiseks K. H. Hilar'i tegevuse juhatajana, kes kavakindlalt juhtis tšehhi groteskse stiili väljaehitamise poole. Selles eeras loodud groteskid on mõttelise kaose, moraalse segaduse ja pä-rastsõjaaegse pessimismi väljenduseks, milles seltskondlik arvustus näeb kibedat künnismi või rõõmsat immoraliteeti. Esimene, kes tšehhi groteski alal Sternheim'i mõttes juba enne sõda on teeneid üles näidanud, on Rudolf Krupička. Tema *Suur stiil* on süütu satiir väikekoodanluse kõlblise mädanemise, ta müü-davuse ja enesearmastuse kohta. Näidendil on elav dramaatiline närv, kuid sageli langeb see naljamängu pin-nale ja kaotab moraalse väärtuse, mis moodustab kunstiteose otsese tasakaalu. Sama puuduse all kannatab ka Krupička teine pä-rastsõjaaegne komöödia *Uus majesteet*, mis on dramaatiline pamflett klassipoliitika ja sotsialistliku sõnakõlksu vastu. Nüüdisaja seltskonna kollektiivse groteski alal teeb ka katset A. Dvořák L. Klíma kaastegevusel. Oma *Ausas Mathäus*'is otsivad autorid filosoofiat, mis vabastaks oleviku moraalsest segadusest, ja leiavad selle üli-immoralismis, mis ülbe pilkamisega salgab head ja kurja ning kuulutab, et maailma ainult naljatusega, s. o. nihilistliku stoitsismiga saab võita. Tükk on triviaalse naturalismi, burleski ja allegooria konglomeraat ning tal puudub iga eepiline lunastus.

Jan Bartoš on autor, kelle juures groteskne joonistus otsekohe dramaatilise väljenduse põhitingimuseks

Tšehhi uus teater Praagas

on saanud. Kõigil ta teostel on kaks põhijoont: see on palavikuline hallutsinatsioon, mille ümber puhub ikka teispoole maailma jääne õhk, ja siis groteskne realism, milles tõsiolule vaadatakse külma küüniku seisukohalt. Bartoš on lagunemise dramaatik: see on mõistuse, elu ja armastuse lagunemine, sotsiaalne lagunemine ja eeskätt seltskonna moraalne lagunemine, mis nii-ütelda on ta teoste teljeks. Logelejad, hoopled, vargad kõigist seltskonnakihtidest, küünilised erootikud, õnnelikud ja surnud armukesed — need on Bartoš'i peakujud, mis korduvad igas ta teoses, kujunedes omalaadi standart-tüüpideks samuti kui *commedia dell'arte*'s.

Suurte seltskonnakomöödiade hulka kuuluvad ka kaks teost, mis käsitlevad noorendamise ja igavese nooruse motiivi: Scheinpflug'i *Teine noorus* ja Šalda *Sõjakäik surma vastu*. Selles oma komöödias pilkab F. X. Šalda teaduslikku sõjakäiku surma vastu ja näitab noorusliku rauga kuhu najal, et surma võib võita ainult talt-sutamatu tahtejõu abil elu poole. Sellele rühmale võiks veel lisada mõned teosed, milledes autorid on püüdnud lavale tuua rahvamajanduslikke probleeme ja jõudusid, et neid muuta nii-ütelda oleviku saatuseks. *Miljonites* näitab Fr. Langer raha metafüüsilist needust, mis tahab ahnesti kasvada ja valitseda ning viimaks ka inimese neelab; seevastu toob Vojtěch Míxa lavale komöödias *Kes saab teenima (raha)?* sõjakasuvõtjaid, rahalisi kelme ja liigkasuvõtjaid, kus burleskne koomika käib käsikäes rahvusmajanduslike probleemide terava lahendamisega.

Uuem põlv, kes kaitseb teatriteoorias ja praktikas lööksõna dramaatilisest luuletajast, vabastatud bio-mehhaanilisest teatrist, ei ole seni veel loonud uut teatri-tüüpi. Erandiks on vaid Vítězslav Nezval, kes mõnes oma balletis ja pantomiimis püüab poetismi põhi-laused suruda dramaatilisse vormi. Tema teosed on mõis-tatuste, klaunlike harjutuste, paroodiate ja sentimentaalsete kupleede konglomeraat, mille vahel välgub mõni-kord värske mõte ja unistuslik mehelik meloodia: kuid kokkuvõttes tähendab küll teatripoetism tagasipõrdumist lüürismile ja lavalisele detailismile.

Tšehhi teater kasvab kitsast provintsialismist välja euroopalise tähtsusega lava poole ja ta saab mitmes suhtes eelvõtlikejaks ja algatajaks: viimase kaheksa aasta kestes on ta vägevasti väljendanud vabastatud rahva värsket tõusu.

MORAAVIA-SLOVAKKIA MEESTE RIIDEID

Tšehhoslovakkia kohal lendlemas

Õhureisi veste

— SEE klaas Püha Ludmilat meie homse aeromatka terviseks! — lausus mu juhuslikult Praagas kohatud maailmasõja-aegne kaaslane, tšehhi legionäär, kellega olime tulnud Juliš-kabareesse oma mineviku mälestusi värskendama. Leidus ju neid mälestusi juba alates Saamarast Omski kaudu Vladivostokini.

— Te olete meie lepingu tunnustajaks, — tõstsin klaasi tšehhi punase veiniga, mil on nii püha-neitsilik nimi, meie kolmanda kaaslase suunas.

— Ja mina hangin homme sõjaministeeriumist teile loa lennuks meie sõja-aeroplaniil, — vastas see kolmas „plukovnik“, — enne kella 9-at on see juba tehase kantseleis.

— Peate aga juba kell 8 hommikul hotellis reisi-valmis olema!

— Läheb! Oodata teil mind ei tule, kui aga auto mulle järele saadate, nagu lubasite.

Vaevalt olin järgmisel hommikul lõpetanud oma varase eine, milleks tavaliselt oli võileib singiga ja pool kilo viinamarju, kui juba kõlistaski portjee, et all ootab auto, millega tuli sõita sõjaväe-lennukite tehasesse, kuhu oli kaugelt üle kümne kilomeetri.

Olen külastanud Tšehhoslovakkia, seda Kesk-Euroopa kauneimat maad, keset kõige karmimat talve, mil lumetuisud tungisid raudteerongi, elektrivalgustuse dünamosse ja sundisid kogu õhtupooliku istuma konduktori petrooleumilambikese kasinal valgusel, mis võimaldas vaid mõtiskelu päeval nähtud suusaspordlaste kukerpallitustest ja manas meele samalaadseid pilte mu üliõpilaspäevilt kauges põhjapoolses Norras. Olin mõni kuu hiljem teinud lühema matka keset suve kuumust Tšehhoslovakkiasse, õigem Slovakkiasse, ja olnud vaimustatud Kõrg-Tatra kuurortide kevadisest jahedusest Štrbské Pleso ja Tatranská Lomnica's, kus põhjamaalasele avanes nii sobiv võimalus nagu kraanist lasta enesele kas kuumust või jahedust, viibides kas orus või tõustes mägedele. Kolmat korda aga tulin juba sügisel, oktoobris, ja siis andsin kindla lubaduse: tagasi tulen teile vaid sügisel, mil Tšehhoslovakkia on kõige kaunim ja mil mu omal kodu-

maal on kõige vastikum ilmastik. Juba järgmisel aastal täitsin esmakordselt selle lubaduse ja kindlasti ei jää see mu viimseks sügis-külastuseks „Zlata“ („kuldseesse“) Praagasse ja veiniküllasesse Bratislavasse.

Kuigi olete läbinud mõne riigi kõigis ta peasuundades, ärge arvake veel, et juba enam-vähem tunnete seda maad, kui te pole veel vaadelnud seda maa-ala tuleviku matkaja vaatepunktilt: õhust. Tehke ainult katsed: tiirelge oma koduküla kohal ja te ei tunne seda ära! Kõnelemata välismaadest, mida te ikkagi tunnete üldkontuurides. Seistes maapinnal ja vaadeldes eemalt mõnda suurt hoonet või mäge, — kes võiks meist kinnitada, et tunneb selle ära, tiireldes aerol selle kohal? Õigupoolest aga peaksimegi alustama oma tutvumist uute maadega õhust, aeroplaniil, mille juures vaatepiir on kõige ulatuslikum, kusjuures kaob kõik väike ja ebaoluline, kusjuures evime üldpildi, kogupildi tähtsamad hubadused, üld-panoraama, kuigi pea peale pöördult. Üksikasjad jäägu siis tundmaõppimiseks maa peal sibades ja siblides.

Tuleviku reisikirjanikud alustavad muidugi oma kujutlusi kirjeldustega ülalt alla laskudes maapinnale alles üksikasjalisemaks uurimiseks. Samuti nagu nad loevad meie tänapäeva matkadest raudteel ja autodes niisama üleoleva ja poolmuigava tundega, nagu naudime tänapäeval oma vanaisade ja vanaemade matku tilissangises ja postvankris või koguni jala. Ja kindlasti muhelevad juba meie lapselapsed, kui mitte juba meie lapsed!

Tõuseme kell 9 juba õhku, sest meie kavas seisis Karlové Vary külastamine, mis moodustas meie õhumatka läänepoolsema tipu. Tahtsime seal natuke ringi vaadata, teha septembri sesongi külaliste keskel paar tuuri, einestada ja siis alustada õhumatka ida suunas Bratislavasse ja sealt Rumeenia piiri ääre, kus peatus oli ette nähtud karpato-rusiinide pealinnas Užhorodis. Hommikune linnupete Praagas, eine Karlové Vary's, lõuna Bratislavas ja õhtusöök Užhorodis — nii oli koostatud meie päevakava.

Mugav-ruumikas oli see „letadlo“ (lennuk), millesse asusime kolmekesi. Natuke irriteerisid mind alguses

need arvukad kuulipildujad, üks kahur ja mitmed kiirtule-püssid, mis kaunistasid meie lennuki kabiini ääri, kuna nende auväärset mõju pidi suurendama veel teadmine, et võime tarbekorral kaasa võtta veel nii ja nii palju kilo lõhkeaineid. Aga need viimased jätsime seekord ilusti maha, mis mulle isiklikult tegi koguni headmeelt, kuigi pole vist küll mingit vahet, kas meie alla langes hukkume erilise mürtsuta või valmistame surma minnes enestele ise veel hiigla aupaugu ja lendame siis selle tõukel veel kord õhku. See oleks olnud siis surm oma krematooriumiga!

Mu senised õhumatkad olid piirdunud vaid maailmasõja-aegsete väheste ja tol ajal ikkagi võrdlemisi hädaohlike katsetega, siis kodumaal mõne lühema lennuga, mis kahtlemata polnud kaugeltki küllaldaseks ettevalmistuseks kaugelt üle tuhande kilomeetriliseks lennuks, kokku üle üheksatunniliseks õhus viibimiseks.

Aga see kõik polnud kaugeltki küllalt pidurdav, et cleks sundinud keelduma vastu võtmast lahke ettepaneku! Ei! see kõik poleks suutnud tagasi hoida nii meelitatavast ettepanekust!!

Vaatlesime ülalt nagu suure katla põhjas all asetsevat Praagat ja suure pingutusega õnnestus mul ära tunda Vana-linna ja mõnda kirikut. Praaga kindlus-mäe Hradšaniga ja sel asetseva Püha Vita kirikuga läks ju kõik veel väga kergesti ja kiiresti, samuti ka moodse Dejvice äratundmisega, aga siis hakkasin juba eksima, kuigi oletasin tundvat Praagat võrdlemisi hästi.

Melniku viinamarja aiadki tundsin ära, aga siis oligi lõpnud mu tšehhi maadeteadus! Teadsin ainult nii palju, et läände liikudes ei tulnud meil tõusta eriliselt kõrgele, kuna ees polnud just kõrgeid mägesid. Karlštejni lossi oleks küll läinud vaatama, aga see oli nii Praaga ligidal, et sinna pääseb mõni teinegi kord — trööstisin end varsti.

Juba kodumaal olin kuulnud meie lendureilt nii mõnesuguseid kurtmisi meie aeroplaanide ostude puhul. Teatavasti ostame meie oma sõjaväelised aeroplaanid (vist küll eranditult!) Inglismaalt. Oleme kuulnud, et mõnigi ost on olnud enam kui ebaõnnestunud, kuna meile on toodud pruugitud ja välismail juba tarvitusest kõrvaldatud tüübilisi aeroplaane, mille eest me aga olla maksanud umbes 35% kallimat hinda kui on küsitud mujalt, pakutud aeroplaanidest, mis omadustelt vastavad seni ostetud aeroplaanidele, kui mitte ületades neid. Meie naabrid põhjas ja lõunas on saavutanud märksa odavamalt ostetud lennukeil kaugelt paremaid tagajärgi kui meie lendurid. Meil aga tehtavat kallihinnalisi oste selles usus ja teadmises, et siis on meile ostu-maa abi hädaohu puhul kindlustatud... Kas pole see rohkem kui lapsik?! Siis peaksime ju müüma ka oma kanamunad, peekoni ja või Inglismaale odavamalt, kui pakutakse meile nende eest mujalt... Ei tahaks uskuda aga, et meie eksportöörid seda teha suudavad ja kuigi nad sellega hakkama saaksid, usun, et see mõjuks niisama vähe, kui mõjub eesti lennukitegi ost Inglismaalt selle maailmariigi tõeliste huvide suuna muutmisele. See kõik aga ei kinnita midagi muud, kui et meie pole suutnud veel välja sellest popslükust vaatevinklist, mis käskis veel aastat kolmkümmend tagasi vaest meest saksa juure minnes võtta hõlma alla võivitsiku. Eks siis saks ikka lahkem ja vastutulelikum ole! Või peab see meele tule-tama seda kaval-tarka talumeest, kes arvas juuti tüssavat, kui oli ühe vasikanaha sisse peitnud veel teise ja siis ühe pähe juudile maha müünud? Või jälle on Eesti riik küllalt rikas, et maksa kallimat hinda, kuigi mujalt saab sama väärtusega kaupa märksa odavamalt?

Selliseid mõtteid mõlgutasin, kui libisesime üle vähem tähelepandavate maastike, mille väiksemad kümmud ja künkad polnud palju kõrgemad kui rohkete tööstuste

STREŽNO KINDLUS

Pardubice

Linnavaade

Legionääride kongress Praagas

ja vabrikute korstnad, mis on nii iseloomustavad Tšehhoslovakiast Böömimaale ja Moraaviale. Lääne suunas liikudes aga tõuseb maapind alatasa ja seda kiltmaad katavad tihedad okaspuumetsad, mis ülalt vaadatuina on Mariánské Lázně (Marienbad) juures kõige tore-damad. Ja selles suhtes langevat vaatlused maapinnalt ja õhust ühte, nagu mulle kinnitasid hiljem seal viibi-nud isikud.

Karlové Vary on tšehhi kuurortidest kahtlemata kõige kuulsam, nii kuulus, et kuidagi ei taheta harjuda selle ravilinna uue nimega, vaid välismaalased peaaegu järje-kindlalt nimetavad linna ikka veel Karlsbadiks. Siin-sed tervisvee allikad, mis paikavad 72-kraadilise (C järele) kuumaa vee joa kõrgele õhku ja annavad kõik kokku päevas kuni 3 miljonit liitrit tervis-vett, on oman-danud juba maailma kuulsuse, kuna iga aasta valguda siis kokku kuni 70,000 pikemalt peatajat, turistide arv aga tõusta kuni 200,000 aastas. Euroopa seni külasta-tud suvituslinnadest oli see mulle vähemalt kõige kau-nim ja eeskujulisem oma puhtuselt ja suurepäraselt sisseseadetelt. Muidugi on eri küsimus, kuivõrd see linn on sobiv puhkuseks, aga eeskätt ongi see ravivaja-listele ja luksuliku suveajaviite himuliste, peamiselt rasva mahavõtmiseks määratud.

Kiirmatkad läbi peauulitsate, mis aina kihavad vä-gagi elujanulisest rahvast — vähemalt päeval, — aga niisama inimküllased olla need tänavad ka õhtul ja isegi öösel, nagu kinnitasid mulle siinviibijad; siis väike eine „Borussia“ rõdul ja juba oligi aeg asuda oma kabiini: algas sõit itta!

See oli vaid lühike viisakusvisiit Tšehhoslovakkia kuurortide pealinnale Karlové Vary'le! Õigupoolest võib-ki kogu Tšehhoslovakkia nimetada eeskujulike kuuror-tide riigiks, kellelt meie oma suvituskohtade korraldami-ses võiksime kahtlematult märksa rohkem õppida kui kus-kiilt mujalt. Aga meie saadame oma kuurortide tulevase instruktorigi õppima Pariisi, — et ta tagasi tules võiks hakata kelneriks — Pärnus!

Hoiame nüüd kursi märksa lõunapool, kuid siiski kuni Praagani mitte veel väga järsult, et mitte sattuda võõra riigi õhustikku. Kaugelt paistabki Praaga ja veerand tunni pärast silmame eemal all kuurorti, mis on tekkinud alles Tšehhoslovakkia iseseisvuse aastail, kuigi selle on rajanud a. 1907 keegi austria vürst, kes müüs juba kolm aastat hiljem oma suvitusalevi Pödebrady linnale, kelle nime kannabki uus suvituslinn. Kuid tei-negi omanik müüs juba a. 1918 oma suvituskoha eri aktsiaseltsile ja sellest ajast algabki kuurort Pödebrady järsk tõus. Asudes kõigest 40 kilomeetrit Praagast, on see tänapäeval muutunud tšehhoslovakkia pealinlaste week-end'i paigaks.

Vist olemegi juba lahkunud Böömimaa administra-tiivsest õhustikust ja saabunud Moraavia omasse. Selle pealinna Brnot (ehk nagu meie ajalehed seda ikka ja alati sakslaste järele valesti nimetavad: Brünn!) meie seekord ei külasta. Juba 1929. aastal olin seal viibinud mõned päevad: suurlinn *en miniature*, moodsed klaas-betoon-raud hotellid, milledele aga eelistan vähem mood-seid komfortseid võõrastemaju, linn, mis püüab oma kirjanduslik-kunstilise eluga võistelda Praagaga, samuti ka oma kõrgemate õppeasutustega, ja ületabki pealinna oma kuldsuise kirjandusteaduse professori Arne Nova-kiga. Kuid esikohal on Brno's siiski tööstus ja tehnika ja kelle huvid peaksid kuuluma neile aladele, tulgu need siis siia, meie aga tõttame praegu Tšehhoslovakkia kõige vähemarenenud administratiivse kolmandiku — Slovakkia poole, mis enne maailmasõda on kõige raskemalt tunnud meie hõimlaste, ungarlaste, vägivalda-rusikat. Praegu moodustab Slovakkia Tšehhoslovakkia riigi Setumaa eelläve, kui tõeliseks Setumaaks pidada Pod-karpatská Rusi (Karpaatide-alust Venet).

Võrreldes Böömimaa ja Moraaviaga on Slovakkia suurte lagendik-orgude ja mägede lõunapoolne maa, mil viinamari kasvab külluses. Tööstus on siin väga vähe arenenud ja rahva peasissetuleku allikaiks on karjakas-vatus, veinivalmistamine ja põlluharimine. Asudes Kar-paatide ja selle harude, nagu Tatra mägestik, jalal, on Slovakkia looduslikult kauneim osa Tšehhoslovakkia riigist. Sageli tõuseb võrdlemisi kõrge üksikult seisev mägi keset lagendikulist orgu ja selle üksikmäe tippu on ehitatud mõni keskaegne magnaat uhke lossi. Vaatled seda alt ja imetled, millise vaevaga on veetud ehituseks vajalised kivimürakad sinna tippu ja kõik ainult selleks, et kaitsta end teiste inimeste vastu! Mõni harv loss on veel säilinud elamiskõlvulisena, kuigi seal keegi ei ela, enamus on aga ainult varemais, mis moodustavad maalerliku linnupesa mäetipus. Juba maapinnalt olid need lossivaremed mulle tundunud hiigla muinasjutu-lindude pesadena ja nüüd õhust vaadeldes, on nad seda veelgi rohkem.

Nüüd olemegi jõudnud paljude ja kõige mitmekesi-semate kuurortide piirkonda. Tõsi, neist on vahest ainult kaks rohkem tuntud väljaspool Tšehhoslovakkia: Pieštany ja Štrbské Pleso, aga väikeste ja idülliste suvi-tuspaikade arv on lõpmatu, kus võib leida ravi ja puh-kust keset suurepäraselt loodust, sageli 1000 m. üle mere-pinna. Hinnadki on märksa odavamad kui meie suvi-tuskohtades, mugavusi aga kaugelt rohkem. Olin kord teinud Lõuna-Poolast üle Kõrge-Tatra harja autol esi-mese matka Štrbské Pleso'sse ja sealt elektri-raudteel Vana- ja Uude-Smokev'e'i, viibides sageli ligi poolteist kilomeetrit päikesele ligemal. Suurepärase vaade Štrbské Pleso hotelli rõdult mägestiku järvele ja teiselt poolt

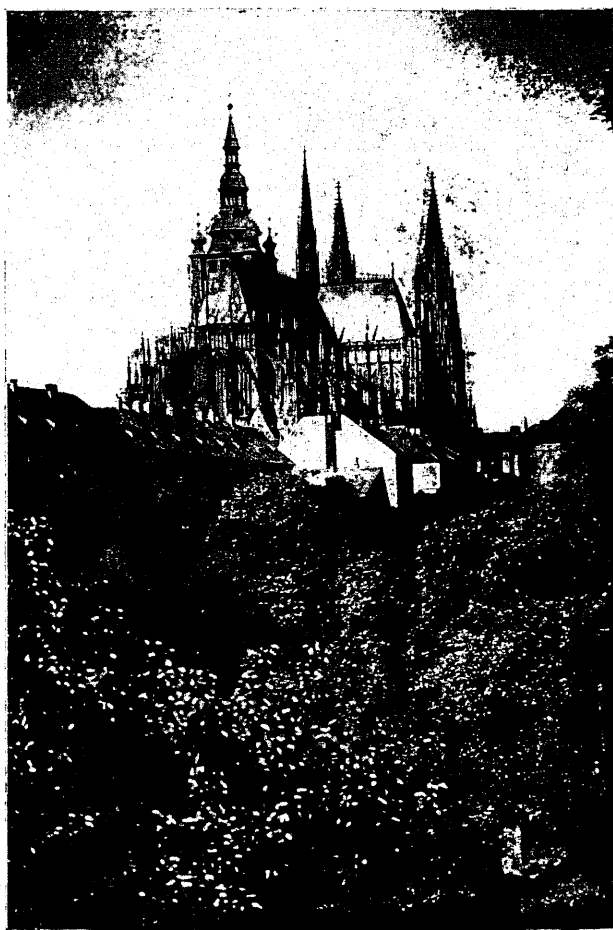
alla orgu, olles selle mägestiku lagipeal ümbritsetud lumega kaetud mäetippudega. Milline võrratu vaade lausmaa asunikule!

Kui varem olime lennanud mitte palju üle tuhande meetri kõrguses, siis kahekordistame selle nüüd tublisti, kuna oleme kaugel kavatsusest tormata mõne mäetipu vastu, rünnata seda. Lendur teeb mõned sigsagid, et võimaldada mõne kaunima paiga vaatlust. Oli ju muudetud meie reisiplaangi Karlové Vary's: Bratislavasse käändume sisse alles tagasisõidul. Nii siis edasi Poola-Rumeenia-Ungari piiri sopp!

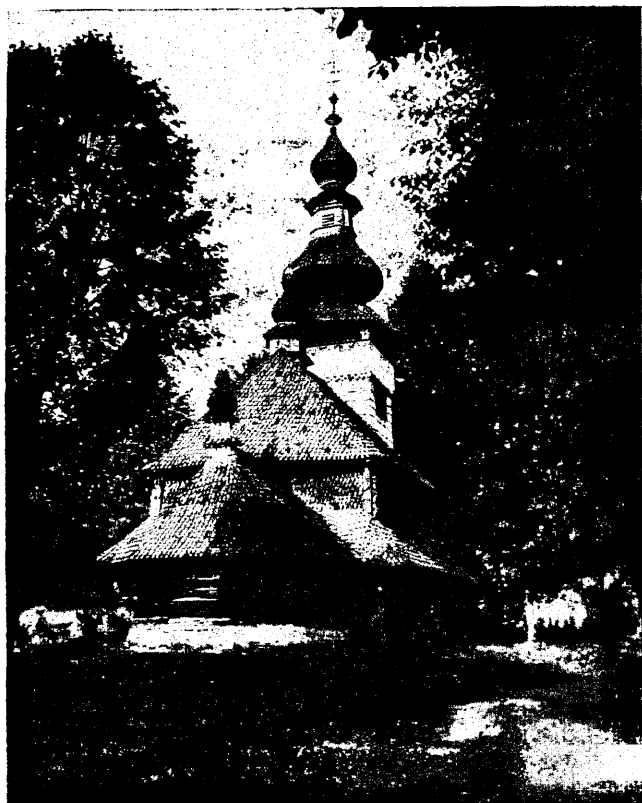
Mu kaaslased kinnitavad, et viivad mu nüüd Venemaale, Euroopas leiduva Venemaa ainukesesse ossa, mis pole kommunistlik: me ligneme Karpaato-Rusi pealinale Užhorodile, kus on ette nähtud maandumine ja paari-tunniline peatus. See venelaste kild keset teisi slaavi ja mitte-slaavi rahvaid Karpaatide mägestikus oli mind huvitanud juba aastaid, kuna olin kord kauges Siberis kohanud maailma-sõja emigrante karpaato-rusiine ja nendega olnud ligi aasta sõbralikus läbikäimises, kuuldud neilt nii mõndki nende elust ja vaimliselt veel oraslikust arengust. Ja Praagas alles paar päeva tagasi oli sealse välisministeeriumi ametnik Dr. Antonín Hartl mulle pühendusega ulatanud oma asjalikult informatiivse raamatu *Literární obrození Podkarpatskych Rusinů v letech 1920—1930*, mis oli tutvustanud mind Tšehhoslovakkia iseseisvuse aastail rusiinide juures teostunud kirjandusliku arenguga, mille veristest võitlustest olin kuulnud juba teisistki allikaist. Karpaato-Venes käivad võitlused vene- ja ukraina-kirjakeele tarvitamise vahel ja see võitlus on viidud sellise äärmuseni, et kirjanduslik noorur-ukrainlane haavas revolvrüst venemeelset kir-

janikku vanurit Evmenij Sabovit, ametilt katoliku preestrit, kuna see propageeris oma toimetusel ilmuvais ajakirjades vene tähestikku ja vene kirjakeelt kui rusiinide kirjanduse alust, ja hindas väga madalalt ukraina kooli kirjanikke. Näete, on siiski veel rahvaid, kelle kirjanduslik võitlus on jõudnud välja otsemale pussitamisele, kuigi ka Karpaato-Venes ei puududa tagaselja pussitamised.

Maandudes püüan lahendada küsimust, kas mul jatkub aega külastada siin leiduvaid kirjanduslikke tutvavaid, keda olin a. 1929 kohanud slaavi kirjandusteadlaste ülemaailmsel kongressil Praagas-Brnos-Bratislavas, kuid leian siis, et see viiks mind elavast elust kaugemale, ja loobun kavatsusest, alludes ajavoolule, mis aga seekord langeb ühte mu oma plaanidega. Liigume mööda Užhorodi raudtee-jaamast, mille platvormipoolsel küljel loen suurelt sildilt venekeelsete tähtedega nimetust „Glavnõj gorod Užgorod“. Mida väiksem ja vaimliselt mahajäänud on maa ja rahvas, seda maailma keskemana ta end tunneb, samuti nagu maksab see ka üksiku isiku kohta! — vilksatab mõte. Siis aga süvenen kuulama rahva kõnekeelt ja lugema kaupluste silte, et jõuda mingile otusele selle keele tõelise päritolu kohta, millest mulle venelased olid kinnitanud, et see on päris sula vene keel ja ukrainalased, veelgi veenvamalt väitnud, et see pole muud kui selge ukraina keel. Kuid juba rätsepa nimetust sildilt lugedes ei suutnud ma selgitada selle tähendust ühegi slaavi keele põhjal, kuna see oli laen — ungari keelest. Sama juhtus mulle mitme teisegi sõnaga, kui püüdsin muganduda ja teha end mõistetavaks peamiselt vene keele abil, millesse segasin ukraina, tšehhi ja poolakeelseid sõnu: jälle oli tuletatud sõna

St. Veit'i kirik Praagas

Vene kirik Podkarpatska Rus'is

Strahov

Kloostri raamatukogu

kas rumeenia või jälle saksa keelest, viimasest nähtavasti juudi keele kaudu, kuna seegi mahajäänud maanurk on juudirikas. Ja mu poolehoid hakkas kasvama nende väheste vastu, kes siingi maal on asunud vaimlise iseseisvuse radadele, kes ei soovi liita seda väikest, geograafiliselt täiesti eraldatud kahe keeleliselt ligema sugu- ja suurrahvaga, suurvenelaste ja ukrainlastega, vaid tahavad luua uue ja iseseisva keele, kirjanduse ja rahvusliku kultuuri, rusiinide oma. Keeleliselt on neil selleks kahlemata samad õigused, mis olid eestlasil aastat seitsekümmend tagasi soome keelest erineva kirja-keele loomiseks.

Jälle tõuseme õhku ja seekord lahutavad meid pilved maapinnast: taevas oli kattunud tihedate pilvelaikudega, mis siiski ei tundunud äikese omadena ja mis ei suutnud sundida meid loobuma oma lennukavast. Kõrgemale aga tõusime seepärast, et meie tee viis meid üle paari kõrge mäetipu ja sealpool pilvi sädeles päike, aga märksa külmkaredamalt kui maapinnal. Las sadada all vihma, meie lepime ka päikese-paistega siin taeva laotuse ja pilvede vahel!

Nüüd siis lõpuks Bratislavasse, Slovakkia pealinna, millest olin toonud kaasa a. 1929 oktoobri külaskäigult nii kauneid mälestusi. Olime tol korral seal just noore veini hooajal ja pealegi kahekesi Villem Ernits'aga. Vastandid on ju alati amütsantsed!

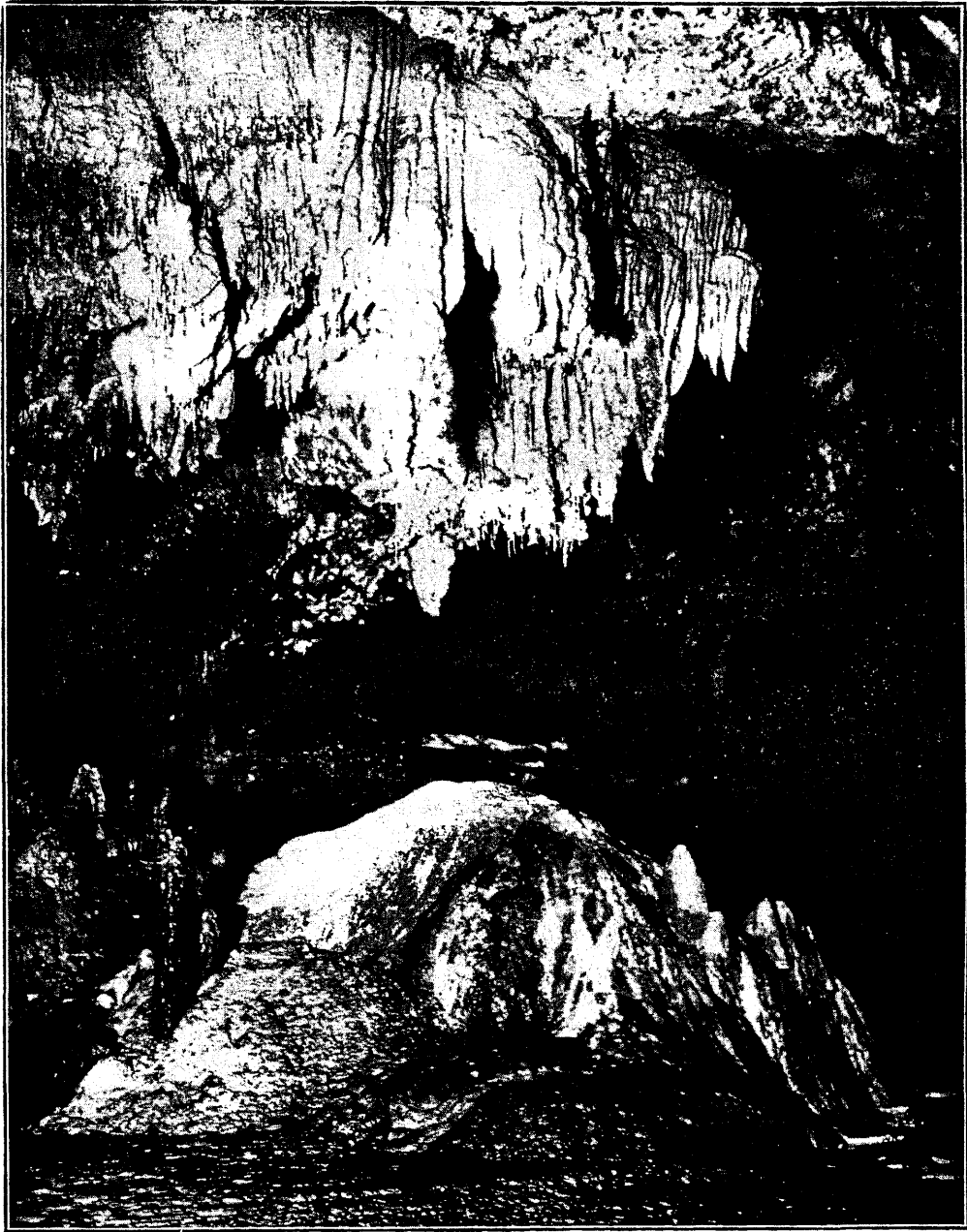
Sügisel on igal viinamarjade aednikul õigus tulla oma veini aamide ja puntsudega Bratislavasse ja seal kahe nädala kestes kaubelda patendita ükskõik millises renditud erakorteris. Kõrtsimärgina pistetakse ukse kohale ainult kepp viinamarja vartest punutud pärjaga ja sealt sellise ase-kõrtsi nimetuski „pod vechem“. Selliseid ajutisi kõrtse võite leida septembri lõpust läbi kogu oktoobrikuu peaaegu kõrvuti kõigil tänavail. Viinamarja aednik oma kodakondsetega on siis peremeheks ja kelneriteks. Küll kutsusin tol korral oma kaasmaalast, karskuseapostlit „pärja alla“! Kuigi ta ei taha juua noort veini, siis pidagu seal vähemalt vahva karskusekõne, kuid kaasa ta siiski ei tulnud ja parem see oligi: kui mu kaaslane oleks seal veinimaal ja tol veiniküllasel ajal hakanud karskuskõnet pidama, oleks juba esimeses „pärja all“ meid mõlemaid purujoobnuks peetud ja lihtsalt välja visatud, enne kui oleksin suutnud esimest klaasi huulteni tõsta.

Dunaj (Donau) jõgi pole Bratislava all veel kuigi aukartust äratav lai, ületades siiski meie Emajõe. Kohati on siin jõgi Tšehhoslovakkia ja Ungari piiriks, millest hoidume siiski niivõrd kaugele, et meid minu suguvennad tulistama ei hakkaks. Oleme ju nende paikade ligidal, kus juba vanad roomlased on ehitanud oma laagrid otse oma vastaste omade vastu. Ainult jõgi on siin lahutanud juba tol ajal kaht vaenlast. Veel tänapäeval annavad sellest tunnistust Dèvini kindlus-lossi varemed, mis asetsevad Bratislavast üle kümne kilomeetri eemal Dunaj kaldal. Selle mäetippu ehitatud lossi varemete lagipeal avaneb suurepärase vaade: Slovakkia mägismaile ja Ungari algavale pustale, all aga voolab kiiresti mölema kalda kõrgete kaljude, „raudsete väravate“ vahele sulutud Dunaj, muutudes Bratislava alla jõudes jälle endiselt laisaks, nagu olen näinud teda aeglaselt looklevat Budapestis ja allpoolgi.

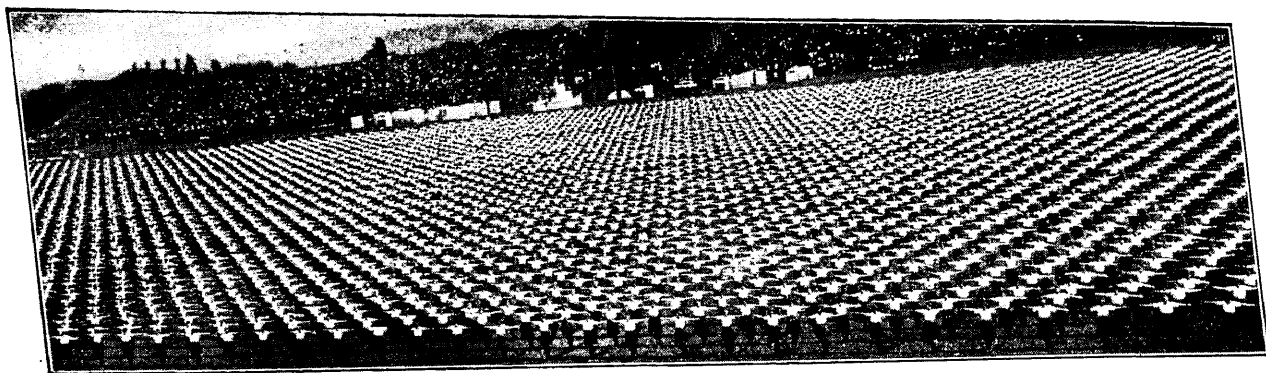
Olemegi päral: Bratislava vana kindluse lagipea nurgatornid on üksikult loetavad. Siin oleme jällegi kolme riigi piiride sopis: Ungari ja Austria Dunaj teisel kaldal ja siin Tšehhoslovakkia. Kiikriiga arvan eemal koguni nägevat Viini torne, kestab ju sõit Bratislavast Viini elektrirongil vaid minutit 40.

Peaaegu kõik Tšehhoslovakkia linnad on võrdlemisi vägagi segakeelsed: põhjapool ja läänes võistleb saksa keel riigikeelega; Tešenis, poola piiri ääres, poola keel; Karpaato-Venes kuuled juba vene, ukraina, tšehhi ja juudi keelt, aga lõunapoolne Slovakkia ületab kõik teisedki Tšehhoslovakkia mitmekeelsed osad oma keelte suur-seguga: Bratislavas kuuled tšehhi keelt võrdlemisi vähe, sest siin on valitsevaks keeleks slovaki keel, aga selle kõrval on ka ungari keel endise riikliku keelena veel küllalt sügavalt juurdunud, aga endise jäänu-sena on saksagi keelt tänavail rohkesti kuulda, ja viimasega võistleb juudi keel, kuid vist ongi juudid peamiselt need, kes siin saksa keelt kõnelevad. Isegi linna-teater kandis oma fassaadil nimetust kolmes keeles: slovaki, ungari ja saksa keeles.

Kogu Tšehhoslovakkias polnud ma näinud peissidega juuti, aga Bratislavas kohtasin neid juba kohe südalinnas, enne veel kui jõudsin ghettoesse, mis siin on omapärase mineviku mälestusena alal püsinud. Vaatlen kaua noort juudipoissi, vaevalt paarikümne-aastast, peas „köva“, mille alt rippusid mõlemalt poolt kenad pikad

DEMÄNOVI KOOBAS

Tšehhlannade vabaharjutused Sokoli pidustusil

lokid, peisid; muidu aga oli see punapõskne ja kõigiti noobliit riietatud noorhärä euroopalik jalavarbast pealaeni, välja arvatud rahvuslikud peisid. Olin seni pidanud rahvusriietatud juute Poolas Galiitsia omapärasu-seks, aga nähtavasti leidub neid ka Slovakkias.

Juba Užhorodist õhku tõustes olin lubanud oma kaaslastele üksi üles leida Ida-Slovakkias Herlany kuu-rordi küllma tervisvee kõrgele õhku tõusva veesamba, kui aga juht meie lennuki üle selle riikliku ravi- ja puh-kuspaiga juhhib. Olin aasta tagasi seisnud imetelles selle loomuliku fontaani ees, suutmata lahkuda kauni vee-mängu juurest, ja nüüd kiusas mind selle ülesleidmine ülalt, õhust. Kas oli nüüd süüdi lendur, kes ei viinud meid selles suunas, või langes süü minule, kuna ma ei suutnud avastada lemmik vetemängu, — kes seda nüüd teab, aga nägemata jäi see nüüd küll. Aga Herlanyse tulen kord kindlasti, kuigi mul vist kopsuhaigusi enam karta pole.

Aimugi polnud meil, et Užhorodist Bratislavasse sõidul töötas lennuki mootor kahtlustäratavalt ebakor-ralikult: lendur meile sellest sõnakestki ei lausunud. Bratislavas aga asus ta kohe parandustele, kuid löi neile peagi käega, jällegi meile teatamata. Kui aga aerodroo-mile määratud ajaks tagasi jõudsin, teatasid mu kaas-lased, et edasisõit jätkub väiksel luurelennukil, mil pi-dime kahekesi, võrreldes endise lahedusega, õige kokku-surutult istuma, aga trööstisime end sellega, et ülesõit Bratislavast Praagasse ei võinud kesta üle kolme tunni, kuna ilm oli uuesti suurepärase ja Moraavia tööstus-raioon ei huvitanud mind ka nii kui Slovakkia mägis-maa, olin ju esimese risti-põigiti raudteel juba mitmel puhul läbinud. Aga vaevalt tundsin erilist rõõmu selle vahetuse üle: endise suurlennuki kõrval käabusena tun-

duv pisi-lennuk ei äratanud erilist usaldust. Kuid jääda maha ja sõita teistele järele raudteel, — selleks polnud mul vähematki soovi! Edasi siis sel — pääsulinnul!

Peamiselt siia Moraaviasse oligi koostatud suure Austria- Ungari keisririigi tööstus, millest Tšehhoslo-vakkia päris oma riikliku iseseisvuse saavutamisel umbes 75% ja see väikse riigi proportsioone kaugelt ületav tööstusküllus oli noorele riigile ta iseseisvuse algaastail küllalt raskeks koormaks ja majanduslikuks keerdsõl-meks, mille lahendamiseni jõuti alles iseseisvuse teisel kümnel.

Kuid juba enne tunni möödumist olin omandanud täielise ja kindla usu meie väiksesse lennukisse: ta oli küll vähem noble lennus, kuid läbistas õhku niisama sta-biilselt nagu Bratislavasse maha jäänud suurgi. Nähta-vasti on lennukite ehitamine, mis on tekkinud juba niisama kõrgele järjele nagu kogu muugi tööstus selles Tšehhoslovakkia iseseisvuse aastail, tehniliselt arenenud uues riigis, seistes täiesti Euroopa suurriikide lennukite ehitusele võrdsel ja väärsel tasapinnal, mis kaudselt kin-nitas Praaga ligidal asetsev riiklik lennukitehaski, üks eeskujulisimaid, nagu kinnitas mulle sellest tehastest Praagasse autos sõites türklane-eriteadlane, kes oli külas-tanud peaaegu kõigi Euroopa riikide lennukitehaseid. Oma hiigla, ja nagu kinnitati, suurima kuppelehitusega riiklik „Tovarna na letadla“ (Lennukitehas) tegi minu-sugusele võhikulegi imposantse mulje, kuna usk selle vab-riku toodangusse oli tekkinud ja kaljukindlaks muutunud lennates Tšehhoslovakkia riigi läänepoolsemast sivist idapoolsesse ja sealt tagasi vanasse ja kaunisse Praagasse, nagu õigusega nimetatakse seda Euroopa südant, Kesk-Euroopa kauneimat linna.

BERNHARD LINDE

TŠEHOSLOVAKKIA ERINUMBRI MATERJALID on *Olionile* saatnud Tšehhoslovakkia Vabariigi endine Chargé d'Affaires Tallinnas hra Vladimir Čer-nošek. Kaasabi numbrile on annud ka Tš. V. prae-gune saadik hra Jaroslav Galia. Eesti auto-reist on sellele nrile kaastööd teinud hra mag. Vil-mar Adams (kirjutanud saatesõna ja andnud 2 luuletust) ja hra mag. B. Linde (kirjutanud veste *Tšehho-slovakkia kohal lendlemas*).

Kirjutuse *Oleviku tšehhi kirjandus* autor Dr. phil. Josef Knap on sünd. 28. VII. 1900 Podülši's Jičín'i juures Böömimaal. Ta on tšehhi kirjanik-kirjandusloo-lane, natsionaalmuuseumi raamatukogu bibliotekar Praa-gas, kus ta juhhib teatriarkiivi; kirjanduse arvustaja. Järgmiste romaanide ja novellide autor: *Kadunud ke-vade* (1923), *Laul üksinduses* (1924), *Viinamarjapõõsas müüriil* (1926), *Mehed ja mäed* (1928), *Tundmatule jumalale*, luuletused (1927). Ta kirjandus-arvustustlikud teosed on: *Südamete allee* (1920), *Sissejuhatus kirjan-*

dusse (1924), *Teed ja juhi* (1926), *Hilbert* (1926). Alates a. 1925 juhatab ta kirjastust *Põhi ja Ida Turo-vis*, kus ta ka juhhib samanimelist kirjanduslikku ajakirja ja raamatukogu. Ta tõis ilmub orgaaniliselt suur aru-saamine tšehhi talupojast sugulusnähtena muus põhja-maa (iseäranis rootsi) ja slovaki kirjanduses.

Kirjutuse *Kunst Tšehhoslovakkias* autor dr. jur. ja dr. phil. Eugen Dostál (sünd. 1889) on tšehhi kunsti-loolane. Järgmiste teoste autor: *Püha Peetri ja Pauli kirik Reznovice's* (1921, koos St. Sochor'iga), *Böömi-maa ja Avignon* (1922, Dvorák'i teeside vastu, kes ar-vab, et tšehhi illuminator-kunst XIV sajandi keskel Böömimaale tuli Avignon'ist, ja väidab, et ta arenes otse-teed Itaalia mõjutusel), *Madonna Vyšhrad'ist* (1923, uued tõendused Itaalia kunsti otsesest mõjust, eriti Siena kooli mõjust tšehhi kunstile XIV sajandis), *Itaalia Gotika probleemid* (1923), Wenzel Hollar (1924).

Kirjutuse *Oleviku tšehhi teater* autor Miroslav Rutte on Tšehhoslovakkia teatritegelasi,

Tšehhi legionärid Itaalias

Erni Hiir

Pihtimus

Sõjust me tulnud, oo, veljeksed vahvad,
sõtta ehk peagi minna taas sund,
äsjasest aadrist kui kosuman rahvad,
kohendub rahule kurvemgi kund,
lõhestet südame vihaval söömül
kisuks nüüd elult ta viimsegi rõõmu!

Sõjan on heideld kui jumalast saadet
töötet järje, vist parema eest,
elun, et teeni send lummatvat aadet,
sangarlus suurem veel katsuman meest:
kord juba valmind ja vagane tare
tühjunult hüljat kui laostet vare!

Meeled kõik kisuivad käega lööma,
tühja-kah hüüden, et pageksid mant,
leiuten kasutult toitvama töömaa,
põleten päivi kui aguli frant:
millekski ehitad, ehid taas kodu,
ise ehk jälle kord manad tall' kadu!

Üürike ikka me „igaven“ rahu,
hulgad siis maitsman send kaotet päi.
Endagi hädad ei endasse mahu,
ühisel saatusel seltsin neil käi,
kunni kord tajud, et sihitul ajal
rõõmgi on valus siin soistuva rajal!

Lõpuks nii ikka siin veristet jalu
unustet kodu een peatub samm,
tõhe kun matutad painava valu,
katkegu ennakult vaarutet ramm,
ihaten tööst sellest püstita valli,
oht kui kord haarab taas kodu nii kalli!

Erni Hiir

Virgumine

Mis ehmatav värin, mis hoiatav enne
me magusaid embusi halvab,
mis valulik lõõsk tihti ohutab õnne,
me südame sulnidust salvab?

Süütunde see mõninga tunnistus,
et reetlikult puruneb unistus?

Niipea kui leidnud koonkõlase keele,
hing südame hoovusin uimub,
lööb väliste sündmuste loiskeid me meele
ning tundeid taas rebeneb, tuimub...

Kas ehmas meid tuul väljan lingutsev,
vihm jäigistab udune, vingutsev?

Säält udust me südames põgenev heli
maa hüljatu, vaevase manab me hinge,
saab ilmsiks me pilgule lohutu veli
kesk rabade, võsade nõidlikke ringe.

Kas usume endi vaid armastust
kesk üldiste hädade parmastust?

Siin erakult armastusigatsust põed,
kui ümber öid-päivi öed, veljed,
kelt jäädavalt üksinduslossid kõik võet,
käen vasarad, sahad ja teljed,

on heitleman, sõitleman eluga,
töökoorma ja sundija keeluga!

Maal vaevasel otsiman ekslevaid hüüde
küll kostet kaastundlikku, hella,
ent uimleme meie kesk taanduja süüde —
patt endale üksi on ella!

Hing pingutu soosival' haardele
tööränkuste, murede kaartele!

Ei ennem, ei iial arm hingen siin maabu —
arm tõelik taandujaist pelgub,
ei ennem, ei iial tund naudingu saabu,
kui veljegi silmin kord selgub
rõõm elamishüvest ja palangust,
õnn hiivataks vaevade alangust!

Siin hellust ja õnne, oo, ära sa kurble,
peab jagama kaebleva maaga —
maa unustet, hüljatu muidu ei urble!
Küll paremi päevade saaga

me hallile maale kord teostub,
kaaskõlaks kui südagi eostub!

Václavi ausammas Praagas

Vilmar Adams

Neidise külustus

Me kohang määrat südalinna,
Kus sangar tõstab kivist lippu.
Meil vaja täna kinno minna
Või tõusta Veiti torni tippu.

Sind võlub süngelt särav kirik,
Kui Sa „niisama“ linnas kõnnid.
Sind paelub minu ruttav kiri,
Sind nurga taga ootab õnn.

Sa võtad baaris kohvijäätist,
Et — kustutada seesmist leeki,
Sa oled armund, oled päata,
Ja oled nõnda kui eikeegi.

Ja nüüd, kus maadel mere Balti
Taas lõikab silma vihma teemant,
Su kuju peegeldub asfaldis,
Sest kogu maailm on Su tee man!

Sa'i jäta maha kuldset linna,
Kus aeg kui karjus ajab maju —
Ja kogu Eesti kogub sinna,
Kui astud läbi minu aju.

Praha, 1930—31.

Reisitarkust

Kogunud ja teiste jaoks siia tallele pannud
Eduard Wilde

II

MINU germaani maiku nimest sai itaalia politsei registratuuris „Edoardo Vildo“. Mis pole ime, sest elasin maal, kus toimitakse sakslaste ümberrahvustamist „kiires korras“. Alto Adige nime all Itaaliaks saanud austrosaksa Lõuna-Tirolis ei tuleta väliselt enam midagi meele sinset igivana sakslust. Kaotatud pole maalal, kus elab kompaktset 230,000 sakslast, mitte ainult kõik saksakeelsed kohanimed, vaid eesnimelt ümber ristitud on ka inimesed, kes esinevad oma nimega kuidagi avalikult. Nõnda loed sakslase ärisildilt Johanni asemel Giovanni, Josefi asemel Giuseppe, Jakobi asemel Giacomo. Oleks ainult loogiline, kui järgneks eesnimede itaalistamisele ka perekonnanimede itaalistamine. Siis aga oleksin uudishimulik, mis saaks politsei tõlkimisel või leitusel sellistest austrosaksa nimepentsikustest nagu: Pitscheider, Mitterrutzner, Tschurtschenthaler, Pittertschatscher jne.! Lord Byron, lugeses Grillparzeri esikteoseid, pillas sõna: „Grillparzer, kuradi raske nimi, aga küllap maailm õpib teda hääldama!“ Ent ta vaesekese keel oleks vististi murdunud, kui ta „Grillparzeri“ asemel oleks pidanud lugema „Hochroitzpointner“ — austrosaksa nimemonstrum, mis esineb ühes Schnitzleri näendises.

*

Kuivõrd drakooniliselt saksa keel Alto Adiges on mõistetud hävimisele, osutub veelgi ilmsemalt sellest, et teda vanem ei tohi õpetada oma lihasele lapsele. Üldiselt tuntud on siin lugu ühest saksa isast, kes andis kodus oma kahele lapsele emakeeles teoreetilist õppust. Ta saadeti asuma tühjale ja lagedale saarekesele Lipari saarestikus päevarahaga, millest ehk ära elaks kana või kass, aga mitte täiskasvanud inimene. Kui ta seal päikesepistes ei sure, siis aegamööda nälga.

Vana-Itaalias, kas või ainult paar kilomeetrit Uus-Itaaliast, ollakse saksa keele vastu sallivam. Veronas ja Brescias, Vicenzas ja Venezias tohib saksa pansioon kuulutada oma vabu tube ka saksakeelsele akna- või ukseplakatil ning eraisik kinnitada oma saksakeelse nimekaardi kirjakeelele, mitte aga Alto Adiges.

Ent siiski — vastu kõigele sallimatusele — ilmub Bolzanos itaallaste toimetatud ja väljaantud saksa keele päevaleht! Teadagi, fašistlik. Et võita duce parteile ka neid sakslasi, kelle suist emakeelt veel pole jõutud kasida.

*

Duce portree ripub kõikjal kuninga oma kõrval või lähedal, ja mitte üksnes ametikohis, vaid ka hotellide ja pansioonide büroodes ning ühisruumes. Vaatlen neid mõlemaid sageli ja lasen neid kuuldavalt mõelda. Vittorio Emanuele mõtleb ducest, heasüdamlik muie poolavatud huulil: „Hm, oled ikka mees küll, aga mind troonilt müksata ometi ei sõanda!“ Ja Benito Mussolini mõtleb vastu, läbitungiv sangaripilk mitte liiga kauges tulevikus: „Kannatust, vanamees! Niipea kui mul uus Rooma riik püsti, neelab sind kaduvik! Dünastia Mussolini pole võimatum kui oli dünastia Bonaparte.“

Minu oma apoliitiline pea aga mõtleb: „Ehk on veelgi võimalikum dünastia Stalin, ja nimelt Euroopa ühendriikide ulatuses...“

*

Hõimuke kallike, astudes Bolzano ja Griesi vahel püstitatud tuliunde itaalia võiduvärvasse, ära jumala pärast unusta paljastamast pead, muidu tuleb sul suur pahandus seal ööd-päevad vahis olevate carabinieriidega! Ära arva, et sind seega sunnitakse austama ainult fašismi, mille sümbolidest — vitsakimbust ja kirveist — koos-

RIVJEERA

NIZZA RAND

neb see rait monument kumavast carrara marmorist, vaid sul tuleb austada ka tulevast Uus-Rooma impeeriumi, mis ducel on teoksil. See selgub sulle kohe, kui loed ladinakeelset pealkirja värava friisil ja tõlgid selle oma keele: „Siia on pandud isamaa piirid. Siit õpetame teistele keelt, seadusi ja kunste.“ Muidugi, armas veli, pead lähemaks taipeks veel teadma, et oli kavatsetud sõna „teistele“ asemel kivisse raiuda sõna „barbaaridele“. See aga muudeti viimisel hetkel. Ei tahetud barbaare, nagu prantslasi, sakslasi, inglasi jne., enneaegu ärritada. Vist oli duce riigil nende alistamiseks veel natuke varustuda.

*

Mais, kus elatakse võõrastepälvest, nagu Itaalias, saab nuhtluseks pälvijate viisakus. Kõik sind teretavad ja kõikjal sind teretatakse. Sama isik teretab sind mitu korda päevas. Võõras inimene teretab sind tänaval. Sind teretab, keda sa ei näegi. Rõõmutsed parajasti, et nüüd saad rahu nautida, kedagi pole märgata ligemal ega kaugemal. Aga vale! Kuskilt aknast või luugist, torust või praost lõikab sulle ikkagi küllastav „tere-tere“ haigesse kõrva. Tüdinesin viimaks suuga vastamisest ja viipas inimestlikult üksnes käega. Nad narrid mõtlevad, et kooritav nende koorimist ei tunnegi, kui see sünnib sulaval viisakusel!

Vähem vastik on mulle kauplustes naismüüjate viisakus. Eriti, kui nad on noored ja nägusad. Need tikuvad sulle üle leti peaaegu kaela. Ka siis, kui ostad vaid karbikese hambapulbrit.

*

Ei tea, miks on kõik reisivad sakslased läbilõike-sakslased. Ega nendega viga ole koos reisida, juttu saad kohe, küsivad sult ilusti ära, kui palju on sul lapsi ja millist palka saad ning kuidas lepid naise ja ämmaga kokku. Ja jutustab sulle küsimata, kui palju on temal lapsi, ja millist palka ta saab, ja kuus ta kokku lepid naise ja äm-

maga. Katsu seevastu reisil koos istuda näiteks inglasega! Istub tummalt nagu puuslik. Ei huvita teda su kuupalk, ei su naine ega ämm. Ei küsi sult sedagi, kui vana oled ja mida maksid oma püksiriide meetrist.

Teadagi, sa tahad reisida rahus. Ei kellegagi riidu minna. Oled leplik, kõigi vastu heatahtlik inimene. Siis aga võta minult eeskuju: Niipea kui seesinane läbilõike-sakslane veab teemi poliitikale — ja ta teeb seda tingimata alati, — siis ole nõus, puiklemata nõus tema viie peaväitega: Need on:

1. Maailmasõja puhkemises oli Saksamaa süütu; see sõda sunniti talle peale.
2. Saksamaad ei võidetud ses sõjas, ta ise võitis, aga võitis enda surnuks.
3. Järelikult tehakse Saksamaale julma ülekohut, nõudes temalt heakstegemismakse.
4. Prantslased on kaabakad.
5. Poolakad on lurjused.

*

Ühes Ungari kuurordis, kus viibisin aasta nelja eest ravil, küsis mult tuttav madjar näha eesti postmarki. Võtsin rahataskust ühe välja. Madjar hüüdis eemalt:

„See on ju vene postmark!“

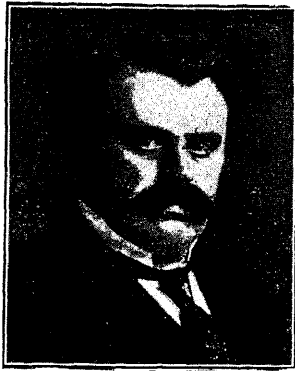
Madjar küsib näha eesti raha. Võtsin samast taskust ühe välja. Madjar jälle eemalt:

„See on ju vene rubla!“

Näitasin madjarile ajalehe ülesvõtet meie kaitsevää paraadist Vabadusplatsil. Vaatas põgusalt ja hüüdis: „Need on ju vene soldatid!“

Silmitsedes neid kolme eset ligemalt, jõudis sõber madjar küll äratundmisele, et on üksikasjus teatav vahe eesti ja vene kirjamargi, eesti ja vene paberraha ning eesti ja vene sõduri vahel, ent mitte põhilaadis. Vene asju tundis minu madjar aga sellest, et ta oli maailmasõjas aastaid vindunud vene rinde kaevikus ja tsaari vankadele müütanud seepi ja täipulbrit.

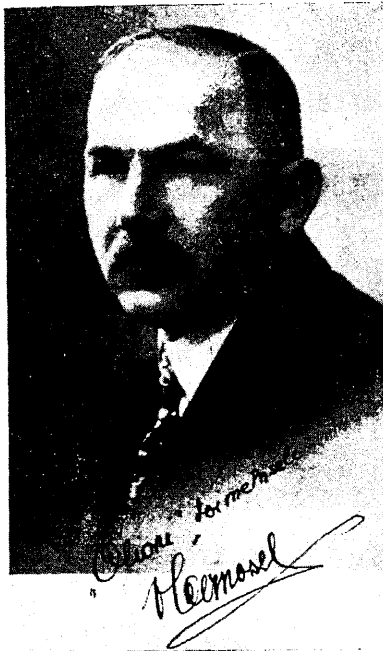

FRANT. UDRŽAL
Tšehhoslovakkia peaminister

DR. EDVARD BENEŠ
Tšehhoslovakkia välisminister

VLADIMIR ČERNOŠEK
Tšehhoslovakkia end. saadik Tallinnas

KOLONEL ŠVETS, Kasani vallutaja,
Tšehhi 1. legion. polgu komandör

Nii tol teekonnal kui tänavuselgi olen jälginud üksikute maade maitset margi-, raha- ning vormrõivaste loominguks, eriti Venemaast eraldatud uutest riikides: meie jääme kõigist maha! Meil puudub iga omapärasus: Meil teisendatakse vaid natuke seda, mis on toonases Venes truualamlikult nähtud ja pimesi heaks võetud. Meil puudub oma fantaasia, puudub oma maitse. Tolle madjari ees tundsin otse häbi.

*

Sageli olen mõtelnud: miks ei reklaamitse kliimaled kuurordid, eriti Euroopa lõunas, statistikaga, millest osutuks maailmale, kui vähene on surevus ja kui pikk on inimlik eluiga nende nii soodustatud kliimas? Kas see ei meelitaks neile hulgakaupa püsivaid külalisi maadest, kus on loodus rõve ja tüün! Aga sellist statistikat ei ole. Prospektes kiidetakse endid vaid tõestamata sõnadega. Paradiisliku looduse ning haruldaselt pehme ja kuiva kliimaga õnnistatud Alto Adiges püüan nüüd saada

jälile, kas sinne kodurahvas kannatab vähem haiguste all ja elab kauemini kui meie Eestis. Tulemus kipub olema eitav. Ma ise olen siin kuue kuu vältel ära proovinud kõik need külmetumisest tekkivad väikehaigused, mis on meilgi harilikud, ning minu sanatooriumis ravitakse ja opereeritakse ka sinseid elanikke, kes põevad kõiki meilgi tavalisi haigusi. Kuid veelgi selgemat keelt kõnelevad kalmistud, mille ristikirju hoolsasti olen uurinud. Paradiislased ei ela meist kauemini. Ei leidu haudes kuigi palju kõrgeelisi. Käiakse siingi piiblisõna järgi: „Meie eluiga on 60 aastat, ja kes väga tugev on, sel 70 aastat.“ Kinnitatakse igal ristil sterotüüpelt vaid seda, et lahkunu on nautinud enne lahku mist kõiki, tõesti kõiki surisakramendid. Sureb lapsi, sureb keskealisi, sureb vanu.

Kuid seda usun kindlasti, et haige terveneb siin kiiremini kui meie kliimas. Eriti Griesi orukatlas ei tunta keevat rõskust, ei keevat tuult, ei keevat külma. Kolm kuud talve, aga päikesega talve, ja üheksa kuud sooja

Gustav Suuts

Sulekutseliselt teekonnalt Hollandisse

Järg

Nii vähe on see heinasõjast hõnguv maa oma kuri-kuulsa möögaristamise sarnane: ei pääse Ida-Preisist Berliini teisiti kui poolakate armust! Olen Poola koridorist öösiti läbi sõitnud. Seepärast — vabandagu mind kummagi riigi ühtsuse ja puutumatus huvid, tähtsad eluküsimused, natsid ja sotsid — ei tea ma tänapäevani kuigi selgesti, kus see Preisi tükeldus algab või kus see Poola läbikäigu ja tõmbetuule ruum laiuldasa lõpeb. Poolaka lühike ja galantne pilguheitmine pikateelise passile ei sundinud ka nüüd nende kokkupõrkeliste piiridega täpsemalt tutvuma.

Kuid samas kupees matkas veel üsna turjakas Preisi soldateski tüüp, rahudiktaadi tõttu haruldane. Mürtsutegemisele ahvatlev *Völkischer Beobachter* näis tal ees olevat. Rahudiktaat mitte vähem pääs. Mis on tormikolonniide fantaasia, mis kapralitundmused väärt, kui vihatavale koridorile lignedes — ja hilisel õhtutunnil pääle — peab oma mõõga pingi alla peitma. Kui ma ei eksi, oleks ta selle pidanud õieti pagasi panema.

Tohiks tolle Saksa terariista ennastsalgava peitumise järele otsustada, siis algas *Nowa Polska w nowej Europie* varsti juba Braunsbergi taga.

Ühe koridori hämarast alateadvusest meenus uneharaks läbematus öösombus veel teinegi... See oli *Hotel Fransuski* koridori selgestinägumine Kraakovis... Nükkelises mõtteühenduses mulluse *Pen-klubide* kongressiga oli nagu oleks see Thorni tulesidki kiiritav ruum siin korraga kajastanud üksteist hõikleivate soojate sõprade ja seltsiliste hüüatusi: „Jules Romains! — Crémieux! — Kaden-Bandrovski! —“

*

Sajad kilomeetrid kõrvus huugavat öist sõitu. Ja peatusin, teise matkapäeva varahommikul, korraks jälle Bahnhof Friedrichstrassel. Seekord kaks ettejäudnud kirjanduslikku Johannest kodumaalt vastas.

Mõne aasta tagant jälle päevaks Berliinis. Ühes Albrechtstrasse treppkäigus lausuvad aknaklaasikunsti kinnipeetud Erasmuse näod ja habemed tere tulemast.

Võõraste-vastuvõtliku sileda berliinlase juures oled varsti nagu kodus. Kui ei ole alatist üüritavat vaba ruumi, siis ei keeldu teenistusvalmis kärmus ka oma erasalongi, oma magadistoa loovutamisest. Ja kui selle päevahind pisut ületabki tavallised normid, siis ei sugugi mitte kutselise viisakuse liialduseni. Las' teenib väle mehike oma lisamargakese! Las' puistab oma südame välja halbade aegade üle ja arvab lõpuks siiski: „Es ist heute eine scheene Witterung!“

Sai lõpuks ka roidunud teeline puhastuda oma mitme tagamaa tolmust. Saksa raudteid polnud põhjust siunata — need koksivad tolmua. Kuid Berliinis päisipäev tukastada? Ei saa, ei saanud. Oäh, kui pää alla

otsida ka hoopis pehme padjakene! Pagana pihta, sellesse oli ju tikitud ja õhatud: „Lieber Gott, bitte, gib mir einen Mann!“ Taevas, milline seesmine madalrõhkkond! Väljast põristas aga nii palju liiklemist ja keerlemist tartlase trumminahka, et parem oli asjatust pehmuse pahmast püsti hüpata ja linna luusima minna.

Leidsin taas eest sõjas kaotanud suurlinna. Oma endises sirge- ja laiagoonelises planimeetrias rivistas Spreelinn nüüd silme ette endises ähmasemate fassaadide pikki ridu. Nagu suure patu- ja võlaregistriga kooritud isiksuse pale, on Beruini majade vaasisilme muutunud nii halliks, murelikuks, otse mustruskeks. Ei suuda seda tõmmumist mahendada kuni katusekambrite kõrguseni riputatud lillekastide dekoratsioon ega üle karjuda reklaamplakatite rägastik.

Ja otse kahju hakkas kõigest sellest hiiglaummikuisse sõidetud kohavõitmisest armutu päikese all:

Rühi, askelda, tegele, suitseta kibedasti sigarit — on niipalju hääkstegemist, ülejäulist! Pingutaaju selleks, kuidas oma enesusaldust ja volausaldust leitudada, kuidas ikka uusi masinaid ja saadusi turustada, kuidas oma kolmkorda suuremaid kulusid katta soja-eelsetega vorrelde! Arvuta ja reklaami ikka sügavamale kumardudes oma troostitu raamatupidamise üle! Palju ringi vaatamata rutta ja jookse pank, börsile, Tempelhofi lennuväljale või tont-teab kuhu!

Nonoh, ärge pikakoivalised põlvpüksid Friedrich- ja Dorotheenstrasse nurgal ringivaatajat, ühepäevakülast Berliinis, siiski ümber jooksku. Aga tänapäevane berliinlane võib küll poliitilises parteikires üksteisega hoolimatult rüelda. Oma tänavanurkadel ei pane ta siis paljuki mitte ainult donnerwetterit vanduda, vaid seda ka teha. Võõra jalutaja ringivaatamise ees ei jää tahtmatu otsajooksmine vabandavat kumardust võlgu. Nagu isenesest kutsub samasuguse vastuvisiakuse avaldamisele.

Nii, sel rahval on palju, palju rutulist tegemist. Võib-olla, sellepärast ei olegi paraku kõigil enam tegemist. Eks ole nende lugematute vaateakende jaoks jube küllalt juba hädakorraldustega vaoshoidmatu töötute tootem, mille hulgaliseks mõõtmiseks ei mõika aeglase eesti rahva koguarvust. Aga ära vaata seda vastolu varade valmistamise ja tarvitajate margajõu vahel mitte mõtiskeleva, vaid praktilise pilguga! Tõepoolest, su teeseltsiliselt on leidnud „uskumatult odava“ Berliini. Ja muretul turistil pole ometi tarvis kursikukkumise muret taskus kanda, kui on teenistusvalmis Wertheim, kui Berliini külluslikumasse kaubamajja võib nagu uusasjalisse odavusõndsusse sisse astuda. Ära ütle, et uusasjalistel huvidel midagi tegemist pole Haagi ja mr. Galsworthy seltskonnaga! Muudkui et täisrealistlikust Berliini elulähedusest ja päisipäevast ikkagi kõrvale eksis see, kelle kalalakuks oli enese ette ümiseda: *Tiiu tasane ja helde...*

Jah, selle tuttava laulukese ja viisikese senitundmatu esitrukk — aastast 1784 — ootas Preisi riigiraa-

kevadet ning ülisooja suve peaaegu loorimata päikesega. Ainus põhjendatud religioon on minu arust päikesekultus.

*

Mida ma kui taimetoitlane siin kõik võin süüa! Päike püha, ole igavesti tänatud ja kiidetud! Minu eine ja mu õhtusöök koosnevad aina puuviljadest. Oranžid, virsikud, aprikoosid, kirsid, pirnid, viinamarjad! Viinamarjad juba juuli esimesel poolel! Taevas, seda mahlakust, seda magusust, seda lõhnavust! Joobun sellest otse ja näen siis ööseti fantastilist und. Mu lemmikunelm on sel puhul järgnev:

Eesti vabariigi tark ja isalik valitsus müütub Narva

kose asemel kogu riiki. Ostjad on venelased, rootslased, soomlased või lätlased. Ostusumma eest ostab sama tark ja isalik valitsus meile siis Lõuna-Prantsusmaal, mis rahvast tuttavasti üha tühjeneb, sündsaa ala asumaaks. Vastav lepe on juba teoksil. Pusta konfereerib igapäev palgehigis Quai d'Orsay ääres. See lepe saab ta diplomaatlikuks suurteoseks. Vahest ehk juba homseis lehis seisab, et külm, kare, röske Vana-Eesti maha on müüdüd ja mahladest nõretav päikeseküllane Uus-Eesti Merialpide kaitsva külje all on ostetud! Kas autonoomiaga või ilma. Kui aga saaksime päikeselastena kartulite asemel kasvatada viinamarju ja virsikuid!

Eduard Wilde

matukogus parajasti avastamist. Ühessegi raamatukogusse pääsmine ei ole nõnda valjult valvatud ja piiratud, ning kusagil ei ole ma nii ruumikas saalis näinud nii töökat tungi.

Kuhu on jäänud Berliini romantika? Seda tuleb raamatuist lugeda ja uurida. Uusi hädakorraldusi ja õnnetusi ja Ameerika abi lootusi karjuva ajalehemüüja taga ei jäänud ühepäevakülalisleegi tähelepanemata Berliini raamatukaupluste suurus, varustusküllus, arvuline rohkus. Kus tõsielu on tüütu ja talumatu, sääl ei puudu virgutavat tungi selle tüütu ja talumatu asendamiseks lugemisega. Kus on kitsikus, sääl on meeleülenduse otsimine mõtlejailt ja luuletajailt seda lähemal. Sakslane, eks olnud su aunimeks kord juba varemini mõtlejate ja luuletajate rahvas!

Ja siis tänas vana iseäraku Jean Pauli vaimukas vaimulaps Oefel koguni Jumalat iga õnnetuse eest, mis värssi mahtus. Soovis kirjandusliku elu ja ilu kasvamiseks katku, näljahäda ja muid koledusi, et kirjanik nende eeskujude järele töötades võiks saavutada suuremaid illusioone...

Veel ei ole ometi *Der Untergang des Abendlandes* siin selle makulatuurse Võidusamba lagedal. Aga hämmastab peaaegu võidetute *Siegesallee* nägemine õhtukumas, samas kohas. Keelmatud varisemismärgid Hohenzollernite enam kui elusuurustes kujudes, ilufloora kehuvamine murtud-südameiks nende ümber, vaesteabinägedega inimesi pinkidel lugemas mingit soovunistust või mälestust — kõik see oli üheks lisatunnistuseks praegusele Berliinile omasest ilmast.

Kes õhtul läks Reinhardtiteatrisse, see lagistas kaasa naerda Preisi militarismi narrivat *Hauptmann von Köpenicki* nähes-kuuldes — Berliinis parajasti nii menukas tõmbetükk Carl Zuckmayeri sulest.

Aga siis oli ka kell 22,20. Otseühendusest Hollandisse hakkasid tuled keerlema nagu valgustatud Zoo karusellid allpool raudteeliini.

Meie sõidurattad hundasid varsti läbi pimedat tasan-diku. Liikumisest vankuva vaguni koridoris tundsiime ära ühe kummalise kaasmatkaja ta tohutute sarvprillide, suure otsaesise, nagu verest tühjaks jooksnud näo ja peaaegu kääbuseks takerdunud kasvu järele. See oli aja-kirja *Sturm*'i toimetaja Herwarth Walden. Sõitis ka *Pen-klubide* kongressile. Nagu oma värsiridade järjekindla kehastuse vimmas ja vinnas:

*Und im Schreien meines Blutes
Und im Schreiten meines Blutes
Und im Bluten meines Schreitens
Und im Bluten meines Schreiens
Wandelt still ein Klängen nahen Morgens.*

*

Päike tõuseb sääl all, lõunaläänes hiljemini kui meil. Kui tasaste vaateveerude vinast harguv tuliketask oli kerkinud oma esimesse varjasse helgusesse, jõudsiime Hollandisse, Oldenzaali.

Oli selge ja tüün pühapäevahommik. Ei seganud seda edasisõiduks klaaritavas rongis ka tolliametniku lühike viisakusviisiit. Rahulik puhkepäeva meeleolu hingas vastu vagusast ja puhtast vaksalist. Astusid esmakordselt Hollandi pinnale nagu hoolsasti pühitud parketile, heledast teliskivist parketile.

Kuhugi kaugale maha jäänud oli siin varjava katuse aluseks alleeks pikeneval jaamaesisel igasugune ruttamisähm. Näha kohe, et hollandlasel on kõige toimetamiseks aega küllalt, et tal ei oleldes ega liigeldes pole tuld taskus.

Seejuures ei paista Hollandi mehed kaugelt mitte ühesarnaselt turjakad ega naised nii kõrgepöüelised olevat nagu see eemal vahest on eelarvuseks kujunenud. Saksamaa lahjade aastatega lahjunud rahvastiku seas leidub veel praegugi õllekõhukamaid kodanikke. Kuid on nagu oleksid siin inimesed, asjad, liiklemisvahendidki küllastatud mingi õdusama rõõmsusega. Näe, rongi ette

rakendatud hollandi vedurigi on pühapäevlikult rõõmus. Kogu armatuur kiiskab kollasest vasest, korstna ümber sädelevad päikeses helkjad lõbusõidu vöödid. Jaamaesine nagu parkett, vedur nagu samovar. Otsekuu Madal-maa kõrgema emanda meelehääks ehitatud ja silmalustiks küüritud.

Het Platteland ees — hakkab avanema.

Esmakordne jõudmine kuhugi ennekäimatasse mõjub ikka kuidagi harukordselt. Ilusa pühapäevase ilmaga saabumine lisab mõnususmuljeid tasasest vaikelust, kui see laib taevarannast taevarannani. Koha uudus teritab avastushimu säälgi, kus veel palju vaatamisväärset polegi nagu Põhja-Hollandis. See on ahtakeste põllusiilude ja kenakeste aasadega algav maa, paiguti madala võsastikuga kaetud. Punased elamulaigud haljaste lagendikkude keskel annavad tunnistust võrdlemisi hõredast asustusest. Satub säärane maaliine laik lähemale, otse tee ääre, siis püüad uustulnuka naiivse pilguga laia katuse alla püstitatud nägusaid teliskivimajakesi, ütleksid peaaegu nukutalukesi, nende värvirõõmsuses kirendavaid aknaluuke ja lillepeenraid. Püüad harduda nende võdraste inimeste olustikku ja omapärase, kes sääl nii puudlik-puhtas riides kodus on oma puhaste õuede tsementpõrandal. *Dag mynheer! dag mevrouw!*

Linnakultuuri osaliseks näikse Hollandi talupoeg jõundnud olevat selles päramiseski otsas. Ega asjata ühe siitmaa kirjaniku Cannegieteri külalumoreskide nimeks pole *Rusticus urbanus*. Too Hollandi vanamees sääl on kahtlemata ka ise hubane humorist. Portselanpiip suus, tolgendab ta oma laius säärikuis seista nii napakalt ja mugavalt. Säälsamas toovad teeäärset kirjud karjad sõidusärveks meele, et see on Ülafriisi provints hää kohvikoores ja ehtsa Hollandi juustu võimalustega. Juba helatab eemalt taoti kõrva seda vaske, mis taeva poole näitavast tornist kumiseb. Tundub siis, nagu poleks kõik need musta ja pruuni kirja veised, kõik need kepslevad vasikad oma vaimustuses, kõik need lühikese ja pika sabaga lambad mitte loodud argipäevaseks karjapidamiseks ja tõurastuseks, vaid maailma kurjuse lepituseks, pühapäevase meeleolu tõstmiseks.

Haagki ei ole enam kaugel.

Aga kus on nood kuulsad kanalid, nood tublid ja meeldivad tuulikud? Siin-sääl mõni väheldane kraav ja veskipukits. Polegi siin veel harunevate suurte jõgede suubumismaa, vaid ülaluiteline lausmaa. Kuulsate hollandi kanalite ja tuulike ja kogunevate suleriütlite nägemiseks peab enne veel läbima laia ja tühja Veluwe liivanõmme, mis oma madalail seljandikel näikse kasvatavat ainult kidurat männikut, rohekaspunerdavat kanarbikku ja mingit sekka tulitsevat lillekest. Siis alles hakkab luhtama järjest karjaidüllisem Hollandi-aasamaa, avaneb järjest viljakandvama, tööstuslikuma ja perekama elu panoraama. Hakkab joonduma jumekate kanalite veesooni. Juba palistavad nende ääri suuremad ja vähemad tuulikud, lopsakad lõhmused, kõrged pöögid, saledad paplid. Tõmmud teliskivimajad saavad ikka koketimaad aknaluugid ja lillelisemad aiad. Puhtust ja jõukust hiilgaval aknal vahib kõvakstärgetatud ja kohevileatud päähtes hollandlanna, ehtsas Brabanti pitsis, ise nagu selle maa rammust ja rahust parajasti puhkenud teeroos.

Lilli, jah, palju ilusaid lilli te armastate ja harite siin, mevrouw! Õrnahõngulisi teeroose, sügavpunaseid roniroose, tumeviolette petuuniaid, oranživärvilisi jaapanilililaid, häitsmeid, mida veel ei tunne nimepidigi... Amersfoort, Utrecht. Ei ole enam kaugel Haag.

*

... Ja *Pen-klubide* 9-s aastakoosolek? Hollandlaste külalislahkus Haagis, Amsterdams, Rotterdams?

Ohoh, seda suma ja sära! Enne jaani algas, pärast jaani lõppes, silmis veelgi virvendab. Selles ei oleks tõesti midagi halba, kui kongressikirjelduse jätaaksin hoopis teistele.

Järgneb

Kirjanik Hendrik Adamson 40-ne aastane

Vahest juubilaril on piinlik, kui puudutame nii palju ta isikut, mille suhtes ta on eriti hell.

Hendrik Adamsoni esimene luuletuskogu, pärit noorpõlvest, on eriti loomupärane ja bioloogilisel alusel suhtumisega elule — *Mulgimaa* 1919. Südamlik suhtumine sellele:

*Om maid maailman tuhandit
ja rahvit mitmit miljonit —
üitsainus Mulgimaa.
Ää kuri kui las olla ta —
ku Pikäsillast üle saa,
suud anna mullal ma.
Ja üte ainsa mõttege
ma eidä õhtu magame
ja tõusu ommuku:
Oh kunas ma su jälle näe?
Oh kunas kodun tõusep päev
ja ohtu paitab kuu?
Üits einanutt ek kõrreke,
kui kodunt siia kaugele
lind noka otsan tuuss —
ma ikes pääl tal otseldi
ja ütsi pisare kik vii
ta küllest ära juus.*

Ma ei taha siin avaldada H. A.-i teoste erilist kriteeriumi ja seepärast piirdun vaid mõne näite ja äärmärgusega, mis vahest praegusel momendil huvitavad rohkem kui muu.

Keelemurde vastu hell olles, on ta annud oma parima just mulgikeeles, nagu palju teisi Mulgimaalt võrsunud poete.

Teine H. A.-i luuletuskogu *Inimen* 1925 — sündinud osalt *Postimehe* ja *Siuru* ajajärgul 1917—18. aastate ümber — on tema Markuse evangeelium. Siin avaldub Hendriku armeenia mõistatus *Elu* (eepiline katke), mis puudutab sügavalt meid endid ja kõiki — viies luuletajat *Loobumiseni*, alates proloogist *Mina ja mu väikesed mõtted* ning lõppedes *Inimese* sümbolse *memento moriga*:

*Korin porin, tasane sorin
vereloik
pilveden põlglik irve
vastlangetet tapakirve
üle — ja kõik.*

Poeemis *Lilletar ja luuletai* on autor saavutanud haruldase musikaalsuse.

H. A.-i esimene novellikogu *Roheline sisalik* 1925, mis omapäraseim kogu eesti proosatoodangus, algab novelliga *Metstalu*, mille valmimislugu on õieti pikk ja mis on parimaid eesti proosas. See on stiililt täiuslikem ning ainult huvitav maaelu *credo*. Samuti a. 1925 ilmunud *Kuld blond neitsi* osutub küll nõrgemaks osaks H. A.-i loomingus, kuid ettevaatust! Siia on autor sulatanud palju oma isikut. Uurigem seda materjali ja siis võtkem seisukoht.

H. A.-i viimane trükist ilmunud töö on *Kuld sel elu koidikul*, mis käsitleb noorpõlve mälestusi, autori faabula päälekkäimisel.

Loodan, et minuga ühtuvad paljud, juubilarile kätt suruma minnes ta 40-dal sünnipäeval, ja avaldame rõõmu, et juubilarile on paljude saatuselöövide järele niigi palju järele jäänud, ja loodame, et ta väleda sule võib jällegi uusi väärtusi viljelema panna. Selleks tervitusi.

Joh. Kütt

HENDRIK ADAMSON sündis 24. sept. 1891. a. v. k. j. Helme klk. Kärstna vallas. Hariduse omandas sama valla- ja ministeeriumikoolis (1907—11) ning Tartu seminaris. Selle järele asus H. A. Kasepää vallas ministeeriumikooli õpetajaks ja pärastpoole Kärstna 6-kl. algkooli juhatajaks, milliselt kohalt ise lahkus a. 1927, ning elab praegu kirjanikuna Kärstna Väikeviiral omas majas.

H. A.-i esimene kirjanduslik katse, jutt *Pühapäeva hommik* (naljajutt külaelust) ilmus *Postimehes* a. 1913. Samuti ilmus H. A.-i esimene luuletus *Laeva tulek Mustvee sadamasse õhtul* a. 1913 *Postimehes*. Seda luuletust pole ta ise trükituna näinud. Kaaselanikud on talle selle luuletuse ilmumisest teatanud.

Ja mis muud oleks võinud Hendrik Adamsonist saada kui kirjanik. Tema, olles liiaks tundeline elu realiteedi vastu, on elu karmus ja toorus õige laastavalt mõjunud ta vaimule ja ähvardanud teda ruineerida — võtta talt ta religiooni. Säärasel korral kaotaks see inimene kõik, kõik, kõik... kes on tahtnud anda palju kõigile, kõigile, kõigile... Hendriku õige, ja võib-olla ainus seisukoht elus, oleks olla looja, kellele antagu kõik Petrarka poolt luuletajale nõutud tingimused isiklikuks eluks... See on meie väikerahva parimate vaimude saatuse — nende *Nahkapant elu*.

Hendrik Adamsoni käes on eesti luule ja proosa tippsaavutusi, nagu ütles hiljuti Hendriku üle vesteldes Friedebert Tuglas. Hendriku looming sünnib spontaanselt ja hooti; seepärast tundub tihti katkendlikuna. Elu on teda liiaks roopast välja löönud oma väiklustega, ta loomingule väga suurt mõju avaldades. Kõige negatiivsemalt on temasse mõjunud Kärstna. Ta ise ütleb, „et tehku nad mis tahavad ja oskavad, aga just see pole õige, mis nad mulle süüks annavad.“

H. A.-il on palju sarnasusi Ado Reinvaldiga just isiksuses. Sama lopsakas ja tihti jõhker suhtumine just elu seksualiteedile. Samuti tuletab ta kujult meele Ado Reinvaldi.

Siin praegu lühidalt kõigest, — aga seda selgitab kord ajalugu.

Henrik Visnapuu

Tuulte pöörises

„Vanemuise“ uue teatrimaja 25 a. juubeliks.

1

Kuule inimehädä vihalekistud suud.
 Kuule propelleri, veduri, mootori müra!
 Vägeva ussaiida pühib tormiluud,
 üle maa kihutab tuulte tuhkur mära:
 kabjad sõtkuvad maad,
 saba ja lakk veavad saatuse pilvi.
 Mullani maha painutet vägevad puud,
 enne surma veel murravad põlvi.
 Läänest ja idast
 üksteise järele kerkib pilvesaadude
 pimenev rida.
 Tuulte pöörisen pekset Maarjamaa,
 millist lähed sa rada?
 Milline uus saab aastasada?

2

Läbi sünge ja pimedä aja
 põleb kangelasmeele võitmatu ihk.
 Nagu tähekirjaga taeva — lootuste tuliviik:
 oma maa, oma maleva, maja!
 Üle Koiva, Väina ja saarte vahe
 vanema maleva kannab vabaduslippu.
 Meeleheitmisest puudub vähe,
 võõrail sõjatäkkudel pole lõppu.
 Kummuli nutab Eestimaa,
 üles tõusta ei saa, jalad seisavad silmavette,
 laste leib on visatud koerte ette,
 nälja ja katku hääl on kähe.

Läbi lendava aja vihuri
 purskab ajuti valguse sambana
 keskaja õhe
 suure vastulöömise vaim.
 Vabaduspäevade aim
 sõjasõitute teel
 meeste meeles veel
 kui loodangu ohe.

Tuulte pöörised, tuulispääd, tuulispääd —
 üksteise pää pääle!
 Vasakult, häält,
 takka ja eest!
 Mille varju sa jääd, tuuline Maarjamaa,
 üle ujutet kodu kui saatuse tõusuveest?

Maga magamas oma kiuslikku, hääde lootuste und,
 kuni saabub uute lippude tulemistund!

3

Vaata, vanast hõbedast taotud puss,
 võlurisõnad pussile pääle loetud,
 rahvas seisab ja ootab tuulispääd.
 Vaata, valgest terasest puuritud püss,
 sõnakuuliga saatuseks laetud,
 rahvas seisab ja valvab tuulispääd.

„Pane maha, mis kisud üles!
 Pane maha, mis kannad süles!“

Läbi punaste lippude pagina kostab hüüd,
 „Eluks ja surmaks kohtame nüüd!“

Vaata, läheneb vihur, tõstab rahvaste kisa,
 katuseid kaarena pillub pääst.
 Hommikust, õhtust rõhub tormile lisa.
 Pöörise süda on saatuse ajujääst.
 Rinnaga vastu seisab rahvas, lendab nuga.
 Südamesse lööb sihitud hõbe kuul!
 Tuulispää, tuulispää! Pääd pööra, tabatud tuul!
 Rinnast mullale voolab sul verine juga!
 Vangub tuulispää, vaarub ja kokku vaob,
 puistab sülest, mis tõstnud tormide käed.
 Lahti on meeled ja valla on rahvaväed,
 uute aegade tulekut trumm ju taob.
 Meie päevade aastasada
 astub ju uhket rada.

Raugeb tuulispää müha,
 oma maa, oma maleva, maja
 paneb aja jalgade ette maha.
 Tuulte pöörisest tõuseb vaba Eestimaa.

Tuultepööriseid, tuulispäid viska, Maarjamaa,
 elujulguse terava hõbenoaga,
 lippe lehvita iseene loaga.
 Ori olla enam ei saa!
 Tuultepöörisest kisu
 meeste kangelaskäega oma saatus.
 Ise endale anna käsud, —
 meie päevade üsan see esimene vaatus.

4

Sind Tuulemaaks ju laulnud laulik noor,
 kui esimesed armud, ihad jahtund.
 Tõmbtuulen, — kuulge, tuultekillavoor, —
 su pilgu all ma seista olen tahtnud,
 mu kodumaa.

KARL MENNING
„Vanemuise“ elukutselise teatri looja

ANTS SIMM
„Tuulte pöörises“ Jaani osas

Tuul rebib sinu lippu katusel
ja puhub säält, kus sina küll ei taha.
Ma sagedasti käin kui matusel
ja ühes sinuga ma vaatan maha,
mu kodumaa.

Sul on, sul on, ma tean, hõbe sõel,
tuult pöörda hüvale sa ihkad ammu.
Ja sul on hobune, kui haljas nõel,
mis ümber sinu koja astub sammu,
mu kodumaa.

Kuis võisid tuulesõnad minna käest,
oh sina hirmus, hirmus unustaja?
Nüüd meeletulevad neid kõigest väest
ja tead, et juure hõbeda neid vaja,
oh, kodumaa.

Siis tule otsi täna Tuulemaalt,
sa küsi südant, vaimu päri järgi.
Võib olla leiad tuulesõnad ra'alt,

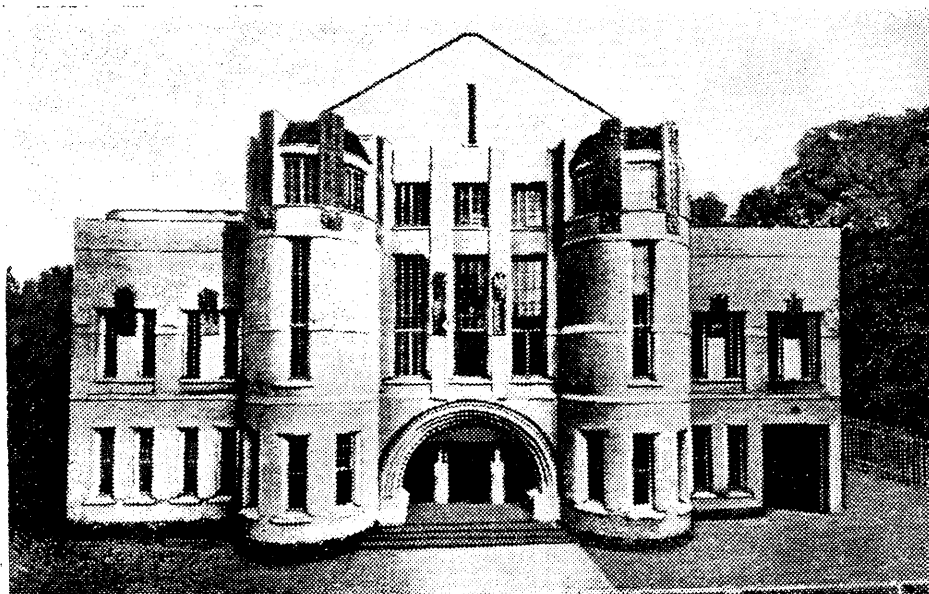
kus Vanemuine jätnud endast märgi,
oh, kodumaa.

5

Tuule pääle kaeba, „Vanemuine“,
taple tormiga nagu oma hinge eest.
Tuulte pöörise käsi pannud sind maha.
Ikka tõmbab su võlvide all tuultemüha,
oled vaevaga kolmesaja kuine.
Tuule sõnu ikka otsid elusõnade seest.

Tuule pääle kaeba, käi kohut kui mees
muinasjutus. See sinu kutse.
Sinu mehe aastad sul tulevad ees.
Kord sullegi tuul kingib kitse,
mis hõbedat lüpsab kuldsesse pange,
ja annab laua, mis joodab ise.
Ja kui saad tuulelt kullase ese, kus vange —
sõnade tuliseid keppe — kantakse,
lase löövad kepid siis kõike, mis nurjatu.
Päevi kauneid, Vanemuine, sulle veel antakse,
kasvab kullane nisu ja tuleb lõikusekuu.

HENRIK VISNAPUU

VANEMUISE TEATRIMAJA TARTUS

VANEMUISE PERE

Ülalt I rida: Chr. Kallas, V. Kurg, H. Nau, E. Meos, O. Martinson, K. Kalkun, L. Kull, S. Tamm. II rida: E. Rätsep, A. Vares, A. Ojasson, A. Pitk, R. Semm, A. Lattik, P. Kivi, K. Grünberg, J. Paulmann, J. Kuusik, A. Beckmann, V. Lind, O. Birk, L. Tubin, V. Haas, E. Kruuda. III rida: P. Toom, B. Murschak, K. Annuk, E. Tubin, A. Vaino, R. Kraav, H. Kruuda, A. Kakonen, A. Juhkamson, D. Loigu, E. Reinik, H. Berg, E. Zoo, A. Megler, E. Berg, A. Ennok. IV rida: L. Martin, A. Tirol, J. Änilane, H. Piller, M. Taras, J. Kull, H. Stukis, V. Mettus, R. Rood, O. Lipp, L. Vaino, A. Oja, J. Rammi, T. Kukk, V. Klassen. V rida: H. Pulst, J. Suvorova, L. Reiman, M. Türk, A. Konsa, E. Türk, A. Sunne, J. Simm, E. Stukis, E. Nander, O. Teetsoff, N. Libene, A. Pöder, E. Ratassepp.

Moskva Kunstiteater

Fot. T. Luts

MOSKVA KUNSTITEATER tekkis, arenes ja lõi suuri laineid ennesõjaaegseis vene oludes. Juba enne 1905. a. oli ta oma kunstirevolutsioonilise lipu kõrgele heisanud, esinedes ilmameistrina euroopa ja ameerika teatri peres. Milles peitus selle teatri veetlus, ta suur menu?

Selle peale võiks eksimata vastata: Kunstiteater lõi maailmarekordi oma ansambli-kunstiga, jälgendades kuulsa Meiningeri trupi realistlikke traditsioone. *Starisüsteem* oli sellele teatrile alati võõras. Küll aga hiilgas Kunstiteatri režissööri nimi Stanislavski kogu teatri tegevuse aja hiigeltähena kogu selle ettevõtte kohal. Stanislavski on Kunstiteatri pea, süda ja hing, temast läksid juhtmed kogu selle teatri perifeeriasse — valgustades, sütitades artisti, suflööri, uksehoidjat, kulisipöörjat.

Oma suure isikuga ähvardas ta kinni matta näitlejate isikliku initsiatiivi, ja kui tal poleks olnud nii positiivselt raffineeritud maitse, mille alla lõppude lõpuks siiski kõik paindusid, ta oleks ehk saanud hädaohtrikuks andekale artistile. Katšalov, Moskvin — Kunstiteatri parimad näitlejad — ei kaotanud ehk midagi oma kõrgest lennust, kuigi nende pegasus õhku tõusis Stanislavski poolt äramärgitud ja kriitjoonega ümberpiiratud ruudukesest näitepörandal. Just sellelt ruudult ja mitte kõrvalt, ristkülikult, kus seisid ja võttis hoogu näitleja Moskvin, Knipper-Tšehhova pidi teadma oma 15—20 sm lähtekohta, kust oma kavalate šarmidega pealtvaatajat samm-sammult nagu malelualal oma võrku tõmmata, — ja publik ei aimanudki oma süütuses, et ei haara teda Knipper-Tšehhova, vaid et kõike juhivad Stanislavski oma maagilise kepiga. Stanislavski on geniaalne režissöör, suureandeline dekorator ja hiilgav administraator, ja sellega on siis ka seletatav, kuidas Kunstiteatris artistid juba algusest kuni siiani on püsinud kohal. Ma ei räägi siin sellest teatritrupist, mis meid hiljuti külastas, ka mitte teistest Kunstiteatri osakonnist, neid stuudio-teatreid on paar, neist juttu allpool. Kunstiteater, kõik ta hiilgas ja maailmakuulsus põhjeb tasakaalustatud kollektiiv-loomingul. XX sajandil võiks ehk Max Reinhardti teatrit Kunstiteatriga kõrvutada ja siis ehk veel Meyerholdi oma ta suurejooneliste reformipüüdemistega Moskvast ja Petrogradis, enne Komissarževskaja teatris, siis keiserlikus ja nüüd sovjet'i omas. Meyerhold läbibistab kõik need teatrid uue voolu puhanguga, maha lõhkudes ja ümber virutades nii mõnegi ajast ja traditsioonest õõnustatud Melpomene templi samba. Kuid Meyerhold jäi katsetajaks ja vististi on seda praegu Nõukogude pealinnas.

Stanislavski ja ühes temaga Nemirovitš-Dančenko harrastavad oma lavastusis kahte stiili: äärmist realistlikku käsitelu, näiteks Tšehhovi ja Gorki tööteis, nagu *Onu Vanja*, *Kirsipuu-aed*, *Kolm öde*, *Põhjas* j. t. ja impressionistlik-sümbolistlikku stiili, kui seda võiks nimetada nii. Siin oleks mainida Andrejevi *Inimese elu*, Ibseni *Metspart*, *Ehitusmeister Solness*, *Brand*, Maeterlinck'i *Sinilind* j. t.

Võiks veel meele tuletada *Hamlet*'i lavastust, mille impressionistlikud dekoratsioonid suurte, tumedate, varjundita värviliste pindadega osutusid daani printsi kurbloolisuse haaravaks eelmänguks.

Kunstiteatri õhkkond erines banaalsest, harilikust teatriatmosfäärst. Siin oli näidendi ettekanne püha talitus, rituaal. Ja kui teost esmakordselt mängiti, siis see oli kunstinautijaile suurpäev. Oli siis ka, mida vaadata ja millele kaasa elada. Enne kui näidend pääsis lavale, oli tal seljataga liialdamata sada proovi ja esines publikule nagu viimisteldud reljefne monument või haruldane kalliskivi, kust küljest teda vaataksidki: särab, sädeleb, valgustab ja sähvatab tuld ja leeki.

Nii oli Stanislavski looming ja selle õitseng. Kas ta praegu suudab sel kõrgusel püsida, on küsitav. Teated hilisemast kunstielust Moskvast ei lase seda täielikult oletada.

*

Tantsuõpetajanna A. Luts

PRAAGA KUNSTITEATRI RÜHM, mis suvel meid külastas, ei meenutanud *Revidendis* palju Kunstiteatrit, see oli harilik, hea temperamentne mäng, veidi jämedalt ehk allakriipsutatud, realistliku lustmängu toonis. Kuna aga peategelased Pavlovil jõudu nähtavasti oli küllalt, siis lubas ka see tal mängida forte-fortissimo, nii et saal põrus ja isegi *Vanemuise* halb akustika siin viimse kui tooni kuuldavale tõi. Teisel õhtul aga, Gorki *Põhjas* etendusel, kerkisid ette reministsensid Moskva Kunstiteatri etendusist, ja Luka-Pavlov ja ka teised näitlejad suutsid oma mänguga veenda, et nad on seisnud Kunstiteatri lähedal: lavastas ju selle tüki Massalitinov, üks põliseist Moskva Kunstiteatri näitlejaist. Muidugi ei olnud kõik osad tõmmatud küllalt kindlate piirjoontega, aga ettekanne haaras ja tõi Gorki näidendi väärtuslikud küljed õige mõjukalt esile.

Me ei või koduta rändtrupilt nõuda rohkem kui Praaga trupp meile pakkus. Peame imestlema kogu, et artistid, kõige selle juures, mis nad rasket läbi elanud — lahti kistud kodumaast, oma ainelisest ja hingelisest toest, — meile siiski veel kord suutsid tuletada meele, kui kõrgel järjel seisid vene näitekunst, nii et järehelik sellest, sündinud võõral pinnal, suutis vaatelejas esile kutsuda kunstilist illusiooni.

J. Mieler

RUUMIPUUDUSEL on sellest numbrist pidanud jääma ära palju trükivalmis materjali nagu: J. Ruveni novell, *Vahtra Rännakuid Võrumaal*, mag. Vaniku novell, kirjutus *Naise keha ja rõivas*, üks ununenud Eesti linn, *Teem variatsioonidega*, Weizenbergi *Noorusmälestusi*, *Suured kavatsused Eesti kohta* ja palju muud, peale muu ka, kedagi eelistamata, osalt *Pallase* lõpetajate töid.

KÄESOLEVA NRIGA ON TELLIJAILE HINNATA KAASANDEKS PRL. ELLA PASTAKI JUTUSTUS VÕÖRASISA. Juhime lugejate tähelepanu sellele novellile.

Ella Pastak on sünd. 7./19. juulil 1899 Pangodi vald. las Vaino talus. Lõpetas 1922. a. kevadel Tartu Tütarlaste Gümnaasiumi ning algas sama aasta sügisel õppimist Tartu Ülikooli põllumajandusteaduskonnas.

Karl Laagus

Meie pessimismuse vulgaris

ME oleme harjunud aina hädaldama. Hädaldama, arvustama, nurisema kõikjal: ajalehis, kirikuis, koosolekuil, kodudes.

Vähe kostab jaatavaid, elurõõmsaid häali. Kõik kaldub vaid eitamisele. Aga kuidas laande hüüad, nii kostab sealt vastu. Tulemus? Inimestel kahaneb usk oma jõusse, võimistesse, tekib pessimism... .

See on otse kummaline: niipea kui keegi meist midagi arvustab, siis sünnib see ikka, valdavas enamikus. Ainult mahakiskuvast, hävitavas sihis, ühes tubli portsjoni isikliku sapi ja vimмага. Nii arvustatakse kirjan-dust, kunsti ja ka ühiskondlikke nähtusi.

Arvustama. See peaks tähendama — juhata-ma, õpetama, kasvata-ma, näiteid, võrdlusi võimal-dama jne. jne.

Kus viga näed laita, seal tule ja aita, ütleb juba rahvasõna. Ja õieti. Sest kes ei suuda aidata, näidata seda, kus viga leidub ja kuis seda viga või puudust pa-randada, sel ei tohiks üldse olla õigust arvustami-seks, mahakiskumiseks, eitamiseks, eitamise enese pärast.

Kui lapsepõlves isa või ema meie tegevust arvusta-sid, siis näitasid nad ka, kuis seda, mis meie toimin-gus polnud neile vastuvõetav, teisiti ja paremini teha. Nende õpetus võis meie soovest olla koguni erinev, vas-tuvõtmatu. Kuid tas oli siiski midagi jaatavat, selgitavat.

Ehituste, masinate jne. arvustajaina esinevad tava-liselt need eriteadlased, kes ise on loonud või suudavad luua sama või parematki sel alal.

Meie ühiskondliku elu, kirjanduse ja kunsti arvustamisega on tihti lugu ümberpöör-dult — kipuvad arvustama enamikus just need, kes ise arvustatava objekti alal pole midagi loonud head. Nad ei saa siis ka seal, kus tarvis, midagi aidata, näidata. Nad rooma numbreid ei tunne, aga tahavad neid arvustada, saades oma ülesandest nii aru, nagu tähendaks arvustamine mahategemist. Ja nii muutub nende arvustus aina eitamiseks, mahakiskumiseks, mis külvab püüdjatesse inimestesse seda roostet, mida ma nimetaksin — *pessimismuse vulgaris*.

See on rahvale hädaohtlik nähtus. Ta ei puuduta ai-nult arvustatavat, vaid kõiki kuuljaid-nägijaid. Inimesed kaotavad usu ja lootuse kõigesse, kui kõik „asjatundja“ seisukohalt on nii viril ja vildak. Ja kus pole usku ise-enesesse, seal pole ka jõudu võitluseks olemise eest.

Seepärast tuleks kõigil loobuda sellisest mahakisku-vast arvustusest, kus ei suudeta anda paralleelselt midagi positiivset, parandavat, julgustavat arvustatava ala või asja suhtes.

Võib-olla et see on raske neile, kes säärase eksliku, ühekülgse arvustuse on teinud endale elukutseks. Kuid parata pole midagi. Teisiti hävitame endid.

*

Pessimismuse vulgaris'e vaimu ilmutab ka hr. A. Meri artikkel *Mõtteid opositsioonist* jne. *Olion* nr. 5/6. s. a. Hra Merel näib olevat nooruslikku idealismi ning head tahet. Kuid oma artikli aluseks on ta kogunud rea auto-rite pessimistlike tsitaate meie ühiskondliku elu eita-vate nähtude kohta ning järeldab nende najal, et meie intelligents on kadumas ja hukkumas. Prae-guse põlve intelligentsil olevat otsustada küsimus: „Kas organiseeruda ja hakata tagasi võitma kaotatud rahva usaldust või — sammuda kõige kaduva teed?“

Ma ei tea, millist intelligentside klassi — meil armas-tatakse inimesi klassitada — hr. Meri oma kirjutuses mõtleb, keda ta organiseeruma kutsub.

Kuid pean rõhuga tähendama, et ma pole sugugi sellises pessimistlikus arvamusel meie intelligentsist nagu näib olevat hr. Meri.

Meie arvamusel erinevad teineteise omadest vististi seepärast, et üks meist ei suuda üksikute, tuules pain-duvate ja looklevate puude taha näha metsa. Sellest siis ka arvamine — metsa ei olegi olemas.

Olen kolmekümne aasta kestel jälginud meie (ja ka teiste rahvuste) intelligentsi arengut, alates ülikooli esi-mesist põlvist, kui ka tema pärastist tegevust, ja pean kinnitama, et sellega võime kõik rahul ja isegi uhked olla, välja arvatud muidugi mõned üksikud väärnähted, üksikud „puud“, mis „metsa“ nägemisele kipuvad varju heitma.

Kuni viimase aastakümneni pole meie intelligentsil olnud selget, kõitvat sihti. See on alles viimaseil aastail nagu kuu pilverünka tagant ilmuma hakanud. Ta pole veel praegugi küllaldaselt selge. Ja sihita kobamine on raske, väsitav.

Kui palju võõrmõjusid on takistuseks olnud meie vanema generatsiooni intelligentsi tekkimisel ja kujune-misel! Alates nende vanemaist, kes enamikus olid endiste isandate teenijad ja taipamatult sisendasid oma rahvuse alahindamist lastele. Siis võõrkeelne kool, võõras kul-tuur, võõrrahvusest abielud, valitsusvõimu surve jne.

Aga siiski seisame praegu kolossaalse töö ja loomingu ees, mis rahvas selle intelligentsi juhtimisel on täide vii-nud: on loodud iseseisev riik ja pandud kindel alus eesti kultuurile — iga rahvuse püüd ja siht. See on teostatud. Ja selle ees peaksime aukartust tundma. Me kasutame seda, kasutame kultuurkapitali, teeme selle summade abil välisreie, korraldame kodu jne., kuid — siuname, arvus-tame, arvustame vulgaarselt, pessimistlikult kõike seda, kõiki neid, kes selle on loonud, aga iseendid, oma nõu-deid, soove me ei arvusta kunagi.

Võrratult kergemad tingimused olid noorema gene-ratsiooni intelligentsi arenemiseks, tegevuseks; ka sellel on suured teened ses ehituses ja töös. Kuid tal pole praegugi veel oma õiget, selget sihti tegevuseks. Sellest siis ka vankumised, üksikute väärtused jne.

Aasta kahekümne viie eest tõsteti lipule loosung: *olgem eestlased, kuid saagem ka eurooplasteks*. Hiljem moonus see hüüe (kestab salaja praegugi veel): *olgem eestlased, kuid saagem enamlasteks*. Nüüd näib siia selt-sivat kolmas vaade: *olgem eestlased ja saagem asiaati-deks* (H. Masing: *Lõigend Araabiast, Olion* nr. 5/6). Eu-roopluses peituvat surm, asiaatluses — elu.

Võib-olla. Kuid see kõik näitab noorema intelli-gentsi sihitust, selle otsingut. Mis ime siis, kui mõned nõrgemad nendest sinna langevad, kus olla ei tohiks, mis kõigile nukrutsemiseks ja pessimismiks põhjust annab.

Aga miks ometi ei võeta seda loosungiks, mida oma sisimas mõeldakse, tuntakse (või ei olegi see nii?!) ja mis loomulik, õige, loogiline: *olgem eestlased ning jäägem eestlasteks!* Ja selleks võtkem, kui tarvis, laen-kultuuri, nii nagu seda teevad teised rahvad, näit. jaapan-lased, soomlased jne. Importeerigem laenkultuuri nagu rauaärtsi, mulda, sulatagem ta oma ahjus ümber ning ta-gugem sellest siis oma ning rahvuslikku rauda ja terast, et poleks tarvis mõõka soome sepalt nõutama minna.

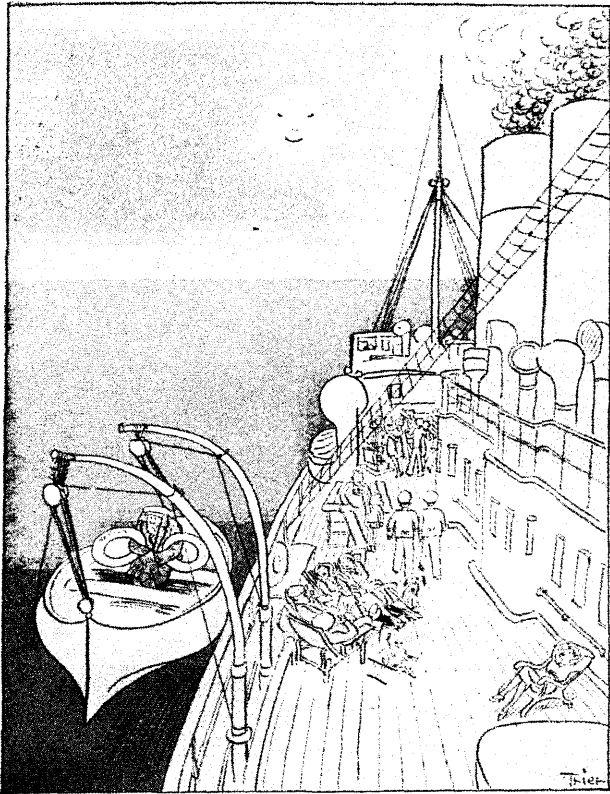
Kas see oleks õigem loosung kui eelmised!?

Meil aga püütakse mõnel pool eitada eestlast üldse. Isegi teaduslikult. Antropoloogiliselt olevat „kindlaks“ tehtud, et eesti rahvast kui niisugust või tervikut pole olemas. Ja nende X ning Y päritolu, mille keskel liigu-takse, tuleb alles vastavate formelite abil kindlaks teha. Nii, nii!

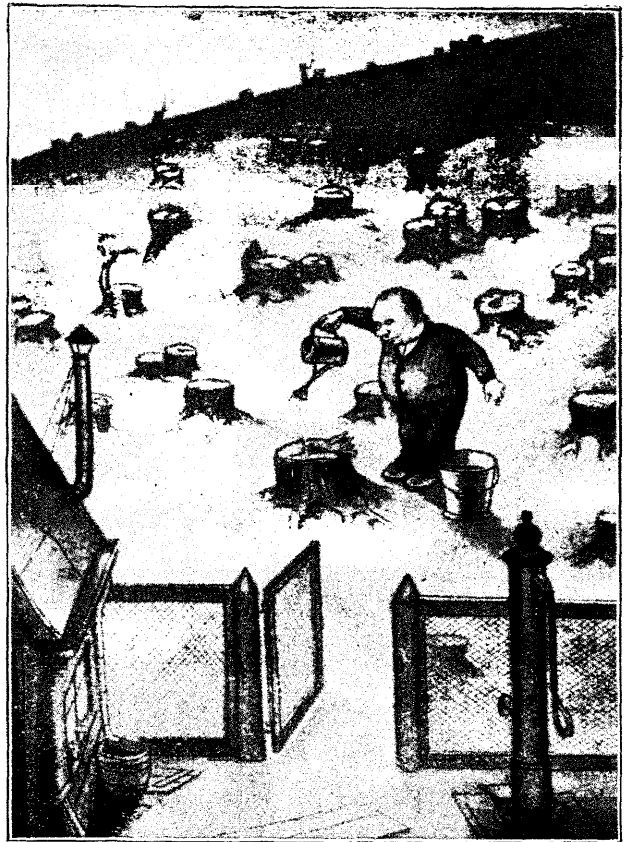
Enne kui ma ennast võiksin eestlaseks tunnistada, peaksin laskma selle antropoloogiliselt ja matemaatili-selt kindlaks teha; sünni-, ristimise-, rüügepaneku-, isiku-jne. tunnistustel märgi „eestlane“ peale lüüa ja alles siis... Ja see kõik kuulub meie rahvuspoliitilisse programmi! No, kuulge, mu härrad, mis liig, see liig!

Pole siis ka ime, kui meil areneb lopsakalt pessi-mism ning sihitakse kord Euroopasse, kord Aasiasse ja isegi Venesse.

Õnneks intelligents ja rahvas oma enamikus on pessi-mismi-tõvest terve.

Pessimist

Optimist

Keelelisi seletusi

JÄREL, JÄRELE, JÄRGI

„järel“-tõbi. — Viimaseil aastail on hakand maad võtma keeleline väärnähtus, mida võiks nimetada järel-tõveks: see on nimelt sõna järel ebakohane tarvitamine sääl, kus peab olema järele, näit.: seaduse järel, järeltehtud, järelvalve jne.; peab olema: seaduse järele, järeletehtud, järelevalve, jne.

Aga antagu allpool täpsed reeglid sõnade järel ja järele tarvitamise kohta:

Sõna järele tuleb tarvitada:

1) Tähdenduses „kohaselt“, näit.: seaduse järele; — selle reegli järele; — nende teadete järele on asi halb jne. Siin ütelda „järel“ on jame viga.

2) Ka verbiga ühenduses oleva adverbina, kui see tähendab „millegi kohaselt, millegi taoliselt, millegi üle“; seega: järeletegemine, järeleaimamine, järelemõtlemine, järelekatumine, järelevalve, järelepärimine, järelekaalumine“ jne. Viga on seepärast siin järeletegemine, järeleaimamine, järelevalve, järelepärimine jne.

Samuti siis järelevaatus (mitte järelevaatus) tähenduses „ülevaatus“, s. o. vaatamine, kas kõik on korras.

3) Üldse kus verb vastab küsimusele „kuhu?“ (mitte „kus?“): kuhu jätma — seega: järele jätma (mitte järele jätma); järele jääma, järelesaatmine.

4) Ka ajalises tähenduses „pärest“; näit.: „mõne aasta järele ta suri — mõne katse järele, alles suurte pingutuste järele läks see tal korda — nad surid üksteise järele jne. Viga on siin ütelda järel („mõne aasta, mõne aja järel ta suri jne.), nagu mitmed kirjutavad viimasel ajal, koguni Eesti Kirjanduse Seltsi ja Looduse väljandeis esineb see viga. Sest — toonitagu seda eritselt — rahvakeeles on ka ajalises tähenduses järele (muidugi sääl kus üldse tarvitatakse vormi järele).

Tarvitada õige järele asemel järel on samasugune viga kui õige „tähelepanu“ asemel väär „tähelepanu“. Nimetan seda järel-tõveks. See järel-tõbi möllab praegu

kohutavalt eesti kirjanduses ja ajakirjanduses. Mõned ei tarvita üldse enam järele, vaid ikka ja ainult järel. järel-tõbi!! See e ärajätmine on tulnud osalt lihtselt lohakusest, osalt valesti mõistet ja liialdet lühendamistungist, sest senises Eestis minnakse igas asjas liiale ja üle piiri, tehes nõndaviisi vigu ka iseendast hää põhimõtte nimel.

Kõige sellega ei ole sugugi öeldud, et järel oleks keeles hoopis võimatu ja olematu; see on ka olemas, aga ainult teatavals piirat alaga juhtumeis.

Nimelt tuleb järel tarvitada järgmisis juhtumeis:

1) tähenduses „taga“, s. o. vastates küsimusele „kus?“: „ta seisis minu järel (= taga); — „vokaal on konsonandi järel.“ Samuti: „ta käis, sammus, sõitis nende järel.“ Seega järel on enam ruumilises mõttes.

2) järel on ka seesuguseis liitsõnus kui järeлмаik, järeлмõju, järeлvägi, järeлroog, järeлмаailm, järeлмäng, järeлause jne. Võiks olla ka „järeлтuliija“ (= järglane), et seda paremini eraldada sõnast järeлетuliija (see, kes tuleb kellegi järele, s. o. kedagi ära kutsuma). Samuti vahettegevvalt „kellegi järel“ (= kellegi taga sammudes) käima“ ja „kellegi järele käima“ (s. o. kellegi eeskuju järele tegema).

Nüüd lõppeks sõna järgi kohta. Viimasel ajal on mõned hakand otse teadlikult ja põhimõtteliselt tarvitama lõunaeestilist „järgi“, tähenduses „millegi kohaselt, millegagi kooskõlas“, s. o. järele-sõna teises tähenduses: „selle sääduseparagrahvi järgi, nende teadete järgi“. Nähtavasti tahetakse sellega vahet teha ajalise ja modaalse (viisilise) mõiste vahel: ajalises tähenduses järele („mõne aja järele“), aga modaalses järgi („tema eeskuju järgi“).

järgi oleks selle vahe tegemiseks muidu üsna hää, ta puuduseks on ainult see, et ta ühte satub mitmuse partitiiviga sõnast järg. Seepärast isiklikult eelistan tarvitada selle asemel järele. Aga kes tahab, võib mainit vahe tegemiseks tarvitada järgi. Joh. Aavik

Erich Leps

Linda Tralla

Meeta Trantman

Johannes Hirsch

August Vomm

Pallase kunstikooli lõpetajate tööde näitus 3.-17. sept.

Äsjane näitus oli rikkalik ja mitmekülgne, täites Pallase harilikud näitusruumid samuti kui üldnäituste ajalgi. Maitsekalt oli ka viidud läbi korraldus, kuigi näiteks Leps'i tööd olid nii riputatud, et ka pikema otsimise peale kohta ei leidnud, kust pilt tervena ja selgena oleks näha olnud. Kuid see on teatavasti pahe, mis meil vältimatu, millega oleme leppinud.

Maalijaist Leps esineb jõurikkana ja kujunenud kunstnikuna, kelle mitmekülgne anne tema poolt käsiteldud aladel õige kõrge tasemeni küübib. Portretistina on ta tugev (*Pr. Estam, Pr. Stukis, Hra Mälk, Vomm*), kompositsioonis küllalt õnnelik (ta *Ema ja poeg* mõjub isegi haaravalt). Häirivana mainida tahaksin *Puhkajais* korduvalt toodud ruudustikku, mis tekitab vaatajas *Puhkajale* ebasoodsa rahutuse tunde. Maastikud on meeleolukad.

Kindlailmelise kunstnikuna esineb meile prl. M. Trantman. Ta täpsus ja petlikult loomutruu käsitus tuleb üsna kasuks ta natüürmortidele. Portreis samuti looduslähidane ja õigesti tabav, võidak nad, kui ta neid veidi vabamalt käsitaks. Ilusad on ta selgeõhused, karged maastikud.

Prl. L. Tralla on vastandina Trantmanile vahest liiga julge käsitusviisiga, mis vihjab kunstniku tugevale arenevale vabadusele, kuid mis seab üles ka teatud rii-

siko, millest kunstnik ise peaks olema teadlik. Sümpaatne on ta *Õe portree*, hästi valitud ta *Interjöörid*, natuke morinid ta natüürmortid.

Heal meelel silmitsed ka meie skulptoreid. Hirsch on kõigiti meeldiv; imponeeriv on ta *Võitlejad*, gratsioosne ta *Naisakt*. Hea on ta *Prl. Meini pea*, Starkopfi oma kõrval. Ka prl. Adamson on hästi tabatud.

Vommi looming on mitnepalgeline. Ta arvukad vähemad ja suuremad tööd on aga nii laiali paisatud, et raske on jälgida. Huvitav ja hea näis ta *Eide pea*, omapäraselt mõjuv ta *Naise pea*, väga tabav ta *Ratasest* ja iseloomustav ta *Karlson*. *Pr. Reimani pea* on endistel näitustel saanud väärilise tähelepanu osaliseks. *Kompositsiooni* lapselik-süütu grupp ja hoogne *Naisakt* on suuremaist töist. Tähelepanu väärrib ka *Poiss*.

Nagu tavalisest kõrgema õppeasutuste lõpetajail kas teaduse, muusika või, nagu käesoleval korral, kujutava kunsti alal, algab alles koolist lahkumisega kunstniku intensiivsem töö, eneseleidmine, kristalliseerumine. Siis, värske kunstniku diplomeeritud iseteadvusega, omandatud tehnilise vilumusega alles leiab ta anne soodsa võimaluse täieliseks küpsmiseks. Sellelt seisukohalt väljundes tahame loota, et nooril kunstnikel on meile tulevikus veel palju ütelda.

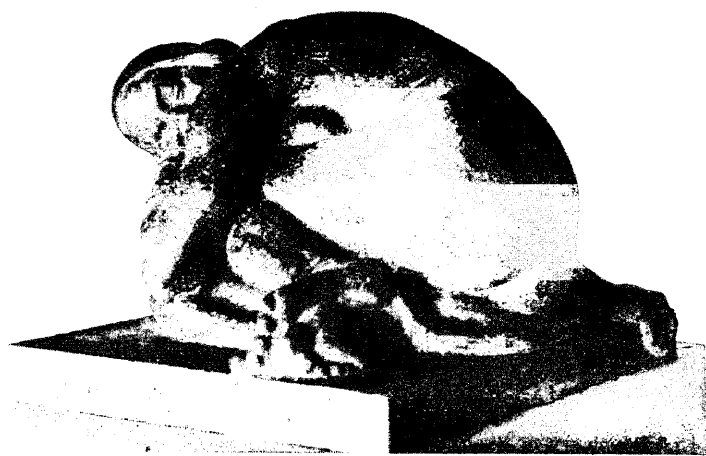
Alice Naelapea

Dallase lõpetajate töid

J. HIRSCH

A. STARKOPFI
PORTREE

J. HIRSCH

NAISAKT

A. VOMM

EIDE PEA

A. VOMM

OMA NAISE PORTREE

E. LEPS

KAARDIMÄNGIJAD

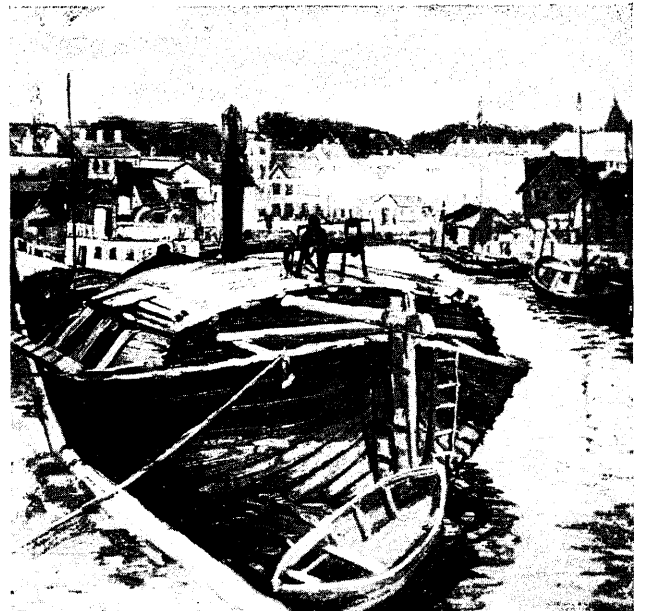
M. TRANTMAN

PRL. EVA
MERJAM'I PORTREE

L. TRALLA

EMA LAPSEGA

E. LEPS

TARTU MOTIIV

Maximilian Maksolly

KUNSTNIK Maximilian Maksolly sündis Tallinnas, õppis linna Peetri reaalkoolis ja hiljem Peterburi n. n. parun Stieglitzi kunstikoolis. Isa poolt ungarlane, ema poolt eestlane, kuulus ta kuni 21-se eluaastani Austria-Ungari kodakondsusesse, pärast astus vene riigi alamaks ja on nüüd eesti vabariigi kodanik.

Selle huvitava kunstniku elukäik on olnud õige keeruline. Juba nooremehena on ta pidanud kannatama rohkesti puudust ja sunnitud olnud rändama laia maailma ning elanud mõned aastad Saksamaal, kus ennast kunstis täiendas. Aastal 1917 rändas ta tagasi Venemaale, lootes seal eest leida tööd ja lahedamalt elutingimusi, aga pea pettusid need lootused. Ta vangistati Moskvas ja Petrogradis mitmel korral ja ta on pidanud vaevlema vanglasiselle pärast, et oli sunnitud oma eluülapidamist teenima kirikute seinamaalingute ja pühapiltide restaureerimisega. Aastal 1923 õnnestus tal ühes abikaasaga põgeneda ja pääseda üle piiri Poolamaale, kust ta lühikese peatuse järele saabus Eestisse, lootes oma sünnilinnas tööd ja teenistust leida. Väga andeka, energilise ja produktiivse kunstnikuna leidis ta alul rohkesti tööd ja tellimusi. Esimesena maalits ta riigivanema K. Pätsu portree. Selle töö tulemuseks oli, et teda laialt soovitati, nii et tööst puudust ei tunnud. Nii on ta maalinud omaaegse riigivanema Akeli ja selle perekonnaliikmeid, samuti kindral Laidoneri perekonda ja teisi eesti valitsuse ja seltskonna kõrgemaid tegelasi ning vabadussõja kangelasi jäädvustanud lõuendile. Suur hulk Maksolly poolt loodud portreid ja sõjamaalinguid on paigutatud Tallinna sõjamuuseumi ja need on seal parimaid kunstiteoseid, kuna ta väärtuslikud bataille-maalingud eesti vabadussõjast, *Paju lahing*, *Need kes vabastasid isamaa* ja kindral Laidoneri elusuurune õliportree ehivad Tallinna ohvitseride kasiino seinu. Peale kindr. Laidoneri on M. maalinud veel teisi eesti kindr. Tõnissoni, kindr. Põderi, kindr. Sootsi, adm. J. Pitka ja teisi kõrgemaid sõjaväelasi. Kindral Laidonerist on kunstnik maalinud üldse üheksa elusuurust portreed, millised maalingud on tellitud ja paigutatud teiste eesti linnade väeosade ruumidesse. Erasisikule on M. oma Eestis viibimise ajal loonud lugematult hulga maalinguid.

M. Maksolly on kunstnik-virtuoos, kes juba lapsepõlves suurt annet ilmutas ja parun Stieglitzi kunstikooli õpilaste seas oli tema parimaid akvarelliste ja tugev joonistaja. Veel Tallinnas, olles reaalkooli õpilane, on ta maalinud Issanda Muutmise kirikule pühapildi, mis tänini olemas on nimetatud kirikus. — Maksolly lopsakas pintsel maalits niisama hästi, resp. kergusega õli-, akvarell-tempera- ja pastellmaalinguid, aga ka ta sulgjoonistused on julged ja huvitavad à la Samokiš-Sutkovski. Maksolly lugematult hulga ilusate portreede kõrval on kõige väärtuslikumad ta lahingmaalingud eesti vabadussõjast. Erapoolelt andes tööle au, peab täheandama, et just Maksolly poolt loodud eesti vabadussõjamaalingud on kõige väärtuslikumad, mida sel alal seni on loonud eesti kunstnikud, sest neis leidub nii palju elu, liikumist ja meeleolu, ja ta on suutnud edasi anda kõige tõetruumalt momente eesti vabadusvõitluste päevilt. Ta suurem maaling *Need kes vabastasid isamaa**) näitab selgesti, kui tabavalt ja lihtsalt on edasi antud üks neist momentidest vabadussõja algpäevilt. Niisama tabavalt on M. edasi annud pildil *Tartu vallutamine* (sõjamuuseum) hetked, kus meie vaprad soomusronglased ja Kuperjanovi partisaanid Tartust välja kihutasid vaenlased. Ta tähelepandavaimaks vabadussõjamaalinguks jääb siiski ta *Paju lahing*.

Muu seas on M. loonud veel ühe suure ajaloolise maalingu *Eesti vabariigi väljakuulutamise 24. veebr. 1918*, mis säilitatakse Tallinna Börsisaalis.

Maksolly oma andekusega oleks loonud Eestile rohkemgi väärtuslikke kunstiteoseid ja rikastanud, resp.

*) M. Maksolly töid on ilmunud *Olonis* nr. 7/8 ja nr. 9.

jäädvustanud eesti ajalugu, kuid intriigid teatavate võistlejate poolt sundisid teda lahkuma kodumaalt ja asuma võõrsile. Maksolly on mitmel korral pöördunud palvega meie kultuurkapitali kuj. kunsti S.-k. Valitsuse poole võimaldada temale toetust, et lahedamalt anduda vabamale tööle — luua veel teisi vabadussõja maalinguid või maalinguid rahvaelust võetud aineil, aga alati on temale antud eitav vastus tolleaegse S.-k. Valitsuse poolt, kus olid ülekaalus kubistid ja kus toetust said tol korral teatavad ringkonnad. See inetu, kitsarinnaline ja kurb nähtus ei lasknud M-t luua rohkem eesti maalinguid. — Sojamineisterium on annud Maksollyle rohkesti tööd, kuid hiljem ulatusid ta vastaste intriigid ka sinna, ja kui käidi Lätis, et luua maalinguid Landeswehri sõjast, siis ei saadetud kutset M-le, vaid teda ignoreeriti meelega. Lõpuks ja ära nähes, et teda sihilikult taga kiusatakse ja ajalehis (J. Koorti poolt) ülekohtusel viisil laimatakse, ei jäänud tal muud üle kui teha oma kadedaile vastastele seda headmeelt ja — lahkuda Eestist. Sellega on Eesti küll kaotanud ühe oma parima kunstniku, viimane aga leidnud välismaal rohkem tööd, lugupidamist ja paremat elu.

Eestist lahkudes a. 1929 sõitis kunstnik Tšehhoslovakkiasse ja asus elama Praagasse. „Alul“ — kirjutab ta „polnud tööd leida, kuid meelt ma ka ei heitnud ja asusin töötöösingule. Esimesena andis mulle tööd Praagas asuv suur kaubamaja „Bata“, kellele maalitsin ühe suurema plakati, mille eest tasuks sain mitte vähem kui 15.000 eesti senti, mille eest aga Eestis oleks vaevalt 500—1000 senti maksetud. Süda otse põksus mul sees rõõmest, sest kogu mu kapital luges tol korral vaid paar-sada eesti senti.“

Teine kiri talt jõudis sõbrale Tallinna mitu kuud hiljem Karlsbadist ja kõlab paiguti järgmiselt: „Kirju ja vaheldusrikas elu on mulle nüüd osaks saanud: töötan Praagas ja Karlsbadis, Kopenhaagenis ja Berliinis. Minu portreemaalingud on leidnud austajaid ja tellimustest pole seni puudust tunnud. Karlsbadis tutvunesin muuseas ühe daani suurtsugu daamiga ja sain kutse sõita tema lossi, mis asetseb Kopenhaageni ligiduses, et maalida teda. Nüüd ei või ma enam nuriseda. Kuna Eestis olin sunnitud käima riides nagu mõni hilpharakas ja nälg seis mis mul ukse ees, olen siin muutunud lühikese aja jooksul „ameeriklaseks“, kelle ülikond on pärit parima Karlsbadi rätsepa juurest. Armas sõber, ära pahanda, et elistan nüüd välismaad sinu ja mu enese eesti kodumaast, kuid mis teha, kui kasuema Eesti on minu vastu olnud liiga karm.“

Kopenhaagenist ta kirjutab: „Töö on valmis ja sõidan nüüd suure „rahamehena“ Berliini, kus ma üht Berliini pankuri abikaasat, daanlanna soovitusel, pean maalima. Soovin ka sulle, kallis sõber, palju edu ja südamlikke tervitusi abikaasale ja meie armsa „Eesti Kunstnikkude Liidu“ kaasvõitlejatele.“

Nüüd elab Maksolly juba pikemat aega Pariisis ja ta viimane kiri seal lausub: „... Enam ei tarvitse mul nuriseda, mul läheb hästi ja tööst pole puudust, kuigi ka siin kaevatakse rahakriisi üle. Prantslased räägivad, et nii kitsikut aega pole varemalt, 50 a. jooksul, märgata olnud. Mina aga leian teenistust igalt poolt, nii et paljud selle üle imestavad. Kunst vaiki siin täiesti. Kunstnikud, prantslased ja välismaalased, ei leia siit nii kergesti tööd. Tõsine kunst heidetakse varna ja igaüks otsib endale teenistukohta, kas mõnesse kontorisse, plakati- või reklaam-büroosse. Kahju, et mina siia sattusin nii kunstikehval ajajärgul. Aga pole viga siiski, sest elan päris gemütlich ja iga päev pakub siin midagi uut ja huvitavat. Tihti külastan kunstnäitusi. Neid näitusi korraldavad kunstnikud on enamasti välismaalased ja rikaste vanemad lapsed. Nad annavad selleks otstarbeks välja suuri summasid ja seda nii-ütelda „zwecks Pralerei: Catalogue de Paris“ jne. Ma pole seni siin veel ühtki head kunstniku kohanud — kõik nii-ütelda „borohlo“. Kunst on siin täielikul langusel. Tulevikus kirjutan rohkem. — Kallis sõber, kirjuta mulle jälle õige pea ja teata Tal-

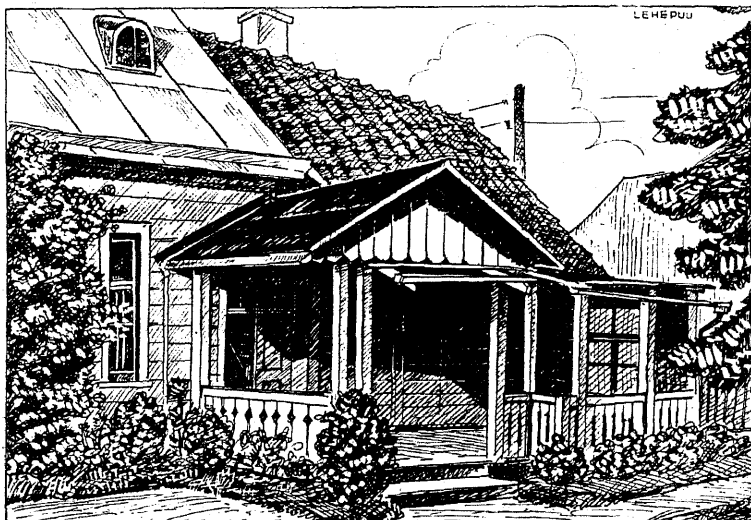
Dr. Jakob Hurda elamud
Tartus

Linna tütarlastegümnaasiumi maja edelapoolne viilukülg. Siin elas J. H. 1855—1859 kevadeni. Märgitud (X) on H. toa aken. Karlova ja Riia tän. nurgal, sama maja alumisel korral (sissekäik nurgalt, kus nüüd aken) on J. H. elanud 1871. ja 1872. a. (Vaadake: K. E. Sööt — Jakob Hurda elamud Tartus, Eesti Kirjandus 1931, nr. 9)

J. Hurda elamu õuepoolne külg, Vana t. nr. 1 ja Vallikraavi nr. 2. Siin elas H. 1868. a. II poolel ja arvatavasti 1869. a. I poolel. X H. köögi aken

Karlova tän. nr. 33 maja veranda. Peasissekäik Hurda elamusse, kus ta elas arvatavasti 1869. a. II poolel ja 1870. a.

linna oludest ja kuidas seal nüüd elatakse. Olgugi mul Eestist kõige kibedamad mälestused, armastan ma siiski oma vana Tallinnat ja tean, et see väike kamp minu vastaseid pole veel kogu eesti rahvas ja et mul, peale sinu, on sinna järele jäänud veel teisigi häid hingi, kes mind ja mu tööd oskavad hinnata erapooletult ja kelledest mulle on jäänud parimad mälestused. Tervitades, Max.“

Möödunud aastal kirjutas üks Pariisi vene leht *Возрождение* pikema artikli ühe seal olnud kunstinaütuse puhul ja märkis muuseas ära, et M. Maksolly tööd nimetatud näitusel on tähelepanu-väärivad.

Maksolly on nüüd Pariisis ja ta käsi käib seal hästi ning me tahame talle soovida ka edaspidist edu. Ligemal ajal kavatsen ta külastada Eestit, et maalida siin eesti motiivi Tallinnast, Narvast ja Petserist, sest olgugi et ta praegune asukoht on Pariis, tuksub ta süda ikkagi oma eesti kodumaale. Ja me ei unusta teda ega seda, mis ta on loonud, resp. kinkinud vabale Eestile.

Osvald Jungberg

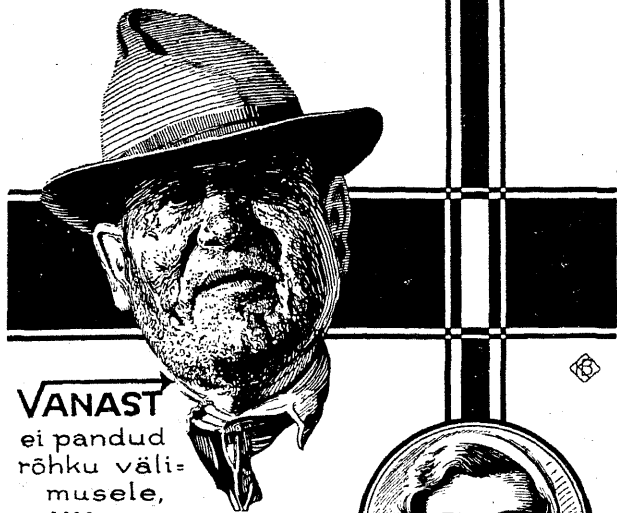
Auruvärvimise ja keemiline puhastustöödustus

«IDEAL»

LODJA TÄN. 11 SUURTURG I

Kõiksugu triik- ja lihtpesu pesemine ja triikimine. Igasuguste kleitide, ülikondade ja mantlite keemiline puhastus. Kardinate, linade ja käsitööde keemiline kui ka liht pesemine.

Töö täidetakse korralikult ja kiirelt, silmas pidades eriti tarvitajate soove. — Töötasu tunduvalt alandatud. —

VANAST

ei pandud
rõhku väli-
musele,

NÜÜD aga hoolitseb

Teie ilu eest

meie „**PALMÖLI SEEP**“

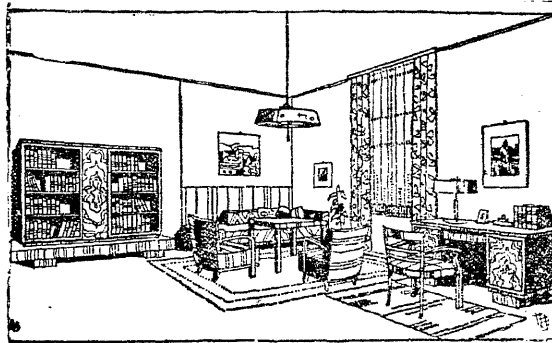
„**VERONIKA**“

TARTU

Näitustelt
esimesed
auhinnad!

Tarvitage meie „Palmöli seepi“ ja Teie olete üllatatud selle
häast mõjust!

Seebivabrik „Veronika“
Tartu, Aleksandri 16

Kui sõidate Tallinna

külastage meie mööbliladu tehase
juures ja tutvuge ilma ostukohus-
tusega meie moodsate toasisus-
tustega

SOODUS JÄRELMAKS

A-S. „MASSOPRODUKT“

MÖÖBLITEHAS

Tallinnas, S. Tartu maantee 61-d
Trammipeat., Laulupeo tn. nurgal
Telefon 308-96

Eesti Kaub.-Tööst. A.-S.

D. Mirwitz & Pojad

Tartu, Raekoja tän. 6
Telefon 3-83

Tallinna, Estonia pst. 13
Telefon 226-24

RIKKALIKUS VALIKUS:

portselan-

kristall-

fajanss-

klaas-

email-

maja-, köögi- ja valgustustarbed

alumiinium-

alpakka-

nikkel-

lambi-

ilu-

Elegantseid jalanõusid

tuntud headuses ja
kõige soodsamate
hindadega soovitab

H. Wester

Riia tänav nr. 22-a

Märkus: Äri asub K.-S. „Oma“ vastu

Uudis daamidele!

Kuus kuud kestvad lokid —
ilma elektrita, juustele täiesti
kahjuta. Kõige populaarsem
aparaat sellel alal Euroopos
„Grieser“. Kõige uue m-
mudel päralt jõudnud.

Elegantsed vesilained.

Küüni t. nr. 3 ja Jaani t. nr. 3

Daamide, härrade ja teatri coiffeur.

Austusega **J. Luksep.**

Tartus,
Kaubafoov nr. 2
Telef. 4-81

VENNAD LEPP

Tartus,
Promenadi tn. 2
Telef. 13-54

ALALISELT SUUR VALIK

valgeid ja värvilisi triiksärke, kraesid, manšette, kaelasidemeid, siid-
kaelasalle, trakse, kindaid, sukki, sokke, taskurätte, meeste- ja naiste-
rahva pesu, võimlemisetrikoosid, puuvillast ja villast triikpesu,
koetud villaseid jakke ja veste, pitse, pesatse ja
kõiksugu hooaja moe-, pudu-
ja pesukaupu

*

Vihmavarje, jalutuskepe
Käsitööniite D. M. C. ja C. B. // Villast lõnga rohkeis värves
Võimlemise- ja hommikukingi
Kaabusid

Igasugune riiete auruga voltimine

Müük suurel ja väikesel arvul / Hinnad võistlemata odavad

KREDIIT-PANK

Tallinnas, Suur Karja tänav nr. 20, omas majas

OSAKONNAD:

Abjas, Antslas, Haapsalus, Jõhvis, Hiiu-Keinas, Narvas, Nõmmel, Petseris, Pärnus, Tapal,
Tartus, Türil, Viljandis ja Võrus

Põhikapital . . . . . Kr. 1.400.000
Tagavarakapital . . . „ 789.900

TARTU OSAKOND: TARTUS, SUURTURG 11 // TELEFON: 1-67, 5-74

PANK TOIMETAB KÕIKI PANGAOPERATSIOONE

Häid filme
Võrratu näitlejate koosseisuga
Haruldastel, tehniliselt viimistletud
valgus-heliaparaatidel

näete ainult A.-S. «Royal-Filmi» kinos

«ATHENA»

Tartus, Kööri tän. nr. 1. Tartus.

PRAEGUNE EESKAVA :

Grandiosne suurteos - superfilm Viini õitseajast kevadel 1875. a.

Viini lõbusad iludused

Helioperett.

Peaosas publiku lemmik — VILLI FORST

See on film, millest kõik vaimustuvad. — Ka Teie, nähes seda ja järgnevaid filme, jääte alatiseks kino «Athena» küllastajaks

Eeskava algus kell 17, pühap. kell 15. Jälgige reklaami!

Hüüdsõna —

Enam valgust!

*tingib ehituste ja ümberehituste
puhul suuri, avaraid aknaid, s.o.*

Enam klaasi!

Tarvitage tahvelklaasi ka riuliteks, lauakateteks jne.

Tahvelklaasi ostes nõudke A.-S. JÄRVAKANDI TEHASTE tahvelklaasi

II AASTAKÄIK
ILLUSTREERITUD KUUKIRI

OLION

Olion ilmub iga kuu suures albumikaustas. Tellijaile hinnata kaasanded

„Üldiselt „Olion“ on teinud end tarvilikuks eesti kirjanduse ja kunsti perioodikas.“

Henr. V., 1930. a. „Vaba Maa“ nr. 255.

... „siis tohiks küll „Olion“ olla kokkuvõttes säärane väljaanne, mis igas kodus ja lugemislaual peaks olema käepärast. Ja mitte ainult ajaviitena, vaid tõsise kultuurtegurina.“

Rj., 1930. a. „Postimees“ nr. 263.

„Olion“ tahab nii mõneski suhtes esindada hoopis omapärast tüüpi eesti ajakirjanduse hulgas, tüüpi, millist üldse maailma soliidimate ajakirjade keskel vähe.“

O. K., 1931. a. „Rahva Sõna“ nr. 203.

„Ta ei piirdu vaid kirjanduse- ja kunstiküsimustega, kuigi annab neile väärilise tähelepanu. Temas oleme leidnud ka rikkalikku memuaarilist lugemismaterjali, reisikirju, ülevaateid meie teaduslike asutuste tööst, tööstusettevõtetest, üldisi- ja omakultuuri probleeme oma ja väliskirjandusest jne. „Olion“ arvestab laiemat haritlaskonda ja teab, et seal on huvid väga mitmesugused.“

—I., 1931. a. „Päevaleht“ nr. 255.

Olioni I aastakäik (1930) on müügil ä 6 kr., ä 8 kr. (brošeeritult) ja ä 10 kr. (kalingurkõites kullaga). Kaaned eraldi kr. 2.50. Üksiknumbreid, välja arvatud 1930. a. nr. 5, on veel saadaval piiratud arvul. Üksiknrite hind ä 75 s.

Toimetuse ja talituse aadress: Tartu, Riia 64—3. Telefon nr. 5-42

Tellimishind: aastas 6 kr. (välism. 12 kr.). Tellida võib ka 3 kuu peale (1 kr. 50 s.). Üksiknr. 75 s.

Tellimiste vastuvõtmine talituses, abitalitustes, kõigis postkont. ja paremates raamatukauplustes.

KODUMAA JA VÄLISMAA VABRIKUTEST

kohale jõudnud uutes mustrites suures valikus
ülrikonna-, palitu-, mantli- ja kleidi-

RIIET

Kleidisametit ühevärvilist ning kirjut ja kleidi-
siidi soovitame odavate hindadega

RIIDEKAUBALADU

TSCHERNOV, LUKSEP & Ko.

TARTUS, KAUBAHOOV 6-7 / TELEFON 1-56

Hind 75 senti